

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

**MEKÂNSAL PLANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE TUTARLILIK TESPİTİ
ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: TRABZON ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mihriban ÖZTÜRK

**HAZİRAN 2018
TRABZON**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : / /

Tezin Savunma Tarihi : / /

Tez Danışmanı :

Trabzon

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında
Mihriban ÖZTÜRK Tarafından Hazırlanan**

**MEKÂNSAL PLANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE TUTARLILIK TESPİTİ
ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: TRABZON ÖRNEĞİ**

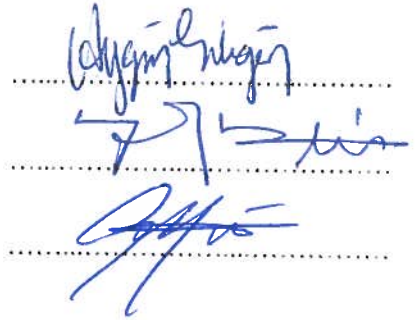
**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 15/ 05/ 2018 gün ve 1753 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN

Üye : Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN

Üye : Öğr. Gör. Dr. Gökhan Hüseyin ERKAN

**Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ
Enstitü Müdürü**

ÖNSÖZ

“Mekânsal Planların Değerlendirilmesinde Tutarlılık Tespiti Üzerine Bir Yöntem Önerisi: Trabzon Örneği” adlı bu çalışma KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Tezin başlangıcından sonuna kadar çalışmayı yönlendiren, hiçbir konuda ilgisini ve bilgisini esirgemeyen ve desteğini her daim hissettiren değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN'a anlayışı, sabrı ve ilgisi için sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Bu zor süreçte bana destek olan başta bölüm başkanım Prof. Dr. Cenap SANCAR olmak üzere KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü üyelerine, özellikle tezimin başlangıç sürecinde henüz konum netleşmemişken bile bütün soru işaretlerimle beni dinleyen değerli hocalarım Prof. Dr. Dilek BEYAZLI, Öğr. Gör. Dr. Gökhan Hüseyin ERKAN ve Öğr. Gör. Dr. Nilgün KİPER'e çalışmama sağladıkları katkılarından ötürü, sonsuz şükranlarımı sunarım.

Lisans hayatımın her anında olduğu gibi yüksek lisans sürecimde de her konuda bana destek olan dostlarım ve meslektaşlarım Mustafa Rahman ÖNCÜER ve Elif BAYRAKTAR'a teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca dostluklarımı ve yardımlarımı eksik etmeyen değerli meslektaşlarım ve iş arkadaşlarım; hocalarım Arş. Gör. Seda ÖZLÜ, Arş. Gör. Beydullah SULAK, Arş. Gör. Sinem DEDEOĞLU ÖZKAN, Arş. Gör. Sezen ÖZEN ve arkadaşım Arş. Gör. Emrehan ÖZCAN'a teşekkür ederim.

Tez çalışmamın gerçekleşmesinde emeği geçen Trabzon kenti planlama aktörlerine teşekkür ederim.

Hayata dair attığım her adımda olduğu gibi tez sürecimde de büyük bir sabır, sevgi ve özveriyle yanımda olan başta Annem Sevim ÖZTÜRK olmak üzere, Babam Orhan ÖZTÜRK ve Kardeşim Ahmet Berhan ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak; tez çalışma sürecimin tamamlandığını göremeden rahmetli olan fakat bu sürecin sonucunu da tüm eğitim dönemlerimde olduğu gibi heyecanla bekleyen Efendibabam Mehmet Salih YILDIZ'a hayatım boyunca bana kazandırdıkları için sonsuz özlemlerimle teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Mihriban ÖZTÜRK

Trabzon, 2018

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mekânsal Planların Değerlendirilmesinde Tutarlılık Tespiti Üzerine Bir Yöntem Önerisi: Trabzon Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç.Dr. Aygün ERDOĞAN’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 04/06/2018

Mihriban ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ.....	X
KISALTMALAR.....	XII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş	1
1.1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	6
1.2. Kent Planlama, Tarihsel Gelişimi ve Plan Değerlendirme Süreçleri	11
1.2.1. Planlama Süreci ve Değerlendirme Aşamasının Önemi.....	15
1.3. Değerlendirme Kavramı	17
1.3.1. Planların Değerlendirilmesine Yönelik Kuramsal ve Pratik Çerçeve	19
1.3.2. İncelenen Yazının Çalışmadaki Yeri	28
1.4. Türkiye İdari Sisteminin Yapısı ve Planlama	31
1.4.1. Planlama Ölçekleri ve Plan Türleri ile Planlamada Yetkili Kurum-Kuruluşlar ..	32
1.4.1.1. Planlama Ölçekleri ve Türleri	32
1.4.1.2. Planlamada Yetkili Kurum-Kuruluşlar	36
1.4.2. Türkiye İmar Mevzuatında Plan Esasları ve Değerlendirme Boyutu.....	38
1.4.2.1. 3194 Sayılı İmar Kanunu	38
1.4.2.2. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik	39
1.4.2.3. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği.....	40
1.4.2.4. İller Bankası İmar Planlarının Düzenlemesi ile İlgili Teknik Şartlaşma	41
1.5. Genel Değerlendirme.....	43
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	45
2.1. Tutarlılık Testleri kapsamında Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu.....	45
2.2. Çalışma Alanı ve Özellikleri.....	50

3.	BULGULAR VE İRDELEMELER	53
3.1.	İçsel Tutarlılık Testleri	53
3.1.1.	1/100.000 Ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP.....	55
3.1.2.	1/50.000 Ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı	59
3.1.3.	1/5000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü Nazım İmar Planları.....	64
3.1.4.	1/1000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü Uygulama İmar Planları.....	71
3.2.	Dışsal Tutarlılık Testleri.....	84
3.2.1.	Yatay Dışsal Tutarlılık Testleri	87
3.2.1.1.	1/5000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü Nazım İmar Planlarının Yatay Dışsal Tutarlılık Testi	87
3.2.1.2.	1/1000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü Uygulama İmar Planlarının Yatay Dışsal Tutarlılık Testi	92
3.2.2.	Dikey Dışsal Tutarlılık Testleri	97
3.2.2.1.	1/100.000 Ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP ve 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP.....	97
3.2.2.2.	1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP ve 1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP	100
3.2.2.3.	1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP ve 1/1000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'leri	101
4.	SONUÇ VE ÖNERİLER	108
5.	KAYNAKÇA.....	114

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans

ÖZET

MEKÂNSAL PLANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİNDE TUTARLILIK TESPİTİ
ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: TRABZON ÖRNEĞİ

Mihriban ÖZTÜRK

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN
2018, 120 Sayfa

Mekânsal planlar, hem yerleşimlerin kendi koşullarını iyileştirmede hem de içinde yer aldıkları bölge üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada güçlü araçlardır. Etkin olmalarında önemli olan yapım süreçlerinin “değerlendirme” aşamasına odaklanan bu çalışmada; benzer ve farklı ölçekli planların belirli ölçütlere göre tutarlılık testlerinin gerekliliği ele alınmaktadır. Mevcut sistemde sadece basit bir denetlenme işlemi olarak görülen değerlendirme ve buna yönelik ölçütler Türkiye planlama yazınında ve mevzuatında ele alınmayan bir konu olarak durmaktadır. Çalışmada mekânsal planlama sürecinin bu eksikliğinden hareketle, yazında ve mevzuatta yapılan incelemelerle bu aşamayı, içinde nicel verilerin yer aldığı nitel ölçütlü tutarlılık testlerine dayandıran analitik bir yöntem ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın ilk adımında mekânsal planların değerlendirilmesine yönelik “Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu” hazırlanmıştır. Kılavuzda mevzuat, plan raporu ve/veya plan ve mesleki öğretilerin sabit alındığı tutarlılık testleriyle; planların süreç, bilgi akışı, yöntemi ve plan kararları tutarlılıkları incelenmiştir. Testler; “içsel” ve kendi içinde “yatay” ve “dikey” olarak detaylanan “dışsal” tutarlılık olmak üzere iki ana grupta oluşturulmuştur. İçsel tutarlılık testleri, her bir farklı ölçekteki plan için ayrı; yatay dışsal tutarlılık testleri, aynı ölçekli komşu yerleşme planları arasındaki; dikey dışsal tutarlılık testleri ise, aynı yerleşimin farklı ölçekli planları arasındaki incelemeleri kapsamaktadır. Çalışmanın ikinci adımında, örnek yerleşimler üzerinde belirlenen ölçekteki planların, hazırlanan kılavuzdaki ölçütlere göre tutarlılıkları test edilmiştir. Bu amaçla Trabzon kentini kapsayan üst ölçekli planlar ve bu kent içinden seçilen bazı yerleşimlere yönelik alt ölçekli planlar incelenmiştir. Çalışmayla ortaya konan kılavuzun, ülkedeki planlama sisteminde planların onaylanmadan önceki sürecinde pratikte doğrudan kullanımının sağlanması ve yeni mevzuat çalışmalarında bu konudaki içerik altyapısına yönelik hazırlıklara temel oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Planlama Süreci, Planlamada değerlendirme, Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu, Trabzon mekânsal planları

Master Thesis

SUMMARY

A METHODOLOGY PROPOSAL FOR DETECTING CONSISTENCIES
IN THE EVALUATION OF SPATIAL PLANS: CASE OF TRABZON

Mihriban ÖZTÜRK

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Urban and Regional Planning Graduate Program
Supervisor: Doç.Dr.Aygün ERDOĞAN
2018, 120 Pages

Spatial plans are effective tools both in improving the conditions of the settlements themselves and in reducing their negative effects on the region where such settlements are located. This study focuses on the “evaluation” stage of plan making, which is overall an important process for the efficiency of plans. It addresses the necessity of consistency tests according to certain criteria for similar and different scale plans. The evaluation, which is only seen as a simple review process in the present system, and its criteria remains as a topic not covered in Turkish planning literature and legislation. In this study, starting from the point of such inadequacies in spatial planning process, an analytical method for evaluation is put forward based on consistency tests with qualitative criteria, which also include quantitative data. In this context, following the examinations made in the literature and legislation, the “Guide for Evaluation of Spatial Plans” was prepared in the first step of the study. By these consistency tests in the guidelines, in which legislations, plan reports and/or plans and professional precepts are taken as constant; the consistencies in the planning process, information flow, methodology, and plan decisions were investigated. The tests were constructed in two main categories based on “internal” and “external” consistencies, where the latter is divided in two as “horizontal” and “vertical”. The internal consistency tests contain investigations of each of the plans separately in all scales; horizontal type of external consistency tests contain investigations of the same scale plans between the neighboring settlements; and finally their vertical types contain investigations of different scale plans for the same settlement. In the second step of the study, the consistencies of the plans for the case settlements were tested with reference to the criteria in the prepared guidelines. For this purpose, the upper scale plans that cover the City of Trabzon and some of the lower scale plans for the settlements from within this city were examined. With the guidelines introduced in the study, not only a support for its direct practical use during plan-making in the country’s planning system but also its laying a contextual basis for the groundwork in the related new legislative works is aimed.

Keywords: Spatial Planning Process, Plan evaluation, Guide for Evaluation of Spatial Plans, Trabzon spatial plans

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.	Tez akış diyagramı	4
Şekil 2.	Çalışma modeli.....	9
Şekil 3.	Planlama anlayışlarının tarihsel süreçteki gelişimi	14
Şekil 4.	Mekânsal Planlama sürecindeki değerlendirme aşamaları	16
Şekil 5.	Mekânsal planların değerlendirme aşamasının yazın ve yasalardaki durumu ...	44
Şekil 6.	Mekânsal planlar değerlendirme kılavuzu.....	49
Şekil 7.	Üst ve alt ölçekli çalışma alanlarının konumu	51
Şekil 8.	1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP yapım ve onama süreci.....	56
Şekil 9.	Yıldızlı yerleşimi taşıt yolları genişlik değişimi örneği	69
Şekil 10.	Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yatay dışsal tutarlılık testi kapsamında planlama kararları karşılaştırması.....	89
Şekil 11.	1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'lerin plan dili bakımından karşılaştırılması.....	104

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1.	PIE yöntemi adımları.....	20
Tablo 2.	2001 yılı arazi kullanım planı (LUP) ve 2007 yılı mevcut arazi kullanımı (PLU) planların karşılaştırılmasının sonuçları	22
Tablo 3.	Plan-Süreç-Sonuç (PPR) yöntem ölçütleri.....	23
Tablo 4.	Plan-Süreç-Sonuç yönteminin sentezi.....	24
Tablo 5.	İstanbul planlarının izleme-değerlendirmesine yönelik model önerisi	27
Tablo 6.	Üst ölçekli mekânsal plan türleri, tanımları ve özellikleri.....	34
Tablo 7.	Alt ölçekli plan türleri, tanımları ve özellikleri.....	35
Tablo 8.	Türkiye'de güncel mevzuat kapsamında mekânsal planlama yetkisine sahip kurumlar	37
Tablo 9.	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'ne göre donatı alanları standartları	41
Tablo 10.	İçsel tutarlılık testi.....	54
Tablo 11.	TÜİK tarafından yapılan Trabzon ili nüfus projeksiyonları	57
Tablo 12.	1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı Çevre Düzeni Planı içsel tutarlılık testi.....	59
Tablo 13.	Trabzon ilini kapsayan üst ölçekli ve alt ölçekli planlar	60
Tablo 14.	1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı içsel tutarlılık testi.....	64
Tablo 15.	Yıldızlı yerleşmesi NİP raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan kapasite nüfus karşılaştırması.....	67
Tablo 16.	Yıldızlı yerleşmesi NİP raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması.....	68
Tablo 17.	1/5000 ölçekli Yıldızlı Nazım İmar Planı içsel tutarlılık testi	70
Tablo 18.	Akyazı yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı	74
Tablo 19.	Yıldızlı yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı	75
Tablo 20.	Söğütlü yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı	76
Tablo 21.	Akyazı yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması.....	77
Tablo 22.	Yıldızlı yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması.....	78
Tablo 23.	Söğütlü yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması.....	78
Tablo 24.	1/1000 ölçekli Akyazı Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi.....	81

Tablo 25.	1/1000 ölçekli Yıldızlı Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi	82
Tablo 26.	1/1000 ölçekli Söğütlü Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi	83
Tablo 27.	Yatay dışsal tutarlılık testi	85
Tablo 28.	Dikey dışsal tutarlılık testi	86
Tablo 29.	Planların yatay dışsal tutarlılık testine yönelik özellikleri.....	88
Tablo 30.	1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları yatay dışsal tutarlılık testi.....	91
Tablo 31.	Planların yatay dışsal tutarlılık testine yönelik özellikleri.....	92
Tablo 32.	1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları yatay dışsal tutarlılık testi.....	96
Tablo 33.	Yerleşmelere yönelik belirlenen potansiyeller	99
Tablo 34.	Yerleşmelere yönelik verilen plan kararları ve ölçekler arası karşılaştırma...100	
Tablo 35.	1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı ve 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı dikey dışsal tutarlılık testi	105
Tablo 36.	1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı ve 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planlarının dikey dışsal tutarlılık testi	106
Tablo 37.	1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları ve 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları dikey dışsal tutarlılık testi	107

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAT	Bilgi Akışı Tutarlılığı
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
LUP	Land Use Plan
MPDK	Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu
MPYY	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği
NFS	Nüfus
NİP	Nazım İmar Planı
PH	Plan Hükümleri
PIE	Plan Implementation Evaluation
PL	Plan Lejantı
PDT	Plan Dili Tutarlılığı
PKT	Plan Kararlarının Tutarlılığı
PLU	Present Land Use
PP	Plan Paftası
PPR	Plan-Process-Results
PR	Plan Raporu
ST	Süreç Tutarlılığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYYP	Tarihi Yarımada Yönetim Planı
UİP	Uygulama İmar Planı
YT	Yöntem Tutarlılığı

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Kentler tarihsel süreçte sürekli kendini yenileme, geliştirme ve sorunlarla başa çıkma ya da bu sorunlarla birlikte gerileme eğilimi içinde olan devingen bir yapıda olmuştur. Zaman içinde büyüyen kentlerdeki bu yenileme, geliştirme ve sorunlarla başa çıkma süreci kentlerin geleceğini belirleyen ve günümüze kadar tartışması sürecektir kent planlama olgusunu gündeme getirmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda karşılaşılan ve birçok çalışmaya konu olan aşırı nüfus artışı ve bunun getirdiği ekonomik bunalım ve çevresel değerler üzerinde oluşan baskılara (UN-HABITAT, 2001) Türkiye kentlerinde de rastlanmaktadır (Avcı, 2003). Kentlerde artan nüfus sonucunda kentsel planlamayla kentlerin mekânsal işlevleri hızlı bir şekilde çeşitlenmekte ve bu durum karşısında bazı kentler daha önce yerel yönetim tarafından hazırlanan planlarla tutarlı bir gelişme göstermeyerek kendi gelişim planlarını hazırlamaktadır (Ersoy, 2005). Böylece, kentsel planlamada oluşturulan yönergeleri takip etmek için kentsel gelişimin nasıl kontrol altına alınacağı, kentsel planlamanın vazgeçilmez bir sorunu haline gelmiştir. Bu durumda, kentsel planlamanın değerlendirilmesi giderek daha fazla ilgi görmelidir (Roeseler, 1982; Talen, 1996). Ancak Türkiye’de mekânsal planlama sürecindeki deneyimlerin paylaşılması ve planların değerlendirilmesine yönelik kuramsal, kurumsal, yasal ve mali boyutlarının geliştirilmesi için gerekli altyapı oluşturulamamış, gerekli adımlar atılamamıştır (Bademli, 2007; Ayrancı, 2013).

Planlamanın temel unsurları “amaç, süreç ve yöntem”, temel ilkeleri ise “açıklık, tutarlılık ve esneklik” olarak tanımlanmaktadır (Sezen, 1999’dan aktaran Ekiz ve Somel, 2005: 2). Buradan hareketle çalışmada temel unsur olarak “süreç” ve temel ilke olarak “tutarlılık” üzerine odaklanılmaktadır. Planlamada bu iki temeli hedef alarak yapılan bu çalışma ile mekânsal plan yapım sürecinde dikkate alınması gereken değerlendirme aşamasının önemini göstermek ve bu aşamanın analitik biçimde gerçekleştirilebilmesini sağlamak üzere somut ölçütleri içeren bir kılavuz oluşturulmuştur.

Bu kılavuzun kilit noktasını “mekânsal planlar” ve “değerlendirme” kavramları oluşturmaktadır. Şahin’in de (2016: 363) vurguladığı gibi, yönetmeliklerdeki çeşitli düzenlemeler ile üst ölçekli planların fiziksel özellik taşımaya başlamasıyla “imar planları” yerine, planlama alanındaki her tür ve ölçekteki planları kapsayacak “mekânsal planlar” ifadesi tercih edilmektedir. Buna göre, çalışma kapsamında “mekânsal planlar”dan; 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/50.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar planları anlaşılmalıdır. “Değerlendirme” kavramı ise, çalışma kapsamında “...önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir” (Güredin, 2000: 5) şeklinde yapılan tanımdaki “denetleme” kavramıyla eş anlamda kullanılmıştır. Devam eden süreçte oluşturulan bu kılavuzun uygulaması, örnek yerleşim planları üzerinde test edilmiştir.

Çalışmada, değerlendirme aşamasının plan yapım sürecindeyken belirlenen ölçütlerle test edilmesi ve bu değerlendirmeden sonra ilgili onay merciine sunulması gerektiği savunulmaktadır. Bu kapsamda ortaya konulan kılavuzun, ülkedeki planlama sisteminin planların onaylanmadan önceki sürecinde pratikte doğrudan kullanımının sağlanması ve yeni mevzuat çalışmalarında bu konudaki içerik altyapısına yönelik hazırlıklara temel oluşturması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın ilk adımında planların değerlendirilmesine yönelik yazın incelendiğinde özellikle yabancı yazında değerlendirmeye yönelik ölçütlerin bulunduğu, ancak planların onaylandıktan sonra, başka deyişle uygulama aşamasında değerlendirilmeleri üzerinde durulduğu belirlenmiştir. Ulusal yazında ise yapılan çalışmaların çok az olmakla birlikte ve belirlenen ölçütlerin bazı ölçeklere uygulandığı kısıtlı çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle, ülkede mekânsal planlarının değerlendirilmesindeki eksikliği gidermeye katkıda bulunmak ve Türkiye’deki planlama sistemine uygun değerlendirme ölçütlerini belirlemek amacıyla yazının yanı sıra mevzuat da incelenmiş ve içinde nicel verileri de barındıran nitel ölçütlerden oluşan bir kılavuz önerilmiştir. Çalışmanın ikinci adımında ise, belirlenen tür ve ölçeklerdeki örnek yerleşim planlarının içsel ve yatay-dikey dışsal tutarlılıkları bu ölçütlere göre test edilmiştir. Bu amaçla, üst ölçekli planlar olarak 1/100.000 ölçekli Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize, Artvin Çevre Düzeni Planı ve 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı; alt ölçekli planlar olarak da Trabzon kentinde yer alan Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerine ait 1/5000 ve 1/1000 Nazım ve Uygulama İmar Planı ve raporları incelenmiştir. “Tipik” ve “tekil olay”

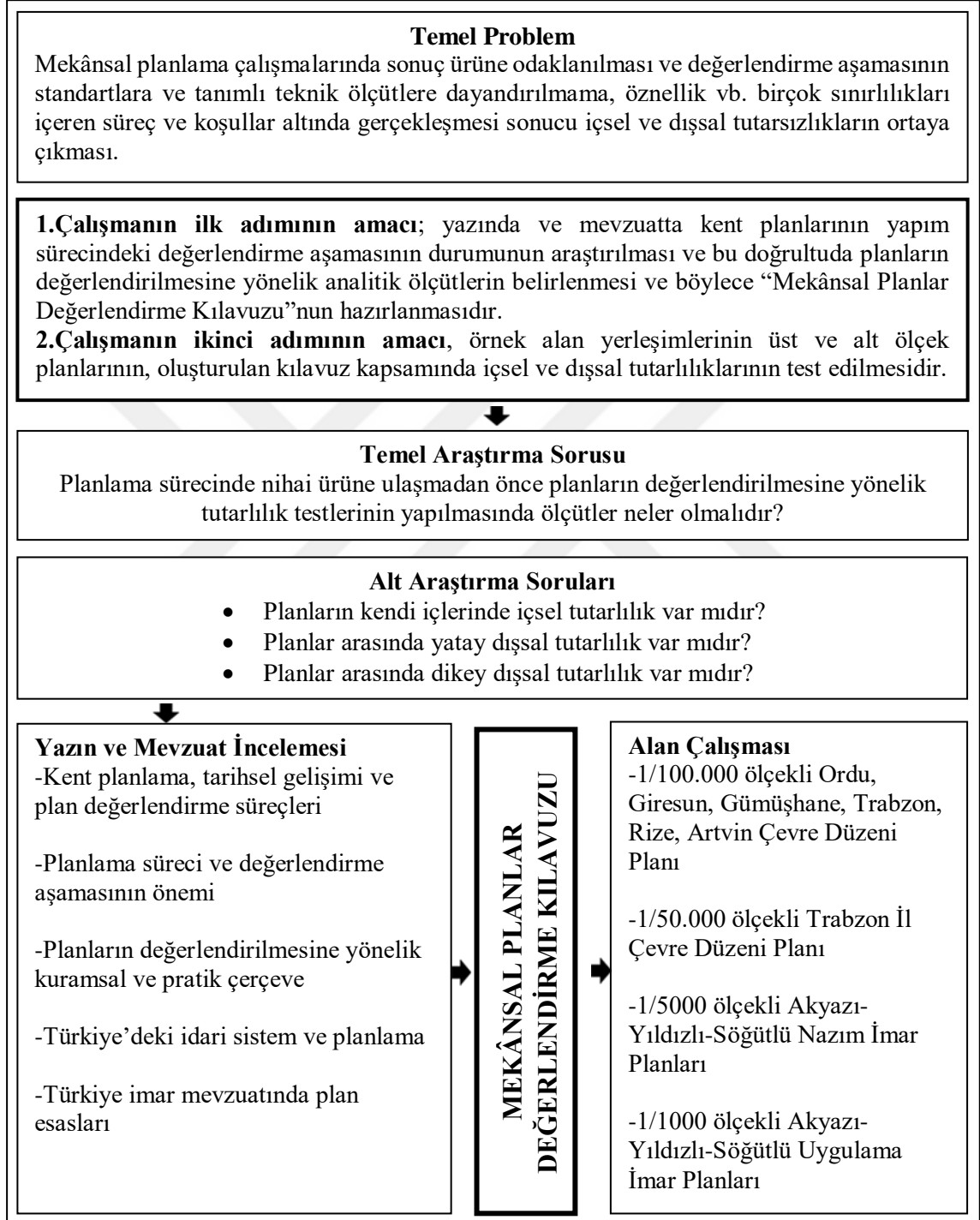
niteliğinde bir örnek incelemesi olan bu çalışmanın özgünlüğü ve yazına katkısı ülkede mekânsal planların onay aşamasından önce değerlendirilmesinin yapılması için farklı tür ve ölçeklerdeki planlara yönelik belirli ölçütlerden oluşan bir kılavuzun oluşturulmasıdır.

1.1.1. Çalışmanın Amacı

Kentlerin idari sınırları içinde ihtiyaçları farklılaşan yerleşim birimleri ve bu ihtiyaçları karşılayacak yerel yönetimler, diğer deyişle, belediyeler yer alır. Belediyelerin ihtiyaçları her ne kadar kendi içlerinde farklılaşsa da, her bir idari alan kentin bir parçası olduğundan bütünden bağımsız biçimde salt kendi ihtiyaçları göz önüne alınarak planlanmamalıdır. Bir kent planının geleceğe yönelik oluşturduğu mekânsal kurgunun bu yönetsel sınırlar içinde kalması durumunda planların kendi içlerinde, aralarında veya ilgili üst ölçekli planlarla aralarında tutarsızlıklar oluşabilmektedir. Kısa vadede bu durum büyük sorunlara yol açmayabilir. Ancak uzun vadede planların kendi içlerindeki veya aralarındaki bu koordinasyonsuzluk veya uyumsuzluk mekânsal kararların olumsuz sonuçlarına ve planların kademeli birlikteliklerinin bozulmasına neden olabilmektedir.

Planlama pratiğinin geçmişinde birçok yaklaşımda planın uygulanmasından önce ve sonra değerlendirilme aşamaları süreçte yer almaktadır (Ayrancı, 2013). Ancak gelişmekte olan ülkelerde özellikle planların uygulanmadan önce kendi içlerinde ve mevcut diğer planlarla uyumunun değerlendirilmesine (ön değerlendirme) yönelik ölçütler ülkelerin planlama sistemlerinde yerini almalı ve bu uygulayıcılar için önemli olmalıdır. Bu bağlamda Türkiye’de yönetsel açıdan planların değerlendirildiği belirli düzenlemeler vardır. Özellikle imar planlarının yapıldıktan sonra onaylanma sürecinde belediyelerde ilgili komisyonlar ve meclis tarafından değerlendirilmesi ve bu şekilde belediye başkanı tarafından onaylanma işleminin yapılması buna örnek teşkil etmektedir. Ancak Ersoy (2005: 139) bu durumu “[b]u şekilde hazırlanan planların teknik denetimini yapan hiç bir kuruluş yoktur. Planın yasanın öngördüğü koşullara uyup uymadığı dahi hiç bir merci tarafından incelenmemektedir. Belediye Meclis üyelerinin çoğu, yaşamlarında daha önce hemen hiç görmedikleri bir imar planı belgesini, komisyondan gelen öneri ve başkanın açıklamalarından sonra sözde inceleyerek ‘politik denetim’den geçmesini sağlarlar. Gerçekte yapılan ise, genellikle parsel bazında çıkar denetimidir” şeklinde ifade etmektedir. Buradaki kritik nokta, ülkedeki planlama sisteminde değerlendirme aşamasının veya planların denetlenmesinin belirli standartlarla değil her belediyenin kendi oluşturduğu

komisyonlara göre değişim göstermesi, teknik ölçütleri içermemesi ve öznel değerlendirmelerden oluşmasıdır.

Şekil 1. Tez akış diyagramı

Plan yapım sürecinde gerçekleşmesi gereken ve planların yok sayılan “raf” belgeleri haline gelmesini önlemenin etkili bir aracı olarak görülen (IUCN, 2006) değerlendirme aşamasına yönelik ölçütlerin oluşturulduğu ve örnek yerleşim planları üzerinde test edildiği bu çalışmaya temel oluşturan problemler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Massey’in de (1984: 184) belirttiği gibi “bir kent planlamasının sonuç ürüne odaklanması” durumunun genel olarak Türkiye’deki kentlerin planlaması için de geçerli olması ve
- Planların hazırlanması sürecinde olması gereken değerlendirme aşamasının; belediye komisyonlarında standartlara ve tanımlı teknik ölçütlere dayandırılmama, öznellik vb. birçok sınırlılıkları içeren süreç ve koşullar altında gerçekleşmesi sonucu içsel ve dışsal tutarsızlıkların ortaya çıkması.

Çalışmanın temel problemlerinden hareketle ilk adımına yönelik amacı; yazında ve mevzuatta kent planlarının değerlendirme aşamasının planlama sürecindeki yeri ve öneminin araştırılması ve bu doğrultuda planların değerlendirilmesine yönelik analitik ölçütlerin belirlenmesidir. Yabancı yazın incelendiğinde planların değerlendirilmesi boyutunun üzerinde önemle durulduğu ve bir kenti planlamanın ötesinde plan yapım sürecinde ve uygulama aşamasında planların değerlendirilmesinin; böylelikle planda aksayan yönlerin, beklenmeyen gelişmelerin yakından takip edilmesinin gerekirse revizyonlarla planın desteklenmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmüştür.

Çalışmanın ikinci adımına yönelik amacı ise, belirlenen ölçek ve türdeki planların, tanımlanacak analitik bir yaklaşımla oluşturulan “Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu” kapsamında içsel ve yatay-dikey dışsal tutarlılıklarının test edilmesidir. Böylece, bir yerleşimin kendi içinde ve komşuluğundaki yerleşimlere ait aynı alt ölçekli plan kararlarıyla ve üst ölçekte içinde yer aldıkları alana ait plan kararlarıyla tutarlı ve uyumlu olma gereğinden hareketle, planlama sürecinde değerlendirme aşamasının önemi ortaya konulmaktadır (Şekil 1).

Çalışmanın örnek alanının seçiminde iki önemli ölçüt dikkate alınmıştır. Bunlardan ilki, seçilen kentin üst ölçekten alt ölçeğe kadar mevzuatta tanımlanan her türlü mekânsal plana sahip olmasıdır. İkincisi, alt ölçekte incelenecek planların birbirine komşu yerleşmelerde yapılmış olmasıdır. Bu bağlamda planlama kademelenmesi dikkate alındığında, üst ölçekte 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ve buna bağlı 1/50.000

Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı olan bölge ve illerin sayısı sınırlı olmakla birlikte Trabzon¹ ili ve içinde yer aldığı bölgesi bu koşulu sağlamaktadır. Ayrıca, Trabzon ili içinde alt ölçekli planların tutarlılık testi için seçilen ve birbirine komşu olan Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerinin 1/5000 Ölçekli Nazım ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar planları bulunmaktadır.

1.1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Mekânsal planların değerlendirilmesini analitik bir yöntem kapsamında ele alan bu çalışma; kentsel planlamanın analitik, kentsel biçim ve süreç tartışmalarını içeren ve sırasıyla (1) Kentsel planlama nedir?, (2) İyi bir kent planı nasıl olmalıdır? ve (3) İyi bir kent planlama süreci nasıl olmalıdır? temel soruları çerçevesinde sınıflanan kuramsal tartışmalardan (Yiftachel, 1989) üçüncüsüne oturmaktadır. Bu kapsamda, çalışmada planlama sürecinde değerlendirme aşamasının “ön değerlendirme” boyutu tartışılmaktadır. Çalışma ile önerilen yöntem; Yiftachel’in (1989) diğer bir boyuttaki sınıflandırmasına göre tarife (prescriptive) çerçevesi sunmakta olup bu biçimiyle planlama kuramlarının açıklayıcı (explanatory) olanlarından ayrılmaktadır. Planlamanın “ön değerlendirme” sürecinde yer alan bu aşama ile planların onaylanmadan önce tartışılması ve gerekirse revize edilmesi üzerine odaklanılmaktadır. Çalışmada, planlamanın sorunlarını çözmeye değerlendirme aşamasına yol gösterici ve bu aşamayı vurgulayıcı testler oluşturulmuştur.

Mekânsal planlar değerlendirme kılavuzu (MPDK) kapsamında oluşturulan bu testler, sonradan “tipik” ve “tekil olay” niteliğindeki bir örnek alan incelemesi kapsamında uygulanmıştır. Ancak bu durum, önerilen yöntemin başka yerleşimlerin belirlenen tür ve ölçekteki planlarına ve hatta “karşılaştırmalı” çalışmalara uygulanabilir olmasına engel teşkil etmemektedir. Bu yönüyle çalışmada önerilen testlerle incelenecek planların sabit ve “zamandan bağımsız” olma niteliğiyle de birlikte yöntem, “deneysel” bir özellik kazanmaktadır.

Süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıklarının ortaya konmasına yönelik niteliksel testler, içinde nicel verileri de içermektedir. Bu testler; aynı alana ait her bir farklı ölçek ve türdeki planın; kendi içinde “tekil” olarak ele alınmasını (içsel tutarlılık), “komşu yerleşme” planlarıyla bir bütün olarak ele alınmasına (yatay dışsal tutarlılık) ve “üst veya alt

¹ Trabzon Belediyesi; 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile il bütününde Büyükşehir Belediyesine dönüştürülen on dört belediyeden biridir.

ölçekli” planları ile bir bütün olarak ele alınmasına (dikey dışsal tutarlılık) yöneliktir. Burada, dikey dışsal tutarlılık testleri ile yapılmak istenenin, “planların kademeli birlikteliği ilkesi”ne uyumunun incelenmesi anlamına geldiğini vurgulamak gerekir. Testleri oluşturan ölçütlerle; olasılık, hata payları ya da tutarlılığın ölçüsü üzerinden bir sonuç aktarımı yapılmamakta; belirlenen ölçütler kapsamında tutarlılığın olup olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu kapsamda önerilen kılavuzun gerekirci (deterministic) sonuçlar ürettiği söylenebilir. Çalışmanın örnek alan incelemesi, yakın geçmiş ve güncel verileri kapsamaktadır. Yapılan inceleme, bu anlamda “tarihsel” nitelikte değildir, ancak bu, geliştirilen yöntemin tarihsel verilere uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. Belirtildiği gibi, yöntemin “zamandan bağımsız” olma niteliği bunu mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada aşağıda açıklanan iki tür veri kaynağı kullanılmıştır.

1. Planlar: Örnek alan çalışması kapsamındaki yerleşimlerin üst ölçekli çevre ve il çevre düzeni planları ile alt ölçekli nazım ve uygulama imar planları, plan açıklama raporları ve plan hükümlerinin çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle güncel verileri için ilgili belediye arşivlerinden yararlanılmıştır. Buna göre, bu verilerden 1/100.000 ölçekli ÇDP, raster; 1/50.000 ölçekli İl ÇDP, raster ve “ArcGIS” yazılımı ortamında temin edilmiştir. 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Akyazı imar planları “netcad” yazılımı ortamında Trabzon Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Planlama Şube Müdürlüğü’nden; 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Yıldızlı ve Söğütlü imar planları ise yine “netcad” yazılımı ortamında Akçaabat İlçe Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü’nden temin edilmiştir.
2. Görüşmeler: Örnek alan çalışması kapsamındaki yerleşimlerin planlama süreçleri hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla ilgili kişilerle görüşmeler yapılmış ve planların tutarlılık testlerinin oluşumuna yönelik fikirleri alınmıştır. 10.11.2017 tarihi itibariyle iki ayrı emlak firmasından birer emlakçıyla yapılan görüşmelerde Akyazı yerleşimi için ortalama daire büyüklüğü bilgisine ulaşılmıştır. Trabzon Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Planlama Şube Müdürlüğü’nde görevli şehir plancılarının tutarlılık testlerine tâbi olacak yerleşimlere yönelik fikirleri alınmış ve bu plancılarla üst ölçekli planların tutarlılık testlerinin ölçütlerinin neler olabileceği tartışılmıştır.

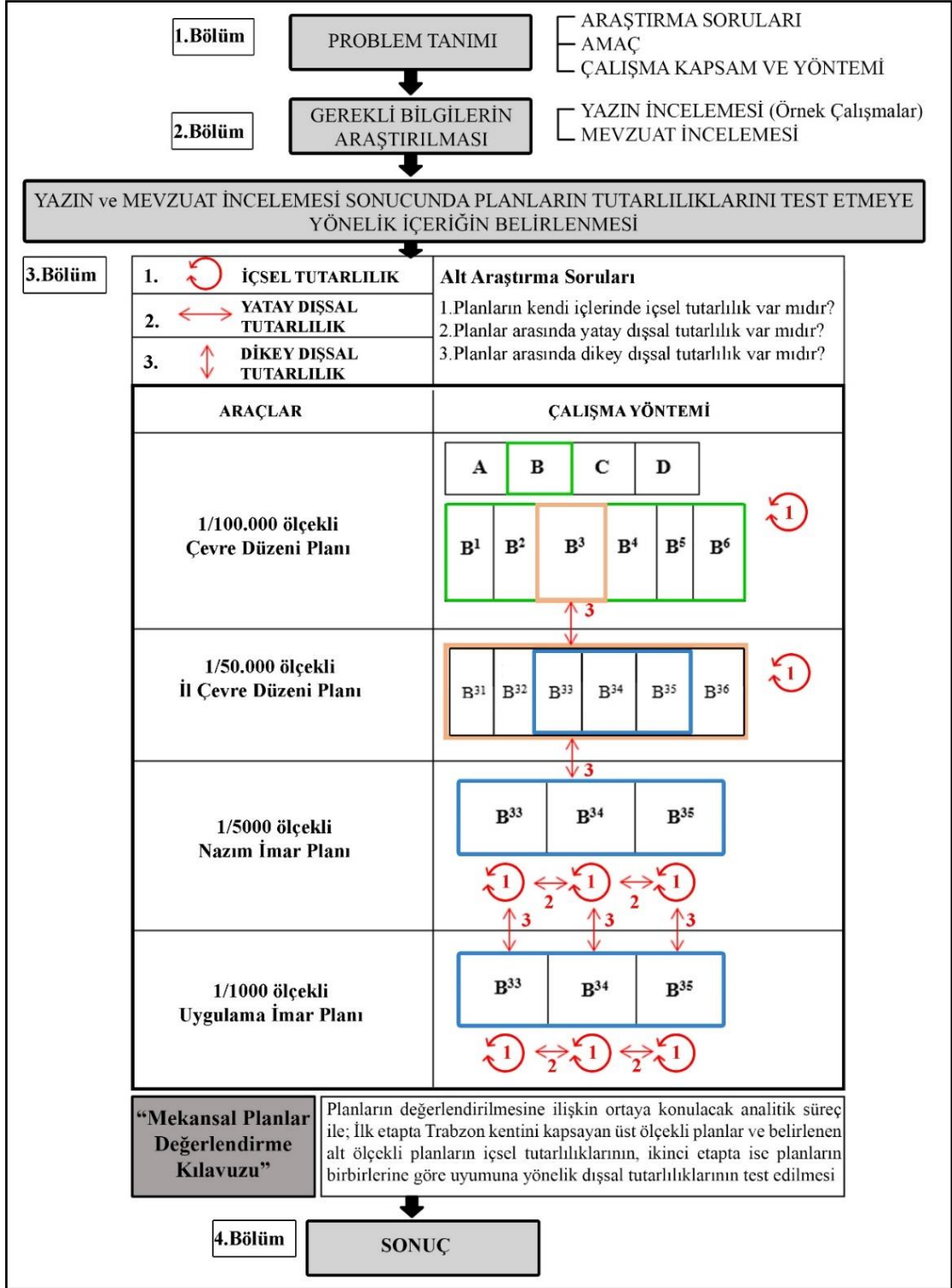
Kent planlama sürecinin değerlendirme aşamasının mekânsal planlar üzerindeki testine yönelik yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır (Şekil 2).

İlk bölümde problem tanımı yapılarak buna yönelik araştırma soruları, amaç, kapsam ve çalışmanın aşamalarının aktarıldığı araştırma tasarımına yönelik bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde tez çalışması kapsamında iki aşamalı bir inceleme yapılmıştır. İlk aşamada farklı planlama yaklaşımlarının planlama sürecinde değerlendirmeyi nasıl ele aldıklarına özet olarak değinilmiş ve değerlendirmeye yönelik yabancı ve ulusal yazının incelenmesiyle bu çalışmalarda kullanılan ölçütler, göstergeler belirlenmiştir. İkinci aşamada ise Türkiye’deki planlama sistemi, bu sistem içerisinde belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve bunların kent planlamasının yasal boyuttaki yetkileri ortaya konulmuş ve Türkiye’deki İmar Yasası ve yönetmelikleri incelenerek değerlendirmeye yönelik planlama sürecindeki yasal eksiklikler belirlenmiştir. Bu iki aşamalı inceleme sonucu yazın, mevzuat ve kentlerdeki örnek uygulamalardan yola çıkılarak “Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu (MPDK)” oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, örnek çalışma alanında test edilen ve çalışmanın temelini oluşturan planların değerlendirilmesine yönelik araştırma sorularını destekleyen (1) içsel tutarlılıklar; (2) dışsal tutarlılıklar (yatay ve dikey olarak iki grupta) olmak üzere iki etaplı bir süreç ele alınmıştır. Çalışmanın esasını oluşturan analitik süreci içeren kılavuz, Trabzon kentini kapsayan üst ölçekli planlar ve bu kent içinden seçilen bazı yerleşimlere yönelik alt ölçekli planlar üzerinde yapılan çalışmalarla test edilmekte ve söz konusu planların tutarlılık durumları ortaya konulmaktadır.

Dördüncü bölümde ise incelenen yazın ve mevzuat kapsamından yola çıkılarak oluşturulan MPDK ile Trabzon’un örnek planları üzerinden yapılan tutarlılık testleriyle elde edilen bulgular üzerinden tartışmalar yapılmaktadır. Değerlendirme aşamasının Türkiye’deki mevcut durumundan hareketle bu çalışmada önerilen kılavuzun koşul ve şartlara göre geliştirilerek planlama sürecindeki yerini almasına yönelik önerilerde bulunmaktadır. Sonuç olarak değerlendirme aşamasının önemi ortaya konulmakta, çalışmanın problem-amaç-araştırma soruları kapsamında çıkarımlar yapılmakta ve çıktılarının benzer nitelikli yerleşimlerde uygulanabilirliği tartışılmaktadır.

Şekil 2. Çalışma modeli

Çalışma modelinde görüldüğü gibi çalışma ile ortaya konan yöntemin (MPDK) belirlenen tür ve ölçekteki mekânsal planlara uygulanması hedeflenmektedir. Bu çalışma kapsamında yapılacak testlere yönelik örnek plan incelemelerinde bazı sınırlılıklar belirlenmiştir;

- Çalışma kapsamında planların tutarlılık testlerinde değerlendirme teknik bir araç olarak kullanılmış, değerlendirme sürecinin hangi sıklıkla ve kim tarafından yapılacağı ve planlama aktörleri dikkate alınmamıştır.
- Türkiye’de mevzuatta yer almasına karşın henüz hazırlanmış bir Mekânsal Strateji Planları olmadığı için içsel ve yatay-dikey dışsal tutarlılık testlerinde bu planlar ele alınamamıştır.
- 1/100.000 ölçekli ÇDP ve 1/50.000 ölçekli İl ÇDP; çalışma sınırlarının kapsadığı alan nedeniyle aynı ölçekli komşu ÇDP’ler ile yatay dışsal tutarlılık testine tâbi tutulmamışlardır.
- İl Çevre Düzeni Planına istinaden 1. Planlama Alt Bölgesine yönelik 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmıştır. Yomra, Akçaabat, Arsin ve Araklı ilçelerine yönelik yapılan ve 15.01.2018 tarih ve 8 sayılı Trabzon BŞB meclis kararı ile onanan bu plan; alan çalışması sırasında askı aşaması sonrası itiraz inceleme döneminde olması nedeniyle dikkate alınmamıştır.
- Benzer şekilde, alt ölçekli çalışma alanlarını kapsayan Ortahisar ve Akçaabat ilçeleri için yapılan ve 20.02.2018 tarih ve 962 sayılı Trabzon BŞB meclis kararı ile onanan 1/5000 ölçekli Revizyon+İlave Nazım İmar Planları da alan çalışması sırasında askı aşaması sonrası itiraz inceleme döneminde olmaları nedeniyle dikkate alınmamıştır.
- Alt ölçekli planların tutarlılık testlerinde; üst kademe plana göre yeni alt ölçekli planlar kesinleşmediği için bundan önceki mevcut planlar olan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları dikkate alınmıştır.
- Ortahisar ilçesi Akyazı yerleşimi için, plan ölçeği ayırt edilmeden 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP’ler kapsamında tek rapor hazırlanmış olduğundan, bu rapor, 1/1000 ölçekli UİP raporu varsayılarak ele alınmıştır. Buna göre, Akyazı 1/5000 ölçekli NİP içsel tutarlılık testi plan paftası, plan hükümleri ve plan lejantı üzerinden yapılmıştır. Benzer şekilde, bu yerleşimin diğer 1/5000 ölçekli NİP’ler ile yapılan yatay dışsal tutarlılık testi ve hem üstündeki 1/50.000 ölçekli İl ÇDP

hem de altındaki 1/1000 ölçekli UİP ile olan dikey dışsal tutarlılık testlerinde plan paftası, plan hükümleri ve plan lejantı ele alınmıştır.

- Akçaabat ilçesi Yıldızlı yerleşimi için ayrı plan raporları hazırlanmış olduğundan bu raporlar ilgili ölçeklerin tutarlılık testleri kapsamında incelenebilmiştir. Yukarıda açıklanan nedenlerle, bu yerleşimin de yatay dışsal tutarlılık ve dikey dışsal tutarlılık testleri; plan paftası, plan hükümleri ve plan lejantı ile sınırlı kalmıştır.
- Akçaabat ilçesi Söğütlü yerleşimi için, sadece 1/1000 ölçekli UİP raporu hazırlanmış olduğundan bu yerleşimin tutarlılık testlerinde rapor incelemesi sadece bu ölçekte yapılmıştır. Akyazı yerleşimi için açıklanan tüm kısıtlılıklar Söğütlü için geçerlidir. Söğütlü yerleşiminin 1/5000 ölçekli Nazım İmar Plan hükümleri bulunmadığından bu ölçekte yapılan içsel tutarlılık, yatay dışsal ve dikey dışsal tutarlılık testlerinde de plan hükümleri incelenememiştir.

1.2. Kent Planlama, Tarihsel Gelişimi ve Plan Değerlendirme Süreçleri

İnsanların yerleşik yaşama geçtiği ve zamanla toplulukların birleşmesiyle büyük kümelerin oluştuğu ve bu kümelerin de kentsel yerleşimleri meydana getirdiği neolitik çağ; planlamanın başlangıcı olarak da bilinen bir dönemdir (Ersoy, 2007a). Bu kadar eski bir tarihe dayanmasına rağmen planlama yaklaşımları önemli bir atılım noktası olarak görülen sanayi devrimiyle birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte kent planlama disiplini mekân ölçeğinde kentsel planlama alanı olarak kentlerin geleceğini belirlemede ve bu sorunların çözümünde ön planda yer almıştır (Ersoy, 2005).

Mekânsal planların kentsel ölçekte temel eksenini oluşturan kent planları, hem bu türlü yerleşimlerin içinde yer aldığı bölge üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada hem de kendi içlerindeki koşulları iyileştirmede güçlü bir araçtır. Kentsel arazi kullanımının sosyal, ekonomik ve politik koşulların devingenliği nedeniyle sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olması nedeniyle planlama evrimi, dönemselsel olarak farklı kapsam ve yöntemler ile gerçekleştirilmektedir (Gürsoy, 2015). Yiftachel'e (1989) göre kentsel planlamanın analitik, kentsel biçim ve süreç tartışmalarını içeren ve sırasıyla (1) Kentsel planlama nedir?, (2) İyi bir kent planı nasıl olmalıdır?, (3) İyi bir kent planlama süreci nasıl olmalıdır? şeklindeki birbirleriyle bağlantılı üç temel soru çerçevesinde özetlenebilir.

Bu çalışmada, özellikle iyi bir kent planlama sürecinin nasıl olması gerektiği konusu, değerlendirme aşamasının planlama yaklaşımlarındaki gelişimi kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsamda süreçteki değerlendirme özellikle 19 yüzyıl sonu, 1930-1960, 1960-1980 ve 1990 sonrası ve günümüz dönemlerinde incelenmiştir. Esasen bu dönemlerin her birinde değerlendirme bir biçimde ele alınmıştır. Ancak her dönemin kendine özgü öne çıkan özellikleri kapsamında değerlendirmenin de planlama sürecindeki durumu değişim göstermiştir (Şekil 3).

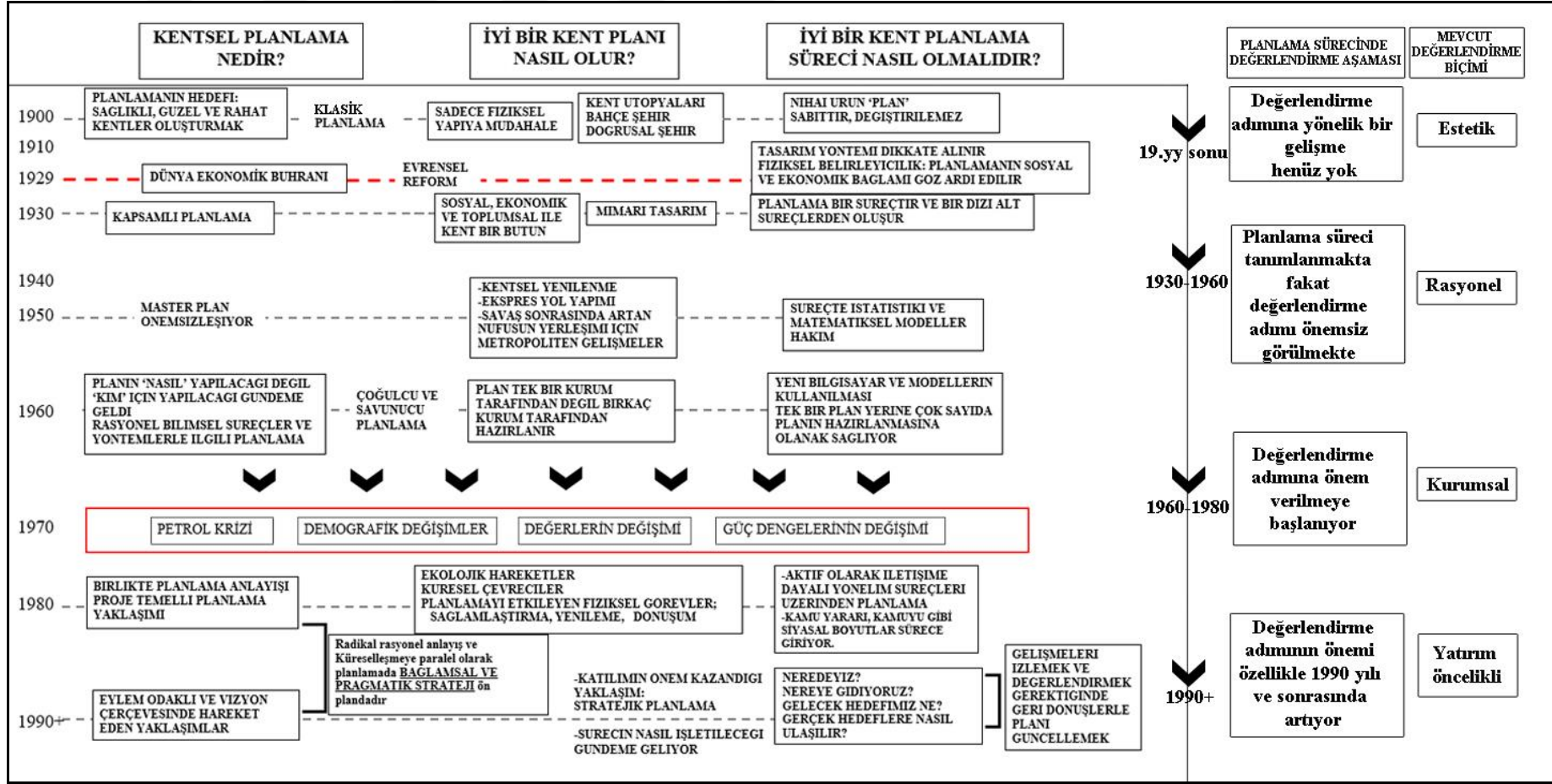
On dokuzuncu yüzyılı kapsayan dönemde kent planları, daha çok sanayi kentinin sorunlarını çözmeyi amaçlayan ve insanlara rahat, sağlıklı ve güzel ortamlar sağlamayı görev edinen ve kentleri güzelleştiren Bahçe kent, Güzel kent akımlarının hâkim olduğu klasik planlama yaklaşımıyla yapılmıştır (Tekeli, 1980). Planın sonuç ürün kabul edildiği klasik planlama yaklaşımına göre “planlama süreci; analiz ve araştırma, planın hazırlanması ve planın uygulanması” (Keleş, 1993: 99) olarak üç adımdan oluşmaktadır. Bu yaklaşımda; özellikle kentsel planlamada “estetik” değerlendirmeler hâkimdir. Başka bir deyişle değerlendirmenin nesnel ve tanımlı ölçütleri henüz gelişmemiş, kişisel değerlendirmeler ön planda olmuştur.

Klasik planlama yaklaşımının kentlerin salt fiziksel boyutları dikkate alınarak vermiş olduğu kararların; planlama sorunlarını çözmeye yetersiz kaldığı ve planlama çalışmalarında sonuç ürün yerine bu ürüne ulaşma sürecinin önemli olduğu anlaşılmıştır (Keleş, 1993). Ayrıca kentlerde sadece fiziksel yapıya özgü kararlar ve değerlendirmeler kentlerin sorunlarını çözmeye yetersiz kalmıştır. Bu durumda 1930’lu yıllarda geliştirilen kapsamlı planlama yaklaşımında planlama sürecinde plan alternatifleri belirlenmekte ve bunlar arasında en uygun olanı son ürün olarak ortaya konulmaktadır. Buna ek olarak, planın uygulamadan sonra kente etkileri gözlemlenerek olumsuz gidişatta her adıma müdahale imkânı sunan geri beslemelerle planın revizyonu sağlanmaktadır. Bu yaklaşımda özellikle kentsel planlamada “rasyonel” değerlendirmeler hâkimdir. Bu değerlendirmeler Ersoy’unda (2007a:118) ifade ettiği gibi “öznel, duygusal tutumlardan çok, nesnelliğin öne çıkartıldığı; toplumsal çelişkileri vurgulamak ve üzerine gitmek yerine, en geniş kesimlerin çıkarlarını savunan bir kamu yararı anlayışının benimsenmesini” kapsamaktadır. Fakat tanımlanan planlama sürecinde değerlendirme aşaması için herhangi bir tanım, ölçüt veya içeriğin bulunmaması bu aşamaya gerekli önemin verilmediği sonucunu ortaya çıkartmaktadır.

1960 ve 1980’lerden sonra planlamada savunucu planlama yaklaşımları ve birlikte planlama yaklaşımları gündeme gelmiştir. Özellikle bu yaklaşımlarla birlikte kapsamlı

planlama yaklaşımıyla dışlanan kesimlerin söz hakkı kazanmaları ve katılım kavramları gündeme gelmeye başlamıştır (Ayrancı, 2013). Böylelikle toplumsal örüntü içinde katılımın desteklenmesiyle müzakere ortamı sağlanarak, planların sorgulama ve değerlendirmesi yapılmaya başlanmıştır (Ersoy, 2007a). Bu doğrultuda, aktif iletişime dayalı yönelimle özellikle kentsel planlamada “kurumsal” değerlendirmeler hâkim hale gelmiştir. Ancak bu değerlendirmelerde bir tanım, ölçüt veya içeriğin kapsamında yapılmadığı fakat sağlanan müzakere ortamıyla değerlendirme aşamasının planlama sürecinde önem kazandığı söylenebilir.

1990 yılından günümüze kadar geçen süreçte özellikle yeni dünya düzeninin getirilerine karşı mevcuttaki planlama yaklaşımları değişime açık bir tutum sergileyememişlerdir. Özellikle kapsamlı planlama yaklaşımındaki bütünlük olgusu, kentin tüm alanlarına yönelik kesinleşmiş kararlar ile yirmi yıl sonra ne olacağını belirleyen planların yapımı, kent planlamasında her kesimi eşit olarak gözetmediği ve yukarıdan aşağıya bir planlama anlayışının hâkim olduğu yönleriyle eleştirilmektedir (Ersoy, 2007b). Bu nedenlerle, süreç içerisinde çok çeşitli önlemler alınsa da kapsamlı planlama modelinden uzaklaşmalar olmuştur (Taylor ve Williams, 1982). Bu süreçte katılımcı mekanizmaların önem kazanması ve süreçteki değerlendirme aşamasına yönelik gelişmeler için atılan adımlar, stratejik planlama yaklaşımını gündeme getirmiştir (Camillus ve Datta, 1991). Ancak bu dönemde de planlama konusunda piyasa odaklı hareketlerin önem kazanmasıyla (Ersoy,2007a) özellikle kentsel planlamada “yatırım öncelikli” değerlendirmeler hâkim hale gelmeye başlamıştır. Böylelikle değerlendirme farklı bir boyut kazanmış ve planlama piyasa için pazar arayışlarında önemli bir araç haline gelmiştir. Ayrıca bu yaklaşımla birlikte planların onayından önce değerlendirme aşaması sürece girmiş fakat bir tanım, ölçüt veya içerik belirlenmemiştir.

Şekil 3. Planlama anlayışlarının tarihsel süreçteki gelişimi*

*Yiftachel, 1989: 27'deki görsel ile Ayrancı, 2013: 42'deki açıklamalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

1.2.1. Planlama Süreci ve Değerlendirme Aşamasının Önemi

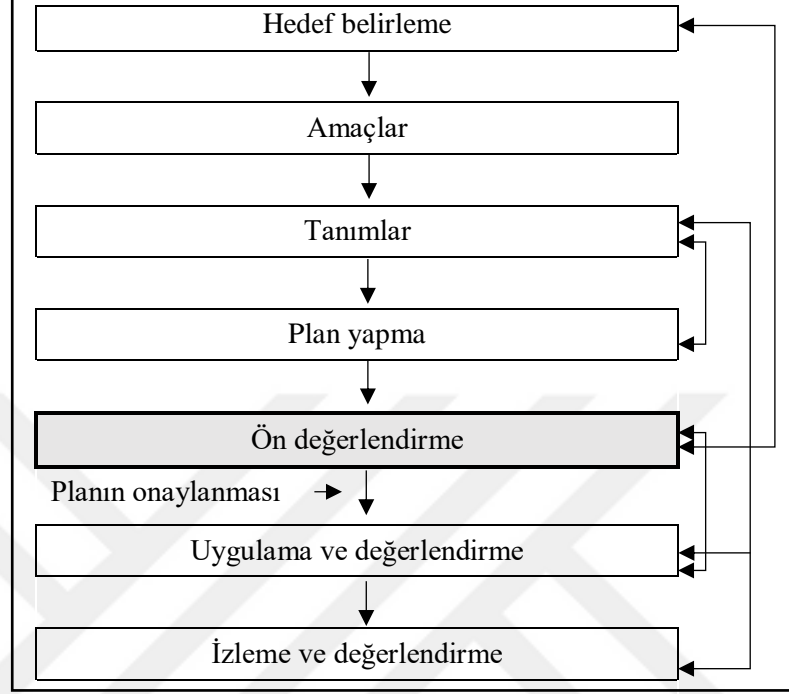
Planlama süreci; 1947 yılında İngiltere ve Galler için çıkarılan “Kent ve Kır Planlama Yasasında (Town and Country Planning Act), başlangıcı ve sonu belli, net sınırları olan bir süreç” (Ayrancı, 2013: 25) olarak tanımlanmıştır. Başlangıcı ön hazırlık aşaması ile tanımlanan bu süreç gerekli analizlerin yapılması ve son ürün olarak planın hazırlanması ile tamamlanmaktadır. Bu tanımlama, klasik planlama anlayışından stratejik planlama anlayışına kadar geçen süreçte çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Fakat burada önemli olan bu gelişmelerin yasalarla desteklenmesi ve sürecin iyi tanımlanmasıdır.

Kentsel gelişme için bir rehber olarak kabul edilen planlamada önemli bir endişe; planın uygulanması ve özellikle plan ve sonuçlar arasındaki bağlantının kopukluğudur. Bu nedenle önemli hale gelen ve özellikle planlama sürecinin tanımlanmasına vurgu yapan stratejik planlama yaklaşımının en önemli özelliği; yerel politika kararlarına vatandaşları teşvik etmek ve önceden planın yapılmasıyla tamamlanan sürecin artık planın tamamlanmasının ardından uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi, bunların da sonucunda gerekirse revize edilmesi oluşturmaktadır (Bryson, 1995; Faludi ve Korthals Altes, 1994)

Planlama sürecinde değerlendirme aşamasının eksikliği sürekli gündeme getirilmekte ve “unutulmuş aşama” olarak adlandırılmaktadır (Seasons, 2003: 431). Her ülkenin yasal düzenlemesindeki farklı özelliklere rağmen planlama sürecinin ortak aşamaları, planların hazırlanması, uygulanması ve revize edilmesi yönündedir (Lichfield ve Prat, 1998). Oliveria ve Pinho’ya (2008: 33) göre, bu aşamalardan her birini etkileyen üç tür değerlendirme süreci vardır (Şekil 4):

- Ön değerlendirme: Planlama sürecinin başlangıcında gerçekleşir ve daha etkili bir gelişme için en iyi çözümü seçmede alternatiflerin karşılaştırılmasını sağlar. Planın yapılma sürecinde verilen kararların mevcut planlarla karşılaştırılmasına olanak tanır.
- Devam eden süreçteki değerlendirme: Uygulama sırasında gerçekleşir ve sonuçları planlama sürecinde değişime neden olur ya da olabilir. Plan sonuçlarına ve kaynaklarına odaklanan bu türlü bir değerlendirme aşaması, yeterli bir veri seti sistemi tarafından sağlanacak bir dizi bilgi gerektirir.
- Planın uygulanmasından sonraki aşamada değerlendirme: Plan uygulama sürecinin sonunda gerçekleşir ve planın etkilerine odaklanır. Bu türlü bir değerlendirme

planın hazırlanması ve uygulanması sürecinin tamamını inceler ve başarısı hakkında bir sonuca varılmasına olanak sağlar.

Şekil 4. Mekânsal Planlama sürecindeki değerlendirme aşamaları*

*Ratcliffe, 1981: 122; Ayrancı ve Zeren Gülersoy, 2009'dan aktaran Ayrancı, 2013: 28'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Ratcliffe'e (1981: 122) göre planlama sürecinde olmazsa olmaz en önemli adım; planın yapıldıktan sonra uygulama aşamasından hemen önce değerlendirilmesidir (bkz. Şekil 4'te vurgulu aşama). Böylelikle plan, uygulama aşamasına geçmeden ve yasal bir boyut kazanmadan gerekli müdahaleler ve revizyonlar daha kolay bir şekilde yapılabilir.

Çalışmanın yukarıda yer alan bölümünde 19. yy. başlarından 20. yüzyıla kadar incelenen planlama sürecinde değerlendirme aşamasının planlama sistemi içerisindeki gelişim süreci ortaya konulmuştur. Değerlendirme, kapsamlı planlamadan itibaren var olan bir aşama olmasına rağmen, genel olarak planlama sistemi içinde bu aşamaya görece az önem verilmiştir (Ayrancı, 2013). Planların değerlendirilmesindeki zorlukların yanı sıra, ilgili yönetimlerde bu konuda çalışacak uzmanların ve prosedürlerin olmaması gibi sorunlar karşısında plancılar; Zhang'a (1996) göre, yalnızca sosyal konumlarına ve halkın tutumlarına dayanarak planların etkinliğini ve başarısızlığını veya başarısını

yargılayabilmektedir. Böylelikle değerlendirme öznel yargılar içerdiğinden çoğu zaman gerçeği yansıtan sonuçlar vermemektedir.

Türkiye’de imar mevzuatı büyük oranda kapsamlı planlama anlayışıyla oluşturulmuş olduğu için imar planları da bu anlayışa göre yapılmaktadır (Ünal, 1991). Diğer deyişle, süreçte değerlendirme aşaması olmasına rağmen uygulamada bu aşama, yönetimlerin imar komisyonları toplantılarında nesnellikten uzak bir şekilde ele alınmaktadır (Ersoy, 2005). Çalışma kapsamında bu eksikliğin giderilmesine yönelik hedefler belirlenmiştir.

1.3. Değerlendirme Kavramı

Değerlendirme, devam etmekte olan ya da tamamlanmış bir projenin, programın ya da politikanın; uygulamasının ve sonuçlarının sistematik, objektif bir şekilde ele alınmasıdır. Ayrıca amaç ve hedeflerin uygunluğunu, yerine getirilmesini, gelişim verimliliğini, etkisini ve sürdürülebilirliğini belirlemektir (Sera ve Beaudry, 2007). Değerlendirme, planlamanın meşruiyetini arttırmak, karar vermeyi geliştirmek ve sürekli öğrenmeyi teşvik etmek için kullanılabilir (Guyadeen ve Seasons, 2016). Bu kavram, planlamanın ayrılmaz bir parçası olmasına karşılık, değerlendirmeyi içeren süreçler; son birkaç on yıla kadar planlama alanında dikkate alınan bir konu olmamıştır (Lichfield vd.,1975; Berke vd., 2006). Ancak 1980’lerin ortalarından sonra, plancılar plan kalitesinin özelliklerini tanımlamaya, plan hazırlama ve uygulamalarının plan kalitesine etkilerini değerlendirmeye başlamışlardır. Plan kalitesine yönelik çalışmaların birikimlerine dayanılarak, iyi planların dört temel özelliği üzerinde durulmaktadır.

1. Toplum için önemli konuların net bir şekilde tanımlanması;
2. Konunun belirlenmesinde ve politikaların geliştirilmesinde mevcut durumun kullanımını içeren ve açıklayan güçlü bir veri tabanı;
3. Konular, amaç-hedef-politikalar ve bunlar doğrultusunda yapılan plan ve uygulama arasında iç tutarlılık;
4. Amaç ve hedeflere ne kadar iyi ulaşıldığını izlemek için hükümlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi (Baer, 1997; Berke vd., 2002).

İyi bir planlama sürecinin önemli basamaklarından birini oluşturan değerlendirme aşamasını karmaşık bir süreç olarak tanımlayan Alexander’a (2006) göre bunun üç temel nedeni vardır. Bu nedenler aynı zamanda, plancıların yapılan planların değerlendirilmesine karşı durmalarının bir savunma biçimidir (Demirci, 2004).

1. Politika, planlar, projeler, bağlamlar, aktörler ve etkilenen taraflar gibi değerlendirme konularının ve ayrıca farklı teorileri, yöntemleri, aktörleri, kavramları, araçları ve teknikleri içeren değerlendirme sürecinin doğasında olan karmaşıklığıdır.
2. Nesnel olarak türetilen bulguların ve sonuçların meşruiyetini bir şekilde sarsan öznellik ile arasındaki etkileşimdir.
3. Planlamanın belirsizliği ve bilinmeyen geleceği ele alan bir etkinlik olmasıdır.

Planlamanın ve planların etkisinin açıklanması üzerine yapılan değerlendirme, Meyerson ve Banfield'in (1955) kamu konutlarına ilişkin klasik analiziyle başlamıştır. Ulusal düzeyde planlamaya geçildiğinde değerlendirme, planların kentlerde yeniden yapılanma sürecindeki etkinliğini belirlemiş ve daha sonra plan uygulama mekanizmalarının analizi ve özellikli düzenlemeler olarak gelişmiştir. Değerlendirme, plancılarının önceki stratejileri incelemesi, mevcut veya tarihsel inisiyatiflerin nasıl uygulandığına dair net bir fikir edinilmesi ve bu fikirlerin nasıl uygulanacağını belirleyecek bilgi veya bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir (Guyadeen ve Seasons, 2016).

Değerlendirme kavramı günümüzde iki ayrı biçimde ele alınmaktadır. Kent plancılarının göre bu kavram, plan onaylanmadan önce plan alternatiflerinin eleştirel incelenmesine yönelik belirlenen ölçütler listesine göre değerlendirilmesi iken diğer anlamıyla bir plan ya da politikanın onaylandıktan sonra uygulama aşamasında ürettiği sonuçlara belirlenen ölçütlerin uygulanması ve yorumlanmasıdır (Demirci, 2004). Değerlendirmeye yönelik her durum için geçerli tek bir yaklaşım yoktur (Rossi vd., 1999). Değerlendirmenin genel kabul gören kısa ve öz üç amacı Patton'a (2008: 36) göre şu şekilde sıralanmaktadır: (1) Karar verme-hesap verebilirlik; (2) Geliştirmeyi kolaylaştırma-program geliştirme ve (3) Bilgi üretimi-aktarılabirlik.

Oliveria ve Pinho'nun (2008) tespitlerine göre yazında her değerlendirme türünün değerlendirme yöntemini şekillendirmesi gereken belirli özelliklere sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, kentsel planlamanın uygulanmasını değerlendirmek için birçok çalışmada önerilen yaklaşımlar; genellikle uyuma dayalı ve performansa dayalı yaklaşım olmak üzere iki türdür. "Uyuma dayalı değerlendirme, kentsel gelişme sonuçları ile önceden belirlenmiş olan plan önerileri arasındaki uygunluk derecesini ölçerek planlamanın başarı veya başarısızlığına karar verilmesidir. ... Performansa dayalı değerlendirme ise, planlamanın belirsizlik koşulları altında karar verme süreci olduğunu ve sonuçlarının yararlı olduğu sürece plan kararlarından sapabileceğini ifade eder" (Tong ve

Zhang, 2016: 201). “[P]olitika döngüsü açısından bakıldığında değerlendirme, ya gelecekte olası alternatiflerin değerlendirilmesi ya da geçmişte uygulanmış politikaların değerlendirilmesi anlamına gelir. Bunlardan ilkinde “*ex-ante* değerlendirme”, ikincisine ise “*ex-post* değerlendirme” adı verilir” (Patton ve Sawicki, 1993: 368’den aktaran Demirci, 2004: 87; Guyadeen ve Seasons, 2016)

Hızlı büyüyen şehirlerde planların uygulamalarına dönük değerlendirmelerin daha da karmaşıklaştığını belirten Tian ve Shen (2007: 1); nitel ve nicel olmak üzere iki tür değerlendirme üzerinde durmaktadır. Planların nicel olarak değerlendirilmesi, genellikle planlama tarihi alanı ile ilişkilendirilir. Bu değerlendirme, planlarda ifade edilen plan hedefleri ile bu planların fiili sonuçları arasındaki uygunluğun derecesini ölçer (Talen, 1996). Ancak planların değerlendirilmesinde genellikle, ölçütlerin öznel ve belirsiz olduğu nicel olmayan, diğer deyişle, nitel yöntem tercih edilir. Çünkü yöntemsel eksiklikler ve veri kısıtlılıkları; kentlerin planlanmasında ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel birçok hedefin nicel olarak ölçülmesinin zorlaştırır ve bu türlü yöntemlerin nadiren uygulanabilmesine neden olur (Laurian vd., 2004a). Ancak nicel ve nitel analizlerin birleşimi, şehir kalkınmasında planlamanın rolünün daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir (Laurian vd., 2004b).

Plan hedeflerine ulaşıp ulaşılamadığını doğrulayan değerlendirme aşaması müdahale sürecinde ya da sonunda çıktı, sonuç ve etkiyle birlikte uygulama süreç ve araçlarının da analiz edilmesi ve yorumlanması için bir yöntemdir (Agah, 2012). 1970’lerin sonlarından bu yana, ilerleyen bilgisayar teknolojisiyle çeşitli nicel yaklaşım kategorileri geliştirilmiştir (Tian ve Shen, 2007). Kentsel planlamada izleme ve değerlendirme aşamaları hakkında özellikle 2000’lerin ortalarında başlayan araştırma ve tartışmalar ise, günümüzde de devam etmektedir.

1.3.1. Planların Değerlendirilmesine Yönelik Kuramsal ve Pratik Çerçeve

Bu bölümde planların değerlendirilmesinden yola çıkılarak yabancı ve ulusal yazında yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmalarda kabul edilen ölçütler ortaya konulmuştur.

Yazında kentsel planlama süreçlerini inceleyen ve değerlendirmeye olanak sağlayan farklı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Laurian vd., (2004a) arazi kullanım planlarının uygulanma derecesinin değerlendirilmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, planların değerlendirilmesine yönelik nicel ve sistematik bir yol ortaya koymak amacıyla

planları ve izinleri değerlendiren uyum temelli Plan Uygulama Değerlendirmesi (Plan Implementation Evaluation-PIE) yöntemi önerilmiştir. Bu yöntem, politikalar ve mekânı geliştirmeye yönelik uygulamalar arasındaki bağlantıların değerlendirilmesine dayanır.

PIE yöntemi; politikaların uygulanması için gerekli olan izinlerin teknikleri ve plan politikaları arasındaki bağlantıların güçlülüğünün değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Çalışmanın devamında Yeni Zelanda'nın altı arazi kullanım planında yağmur suyunun yönetimi ve gelişimin kentsel olanaklar üzerindeki etkilerine yönelik incelemeler yapılmıştır. Bu planlar beş adımda tanımlanan PIE süreci üzerinden değerlendirilmiştir (Tablo 1). PIE yönteminin yazına önemli katkılarından biri planın uygulanmasının iki yönünü ölçmek için genişlik ve derinlik olmak üzere genel göstergeler önermesidir. Uygulama genişliği, izin süreci boyunca uygulanan politikaların çeşitliliği; uygulama derinliği ise, her izin belgesinde planda belirtilen teknikler kullanılarak uygulanan politikaların oranı olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 1. PIE yöntemi adımları* (Laurian vd., 2004a: 474)

1	<ul style="list-style-type: none"> Sorun tanımı İlgili konunun belirlenmesi Planının ilgili bölümlerinin tanımlanması
2	<ul style="list-style-type: none"> Plan ve plan politikaları İlgili politikaların belirlenmesi İlgili tekniklerin tanımlanması
3	<ul style="list-style-type: none"> İzinler Konuyla ilgili izinlerin seçilmesi Her bir izin için kullanılan teknik ve uygulanan politikaların belirlenmesi
4	<ul style="list-style-type: none"> Plan politikaları ve izinler arasındaki bağlar Her iznin politika uygulamasının değerlendirilmesi
5	<ul style="list-style-type: none"> Uygulama göstergelerinin hesaplanması Uygulama genişliği: Uygulanan politikaların çeşitliliği Uygulama derinliği: Her bir izinle uygulanan politikaların oranı

* Yazar tarafından çevrilerek alınmıştır.

PIE yöntemi kullanılarak Yeni Zelanda'da arazi kullanım planlarının değerlendirilmesi sonucunda onaylanan planların uygulanmasının genellikle düşük düzeyde kaldığı ve planların amaçları ile plan kararları (yağmur suyunun yönetimi ve gelişimin kentsel olanaklar üzerindeki etkileri) arasında büyük farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Ayrıca planların hiçbir aşamada genişlik ve derinlik ölçümlerinden yüksek puanlar elde edemediği ortaya konulmuştur (Laurian vd., 2004a).

Tian ve Shen (2007), kent kalkınmasının kolaylaştırılmasında kentsel planlamanın rolünün belirlenmesi üzerine yapılan çalışmaları eksik görerek Çin'in en büyük eyaletinin merkezi şehri olan Guangzhou yerleşiminin 2001 ve 2007 yılı mevcut arazi kullanımları ile 2001 yılı arazi kullanım planının değerlendirilmesi üzerinde ampirik bir çalışma yapmıştır. Arazi kullanım planını şehir ana planının çekirdeği olarak ele alan bu çalışmada, planın uygulanmasının değerlendirilmesine odaklanılmış, nicel ve nitel analizler birleştirilerek bu planın kent büyümesine ne ölçüde etki ettiğine ve plan uygulamasını açıklayan faktörlerin neler olduğuna ilişkin tespitlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Guangzhau yerleşimi ana planı on beşten fazla arazi kullanım türüne sahip olmasına rağmen planın uygulanmasının değerlendirilmesi, kent geliştirme ve çevre için kritik önem taşıyan konut, ticaret ve ofis, kamu tesisleri, endüstriyel ve açık alan olmak üzere beş ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tablo 2). Bunun gerekçesi olarak da su alanları ile ortak arazilerin kullanımlarının nadiren değişmesiyle bu gibi arazi kullanım türlerinin değerlendirme boyutunun plancılarının odağında olmaması gösterilmiştir. Değerlendirmeye yönelik olarak yerleşimin; 2001 yılı mevcut arazi kullanımı (Present Land Use-PLU), 2001 yılı arazi kullanım planı (Land Use Plan-LUP) ve 2007 yılı mevcut arazi kullanımı (Present Land Use-PLU) her çeşit arazi kullanımı kapsamında belirlenen üç gösterge altında incelenmiştir.

- “Uyumluluk türü (type of accordance)

2001 PLU, 2001 LUP ve 2007 PLU'daki herhangi bir arazi parçasının kullanımı uyumluysa, bu planla bağıntılıdır.

2001 LUP ve 2007 PLU'daki herhangi bir arazi parçasının kullanımı uyumlu ancak 2001 PLU'dakinden farklıysa, plan uygulanmaktadır.

- Gerçekleştirilmeme türü (type of unfulfillment)

2001 PLU ve 2007 PLU'daki herhangi bir arazi parçasının kullanımı birbiriyle uyumlu ancak 2001 LUP'dakinden farklıysa, bu plan gelecekte uygulamaya koyulabilir ya da koyulmayabilir. Bu, “gerçekleştirilmeme türü” olarak tanımlanır.

- Sapma türü (type of deviation)

2001 PLU, 2001 LUP ve 2007 PLU'daki herhangi bir arazi parçasının kullanımları birbirinden farklıysa, plandan açıkça sapıldığı anlaşılır.

2001 PLU ve 2001 LUP'daki herhangi bir arazi parçasının kullanımları uygun ancak 2007 PLU'daki kullanımından farklıysa, burada da plandan sapıldığı anlaşılır” (Tian ve Shen, 2007: 7).

Tablo 2. 2001 yılı arazi kullanım planı (LUP) ve 2007 yılı mevcut arazi kullanımı (PLU) planların karşılaştırılmasının sonuçları* (Tian ve Shen, 2007: 9)

Arazi Kullanım Türü	Uyumluluk (%)	Gerçekleştirilmeme (%)	Sapma (%)
Yerleşim	31,52	18,62	49,82
Ticaret ve ofis	19,69	23,89	56,42
Kamu tesisleri	43,66	13,53	42,80
Endüstriyel alan	30,67	22,00	47,32
Açık ve yeşil alanlar	88,39	0,70	10,92

* Yazar tarafından çevrilerek alınmıştır.

Tablo 2’de de görüldüğü gibi mevcut arazi kullanımları ve plan üzerinden yapılan değerlendirmelerde uyumluluk; açık ve yeşil alanlar haricinde %19,69-%43,66 oranları arasındadır ve bu; plan ve mevcut arazi kullanımları arasında yaklaşık 50%’lik bir uyumun sağlanamamış olmasını göstermektedir. Benzer şekilde, 2001 arazi kullanım planından sapma oranı %50 civarında yüksek bir değere sahiptir. Bu karşılaştırmalar çalışmanın nicel değerlendirme boyutunu oluşturmaktadır.

Plan uygulamasının değerlendirilmesinin nicel boyutuna ek olarak bu çalışmada Tian ve Shen (2007: 15), planın nitel olarak etkilerinin neler olduğunu araştırmış; bunları açıklarken, Alterman ve Hill’in (1978): (1) Siyasal-kurumsal faktörler, (2) Planın özellikleri ve (3) Kentsel sistem faktörleri şeklinde tanımladıkları üçlü uygulama faktörlerini kullanmışlardır.

Sonuç olarak, Çin’de yerel yönetimlerin planlama konusunda büyük bir yetkiye sahip olmaları ve verilen izinlerin onaylanmış planın aksine kararlardan oluşabilmesi ve Çin kentlerinin benzeri görülmemiş şekilde hızlı büyümeleriyle projeksiyonların zorlaşması; planın uygulanmasında arazi kullanım planından sapmalara ve tutarsızlıklara neden olduğu görülmüştür. Bu örnek alan çalışmasındaki ana plana uyumluluk düzeyi, açık ve yeşil alanlar dışında çok düşük bulunmuş ve uygulama derecesindeki bu düşüklük, Guangzhou yerleşimi arazi kullanım planının şehrin kalkınması üzerinde sınırlı etkileri olduğunun bir göstergesi olarak görülmüştür (Tian ve Shen, 2007).

Oliveria ve Pinho, 2008’deki çalışmalarında, kentsel form analizi üzerinde durarak bir plan değerlendirme yöntemi tasarlamayı ve bu yöntemin uygulanabilirliğini göstermeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, planların değerlendirilmesine yönelik Plan-Süreç-Sonuç (Plan-Process-Results-PPR) adını verdikleri yöntemi geliştirirken, temel unsurlarını genel ve özel ölçütler, değerlendirme soruları, değerlendirme teknikleri ve kaynakları olarak belirlemişlerdir.

Çalışma, PPR'nin; Portekiz'in Porto kentinin yerel arazi kullanım planına uygulanmasını içermektedir. Örnek alan çalışması planın onaylanmasından birkaç ay sonra 2006 yılı nisan ve kasım ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Arazi kullanım planı üzerinden incelenen planlama süreci rasyonellik, uygunluk ve performans ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Bu kavramlar da kendi içlerinde alt başlıklara ayrılarak PPR yönteminin inceleme başlıkları oluşturulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Plan-Süreç-Sonuç (PPR) yöntem ölçütleri* (Oliveira ve Pinho, 2008: 40-45)

Rasyonellik	Uygunluk	Performans
Yorumlama	Etki	Liderlik
İlişki	Kaynak taahhüdü	Kullanım
İçsel tutarlılık		Katılım (plan uygulamasına)
Dışsal tutarlılık		
Katılım (plan yapımına)		

* Yazar tarafından çevrilerek oluşturulmuştur.

PPR'nin kentsel bir plana uygulanması için; kentsel plan bileşenleri, aynı bölge için diğer planlar, gazeteler, planlama sürecine katılan kilit aktörlerle röportajlar, istatistiki bilgiler, planların özellikle fiziksel özellikleri üzerinden yapılan çalışmalardan yararlanılması gerekmektedir. Çalışmada, zorluklara ve karışıklıklara rağmen kentsel planlamayı sistematik olarak değerlendirmenin mümkün olduğu sonucuna varılmış, PPR yöntemi ile değerlendirilen Portekiz'in en büyük ikinci kent planının başarıyla tamamlandığı ortaya konulmuştur (Oliveira ve Pinho, 2008).

Oliveira ve Pinho (2010), 2008'deki çalışmalarının devamı niteliğinde 2010'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Portekiz'de Lizbon kenti planını, başarı ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik daha da geliştirdikleri PPR yöntemiyle ele almış ve planlara bağlı uygulamaların değerlendirmelerinin temel olarak tanımlanmasının mümkün olabildiğini ortaya koymuşlardır. Çalışmada, bir plan değerlendirme yönteminin, konuyla ilgili kuramsal tartışmalarla açık bir şekilde ilişkili olması ve değerlendirme yapılacak konuyla uyumlu olması gerektiği fikri savunulmuştur. Bu görüş; rasyonelite, performans ve uyumluluğa dayalı üç farklı plan değerlendirme türünü bütünleştirmektedir. 2008'de Porto kentinde denenen yöntemin geliştirilmesiyle; Lizbon kenti planları dokuz temel ölçüte bağlı olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4). Bunlar; "(1) içsel tutarlılık, (2) planın kentin talep ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, (3) planlama sisteminin içeriği, (4) dışsal

tutarlılık, (5) plan üretimi ve uygulamasına halkın katılımı, (6) karar üretmede planın kullanımı, (7) insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı, (8) planın etkilenme derecesi ve (9) planın kentsel gelişim süreci için yönlendirme gücüdür” (Oliveira ve Pinho, 2010: 317).

Tablo 4. Plan-Süreç-Sonuç yönteminin sentezi* (Oliveira ve Pinho, 2010: 317)

Plan değerlendirme türleri	Ölçütler	Alt ölçütler
Rasyonellik	1. İçsel tutarlılık (ilişkilerdeki tutarlılık)	-Hedefler ve bölgesel model arası -Hedefler ve uygulama mekanizmaları arası -Bölge modeli ve uygulama mekanizmaları arası
	2. Planın kentin talep ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyi(talep ve ihtiyaçlarla olan ilişkiler)	-Plan amaçlarının ilişkisi -Bölgesel modelin ilişkisi -Plan uygulama mekanizmalarının ilişkisi
	3. Planlama sisteminin içeriği (belirli açılardan yorumlamalar)	-Form açısından -İçerik açısından (hedefler, bölgesel model, uygulama mekanizmaları)
	4. Dışsal tutarlılık (belirli açılardan)	-Hedefler açısından -Bölgesel model açısından -Uygulama mekanizmaları açısından
Uygunluk	5. Plan üretimi ve uygulamasına halkın katılımı	-Yerel yönetimin halk katılımını teşviği -Etkin halk katılımı (nicel analiz) -Halk katılımının planlara etkisi (nitel analiz)
	6. Karar üretmede planın kullanımı	-Politikacıların plan yapımına etkisi -Politikacıların planı etkin kullanımı
Performans	7. İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı	-Kaynakların geliştirilmesi -Kullanılan kaynakların türü/gelişimi -Planlama performansı ve kaynaklar arasındaki ilişkiler
	8. Planın etkilenme derecesi	-Kentsel gelişim planları ve ayrıntılı planlarla planın geliştirilmesi -Kentsel tasarım projesi ile planın geliştirilmesi -Kalkınma kontrolü sürecinde planın yönlendirilmesi
	9. Planın kentsel gelişim süreci için yönlendirme gücü	-Fiziksel gelişim için (arazi kullanımı, kentsel form, konut, çevre...) -Sosyal gelişim için (demografi, barınma...) -Ekonomik gelişim için

* Yazar tarafından çevrilerek alınmıştır.

Çalışmada plan değerlendirme ölçütleri aşağıda sıralandığı şekilde açıklanmaktadır (Oliveira ve Pinho, 2010: 317-329):

1. “İçsel tutarlılık, planın ana kısımları, hedefleri, bölgesel model ve uygulama mekanizmaları arasındaki ilişkilerin sağlamlığının değerlendirilmesine karşılık gelir.

2. Planın kentin talep ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, planın kentin ana zayıflıklarına ve tehditlerine sağlam yanıtlar veriyor olup olmadığı ve kentin ana güçlerini ve fırsatlarını değerlendirip değerlendirmedine karşılık gelir.
3. Planlama sisteminin içeriği, aynı yasal çerçevede hazırlanan planların karşılaştırılmasında, farklı zaman dilimlerinde hazırlanan planlar ile farklı yasal çerçeveler altında hazırlanan planlar arasındaki farklılıkların açıklanmasına, yenilik ve yaratıcılık unsurlarının belirlenmesine yardımcı olur.
4. Dışsal tutarlılık, plan yapılacak yerleşmenin temel plan, politika ve program kararlarının; aynı bölge için geliştirilen diğer planların plan, politika ve programları ile çelişmemesidir.
5. Plan üretimi ve uygulamasına halkın katılımı, üç farklı düzeyde değerlendirilir: Birinci düzeyin analizi; mevcut bilgiler, gerekli bilgileri tedarik etme, paydaş gruplarının seçimi ve halkın katılımı için zamanlama üzerinden yapılır. İkinci düzeydeki katılım, niceliksel olarak değerlendirilir ve halkın katılımı sürecinde üretilen yazılı yorumların sayısı ile ölçülür. Üçüncü düzey ise, nitel bir katılımı vurgular ve 'plan içeriğinde değişikliklere yol açan yazılı yorumlar' ana gösterge olarak kullanılır. Bu değerlendirmede kullanılan temel bilgi kaynakları; plan dâhilindeki halkın katılım raporu, gazeteler, uzmanlar ve politikacılarla yapılan görüşmelerdir.
6. Karar üretmede planın kullanımı, planın politikacılar ve uygulayıcılar tarafından nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Bu, değerlendirmeye karar-merkezli planlama ve performans-dayalı yaklaşımların unsurlarının entegre edilmesini amaçlayan yöntemin kilit ölçütüdür. Plan her iki perspektiften de önemli olup, politik karar alıcılar için faydalı bir referans çerçevesi sağlamalıdır. Değerlendirici; tarihçi gibi, karar vericilerin de durum hakkında ne bildiklerine, hareketlerin gerekçelerine ve eylemlerinin bağlamına titizlikle bağlı kalmalıdır.
7. İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı, (1) belirli bir dönem boyunca kaynakların kullanılabilirliğinin gelişimi, (2) mevcut kaynakların türü ve çeşitliliği ile (3) planlama performansı ve kaynakların kullanılabilirliği arasındaki ilişki olarak üç aşamada değerlendirilir.
8. Planın etkilenme derecesi, alt düzey planların, ana planda tanımlanan öncelikli alanlarla konum ve alan açısından karşılaştırmasını ve bu planların ana planın genel

rehberliğini takip edip etmediğini veya onunla çelişip çelişmediğinin değerlendirmesini kapsamaktadır.

9. Planın kentsel gelişim süreci için yönlendirme gücü, kentsel gelişim süreci için bir yönün tanımlanmasıdır. Bu değerlendirme; gelişimin fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak üç boyutuna odaklanır.”

PPR'nin en önemli özellikleri; fiziksel kararlara ve plan uygulamalarına odaklanması ve birçok nicel-nitel verinin kullanımına olanak sağlamasıdır. Yöntemin diğerlerinden farkı planların fiziksel boyutlarda incelenmesine olanak tanıyacak kentsel form, konut, arazi kullanım, çevre ve ulaşım sistemleri gibi ölçütleri ortaya koymasındır. Sonuç olarak, Lizbon kenti planları üzerinde uygulanan PPR yöntemi ile değerlendirilen ana plan önerileri ve sonuçları arasında yarıdan fazla bir uygunluk düzeyi olduğu tespit edilmiştir (Oliveira ve Pinho, 2010).

Ayrancı (2013), planlama ve kentsel gelişim arasındaki bağın kuvvetlendirilmesine yönelik izleme-değerlendirme-geri besleme modeli önermek amacıyla bir dizi araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmada öncelikle Londra, Paris ve Berlin’de yapılan bu incelemelerde, belirlenen tür ve ölçekteki planların izleme ve değerlendirilmesine yönelik karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Bunların sonunda “her üç şehirde de planların sürekli olarak izlendiği ve belli aralıklarla değerlendirilip revize edildiği saptanmıştır. İzleme ve değerlendirme aşamalarının kent yönetimi ve planlama sistemine ve planların tip ve ölçeklerine bağlı olarak farklı özellikler gösterdiği sonucuna varılmıştır” (Ayrancı, 2013: 107). Çalışmada dünya örneklerinden sonra, Türkiye'nin en büyük metropoliten kenti İstanbul'un plan izleme ve değerlendirme süreci incelenmiş; kentin planlarının hazırlanmasından sonra çok sayıda değişiklik yapılarak uygulandığı ancak bunların hiçbir şekilde değerlendirilmediği, esasen bunun için de İmar Yasası'nda veya plan raporlarında herhangi bir modelin bulunmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada yöntem olarak önceden hazırlanmış soru formu yardımıyla Berlin ve İstanbul metropoliten alanlarının planlamasında etkin olan kişilerle mülakatlar yapılmıştır. Bunun sonucunda, izleme ve değerlendirme aşamasının planlama sürecinde göz ardı edilmesiyle; planın uygulama aşamasının denetlenmemesi, tutarsızlıkların ortaya çıkması, plan hiyerarşisinin bozulması gibi sorunların ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Bu gibi sorunları önlemek amacıyla çalışma kapsamında İstanbul metropoliten alanı için bir izleme-değerlendirme modeli önerisinde bulunulmuştur (Ayrancı, 2013). Bu önerinin değişkenleri Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. İstanbul planlarının⁽¹⁾ izleme-değerlendirmesine yönelik model önerisi⁽²⁾ (Ayrancı, 2013: 167-173)

1. Katılımcılar
<p><u>İzleme;</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Planın ölçeğine göre farklılaşma • Planı hazırlayan ekip içerisinde oluşturulacak bir izleme ekibi • İstanbul Büyükşehir Belediyesi içinde her müdürlüğün kendi plan/projesini üst ölçekli planla koordineli şekilde birim içinde izlenmesi <p><u>Değerlendirme;</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Değerlendirme siyasi aktörlerden ayrı düşünülmemeyeceğinden planlama ekibinden farklı bir ekip oluşturulmalıdır. • Alt ölçekli planlarda üst ölçekten farklı olarak değerlendirme özel büro yardımı ile yapılabilir.
2. Süreç
<p>Değerlendirme Süreci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi • Değerlendirme programlarının tanımlanması • Katılım toplantılarının düzenlenmesi • Değerlendirme raporunun hazırlanması • Değerlendirme raporu (Giriş-Kişiler-Ölçütlerin değerlendirilmesi-Sonuç)
3. Kullanılan Teknikler
<p>Nitel ve nicel verilerin birlikteliği</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nitel veriler: Yüz yüze görüşmeler, rapor ve belgelerin incelenmesi, öznel gözlemler • Nicel veriler: Anket çalışmaları, istatistik veriler ve bazı alanlarda kullanılan CBS uygulamaları
4. Sonuçlar ve İletişim
<p>Planın başarısı veya başarısızlığını yöneticilere ve halka göstermesi açısından büyük önem taşıyan değerlendirmenin sonuçlarının süreç içinde duyurulması</p>

⁽¹⁾ İstanbul Bölge Planı, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 2009 tarihli İstanbul Ulaşım Ana Planı ve 2011 tarihli Tarihi Yarımada Yönetim Planı

⁽²⁾ Yazar tarafından kaynaktaki açıklamalara dayanılarak oluşturulmuştur.

Bu model önerisi, stratejik mekânsal planlama yaklaşımının kullanıldığı İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı (TYYP) için temel alınarak geliştirilmiştir. TYYP İzleme ve Değerlendirme Modeli, modeldeki birimlerin düzenlenmesi ve sürecin tanımlanması olarak iki başlıkta incelenmiştir. Planın izlenmesi için ele alınan ana göstergeler plan hedefleri doğrultusunda ortaya konmuştur. 37 hedefin izlenmesinde 24 temel performans göstergesi oluşturulmuştur. TYYP değerlendirilmesi modeli ise, ön, yıllık ve genel değerlendirme olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Çalışmada ön değerlendirme üzerindeki detaylı

öneriler; özellikle “TYYP kapsamının yeterliliğinin ölçülmesi, önerilen planlama yaklaşımına uygunluğunun test edilmesi ve planın kim tarafından nasıl yapıldığının değerlendirilmesi” (Ayrancı, 2013: 192) olmak üzere üç başlıkta ele alınmış ancak oluşturulan izleme ve değerlendirme testlerinin uygulamaları gerçekleştirilmemiştir.

Sonuç olarak, izleme ve değerlendirme aşamalarının önemini vurgulayan Ayrancı (2013: 198), bu aşamalara yönelik belirlenecek ölçütlerin kentlerin ölçeklerine ve kent yönetimlerine göre değiştiğini, bunun yanında planların tür ve ölçeklerine bağlı olarak farklılık gösterdiğinin altını çizmiştir.

Gölbaşı (2014), planlama, planlama süreci ve uygulama aşamalarındaki eksiklikleri temel sorun olarak belirlediği çalışmasında; plan başarı ölçütleri ile İstanbul İli ÇDP başta olmak üzere dünyada İstanbul ile benzer özellikler gösteren metropoliten kentlerin planlama deneyimlerini karşılaştırmıştır. Çalışmada, Oliveria ve Pinho'nun (2010) yazına kazandırdığı Plan-Süreç-Sonuç yöntemi kullanılmıştır. Ancak Türkiye şartlarında bu yöntemin dokuz temel ölçütünden sadece altısı ele alınabilmiş ve bu durum çalışmanın sınırlılıkları arasında belirtilmiştir.

Oliveria ve Pinho'nun (2010) PPR yönteminde yukarıda sıralanan ölçütlerden, 1., 2., 4., 5., 7. ve 8. ölçütleri esas alınarak İstanbul, Londra, New York, Lizbon, Montreal ve Paris kentleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda elde edilen sonuçlar puanlandırılmış ve nicel veri haline getirilmiştir. Ancak bu puanlandırmanın neye göre yapıldığı detaylandırılmadan yalnızca sonuçları verilmiştir. Çalışmada sonuç olarak, İstanbul ÇDP'nin incelenen diğer kent planlarına göre belirtilen değerlendirme ölçütleri kapsamında her zaman geride kaldığı ortaya konulmuştur. Gelecek araştırmaları yönlendirmesinde, bu çalışmayla ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesinin ve geliştirilmesinin yararlı olacağı belirtilmiştir (Gölbaşı, 2014).

1.3.2. İncelenen Yazının Çalışmadaki Yeri

Kentlerin sosyal, ekonomik ve politik özelliklerinin değişimine bağlı olarak kent ve planlama arasında sürekli yenilenen ilişkiler, planlama yaklaşımlarındaki değişimlerle sonuçlanmıştır. Kentler ve uğradıkları değişimler doğrudan kentsel mekânda gözlemlenebilmiş bu da planlama uygulamalarını etkilemiştir. Planlamanın stratejik boyutlarının tartışıldığı 21. yüzyılın ikinci on yılında dahi; planlamanın özellikle Türkiye’de giderek katılaştıran ve merkezileştiren yapısı dikkat çekmektedir. Planlama sürecinin iyileşmesi

ve süreç için gereken aşamalardaki eksikliklerin giderilmesi esas olarak bu yapının değişmesiyle ilgilidir.

Bir önceki bölümde (bkz. Bölüm 1.3.1); planların değerlendirilmesine yönelik geliştirilecek analitik bir yaklaşımın gerekliliğine ve bu amaçla geliştirilen nitel ve nicel analitik modellerin kullanılabilirliğine ilişkin yazın incelenmiştir. İncelenen her çalışmada; kendine özgü, farklı yöntemler ele alınmıştır. Laurian vd., (2004a), Plan Uygulama Değerlendirme yöntemini önermiş, nicel ve sistematik bir şekilde Yeni Zelanda'da arazi kullanım planlarını değerlendirmişlerdir. Değerlendirme süreci çalışmada net bir şekilde tanımlanmamakla birlikte, yöntem yalnızca aynı ölçekteki planlara uygulanmıştır. Tian ve Shen (2007) ise, değerlendirme aşamasına yönelik farklı bir yöntem ortaya koyarak aynı kentin farklı yıllardaki iki arazi kullanımını ile bir arazi kullanım planını karşılaştırmış ve Laurian vd.'den (2004a) farklı olarak sadece nicel değil, nitel değerlendirmeleri de ölçütlere dâhil etmişlerdir. Tezde nicel verileri de kapsayan niteliksel değerlendirme ölçütlerinin ne şekilde ele alındığı ilerleyen bölümlerde açıklanmaktadır.

Oliveira ve Pinho (2008), değerlendirme yöntemi olarak Plan-Süreç-Sonuç yöntemini geliştirmişlerdir. Bu yöntem değerlendirme aşamasının nicel ve nitel olarak test edilmesine olanak sağlamaktadır. Benzer şekilde, 2010'daki çalışmalarında ise, bu yöntem ölçütlerinin geliştirilerek kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemin dokuz ölçütünün tamamının Türkiye şartlarındaki planlama sürecine ve yapılan planlara uygulanabilmesini mümkün görmeyen Gölbaşı (2014) ise, çalışmasında altısını kullanarak İstanbul ÇDP'yi aynı ölçekte farklı metropoliten kentlerin planlarıyla karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma çalışmada, puanlandırma sistemiyle açıklanmaya çalışılsa da bunun neye göre yapıldığı belirtilmemiştir. Tezde Plan-Süreç-Sonuç yönteminin ölçütlerinin ne şekilde ele alındığı ilerleyen bölümlerde açıklanmaktadır.

Ayrancı (2013), belirlediği üç metropoliten kentin planlama sürecindeki izleme ve değerlendirme aşamalarını incelemiş ve bu aşamaların önemine vurgu yapmıştır. Sonrasında, İstanbul kentine yönelik bir izleme-değerlendirme model önerisinde bulunmuş, bu modeli TYYP üzerinde uygulamak üzere geliştirmiştir. Çalışmada model önerisinde süreçte yer alan birimlerin organizasyonu ve sürecin tanımlanmasına odaklanılmış; planların izleme ve değerlendirme sonuçlarıyla ilgilenilmemiştir. Stratejik mekânsal planlama yaklaşımıyla hazırlanan İstanbul TYYP'ye uygulanan bu model ile birtakım genel ilkeler ortaya konya da, bu model önerisinin İstanbul kentiyle sınırlı tutulması çalışmanın kısıtlılığı olarak gösterilmiştir.

Planların değerlendirilmesine yönelik incelenen bu çalışmaların ortak özelliği planların onaylandıktan sonra uygulama aşamalarının incelenmesine odaklanmalarıdır. Tez çalışması kapsamında ise, planların uygulanmasına değil planların yapımı tamamlandığında geri beslemeli olarak yeniden üzerinde durulması gereken konuların tespiti ve onaylanmalarından önceki değerlendirilmeleri üzerine önerilerde bulunmaktadır. Bu ele alış biçimi Oliveria ve Pinho'nun (2008) çalışmasında belirtilen üç tür değerlendirme sürecinden "ön değerlendirme" olarak ortaya koyduğu sürece karşılık gelmektedir. Ayrıca, bu çalışmalar ile mekânsal planların değerlendirilmesine yönelik genel kabul görmüş bir sistemin olmadığı, çeşitli nitel ve/veya nicel yöntemlerin ayrı ayrı kabul görmesiyle sağlıklı değerlendirme adımlarının atılamayacağı sonuçlarına varılmıştır. Değerlendirmenin türüne bakılmaksızın öncelikle ölçütlerinin belirlenmesi gerektiği ve bunun mekânsal planlar için bir değerlendirme kılavuzu (CDC-OSH-DNPAO, 2011) kapsamında yapılabileceği ortaya konmuştur. Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu (MPDK); tasarlanan planın nasıl izleneceğini ve değerlendireceğini ayrıca plan iyileştirme ve karar alma için değerlendirme sonuçlarının nasıl kullanılacağını açıklayan yazılı bir belge niteliğinde olmalıdır. Bu kılavuz bir yol haritasına benzemeli ve bir programın/planın süreçlerini ve sonuçlarını değerlendirmek için gerekli adımları açıklığa kavuşturmalıdır. Ayrıca MPDK, plan değişiklikleri ve önceliklerinin zaman içinde değişiklik gösterebileceği gerçeğiyle sürekli olarak güncellenmesi gereken dinamik bir araç, başka deyişle, yaşayan ve değişime açık olan bir belge niteliğinde olmalıdır (CDC-OSH-DNPAO, 2011).

Tez çalışması kapsamında, Oliveria ve Pinho'nun (2008; 2010) çalışmalarında planların değerlendirilmesine yönelik belirlediği dokuz ölçütten ikisi oluşturulacak değerlendirme kılavuzunun ana ölçütleri olarak belirlenmiştir. İçsel ve -kendi içinde yatay ve dikey olarak detaylanan- dışsal tutarlılık olarak ele alınan bu ölçütlerin; Türkiye'de her kente ve içinde yer aldığı bölgeye yönelik yapılan planların belirlenen ölçek kapsamında değerlendirilmesi amacıyla oluşturulacak alt ölçütlere yol gösterici nitelikte olması hedeflenmektedir. Ayrıca, planların değerlendirilmesinde Ayrancı (2013) ile Tien ve Shen'in (2007) çalışmalarında dikkate alınan nitel değerlendirme ölçütleri; bu ölçütlere nicel veriler eklenmek suretiyle geliştirilmiş ve çalışma kapsamında oluşturulan bu ölçütlerle planların rapor-pafta-hükümler-lejant bütünlüğünün değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.4. Türkiye İdari Sisteminin Yapısı ve Planlama

Bu bölümde; Türkiye idari sisteminin yapısı ve planlama kapsamında; planlama ölçekleri, türleri ve yetkili kurum-kuruluşlar ile imar mevzuatında plan esasları ve değerlendirme boyutu incelenmektedir. Bu inceleme; mekânsal planların değerlendirme ölçütlerinin oluşturulmasına ve alt araştırma sorularının, örnek alanların yönetim yapısının ortaya konarak yanıtlanmasına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Kamu yönetimi sisteminde vazgeçilmez en önemli iki unsur merkezi ve yerel yönetimlerdir (Coşkun, 1996). “[G]elişmiş ülkelerde endüstri devriminin ortaya çıktığı ve modern anlamdaki yerel yönetim örgütlenmesinin hayata geçirildiği 18 ve 19. yüzyıllarda başlamış[tır].” (Berk, 2003: 49-50). Türkiye’de ise yönetsel açıdan bu gelişim kırsal alandaki nüfus fazlalığı nedeniyle köy teşkilatlarının kurulması ve devam eden süreçte köy teşkilatlarının belediyeye dönüştürülmesiyle başlamıştır (Urhan, 2008). Bu süreçte özellikle çeşitli yasalar çıkarılarak belediye yönetimleri güçlendirilmiştir Özellikle Türkiye’de 1961 Anayasası yerel yönetimlerin merkezi yönetim dışında bir yapı olarak ele alınmasını ve dolayısıyla daha güçlü bir yerel yönetim yapısı olarak gelişmesini sağlamıştır (Sadioğlu vd., 2015). Böylelikle zamanla merkezi yönetimin kentler üzerindeki etkisi yerel yönetimlere başka deyişle belediyelere aktarılmıştır.

1985 tarihli 3194 sayılı İmar Yasası ile birlikte merkezi yönetimlerin planlama üzerindeki yetkileri azaltılarak yine bu yasa ile plan yapma ve onaylama yetkisi belediye ve mücavir alan sınırları içinde ilgili belediyelere, dışındaki yerlerde ise valiliklere verilmiştir (Ersoy, 1989). Ancak bu yetkilerin yerel yönetimlere verilmesi planlama konusunda hiçbir sınırlamanın olmaması anlamına gelmemektedir. 3194 sayılı İmar Yasası’nda plan türleri tanımları yapılırken nazım imar planları için “...varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak” hazırlanması ifadesi yerel yönetimlerin planlama çalışmalarında merkezi yönetimin üst ölçekte vermiş olduğu kararlara uyulmasını zorunlu hale getirmektedir (Yılmaz, 2007). Çünkü üst ölçekli bölge planları ve çevre düzeni planları Bakanlıkça yapılırken daha alt ölçekteki il çevre düzeni planları, nazım imar planları ve uygulama imar planları belediyelerce yapılmaktadır. Eğer ki yerel yönetimler üst ölçekli plan kararlarını alt ölçekte göz ardı ederlerse o zaman “[m]erkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde ancak vesayete dayalı yönetsel denetim yetkisini kullanabilir. Bu denetimde merkezi yönetim yerel yönetimlerin kararlarını onaylar, bozar ve uygulamalarını erteleyebilir” (Ersoy, 1989: 5).

1.4.1. Planlama Ölçekleri ve Plan Türleri ile Planlamada Yetkili Kurum-Kuruluşlar

Bu bölümde tezde ele alınan farklı ölçekli planların birbiriyle ilişkilerinin ve tabi oldukları kurumsal yetkilerin içeriği, Türkiye’de planlama hiyerarşisinin incelenmesi ve anlatımıyla ortaya konulmakta; bu amaçla, Türkiye’de plan türleri ve planlamada yetkili kurum ve kuruluşların planlama sistemi içindeki yeri açıklanmaktadır.

1.4.1.1. Planlama Ölçekleri ve Türleri

Tarihsel süreç incelendiğinde planlama; fiziksel mekânın yanında sosyal, ekonomik açıdan mekânın özelliklerini dikkate alan ve daha iyi hale getirmek için uğraşan bir araçtır (Erses vd., 1998). Bu süreçte “planlama kademelenmesi ilkesi” planın türü, ölçeği ve planlamadaki yetki ve görev tanımları ile ilgili olarak meydana gelen karmaşa sonucunda önemli bir başlık haline gelmiştir (Kentleşme Şurası, 2009). Türkiye kentlerinde 3194 sayılı İmar Yasası ile imar planlarının yapımı ve temel ilkeleri belirlenmiştir. Ayrıca planlamada kademelenme konusuna yönelik kararlara ilk kez bu yasada yer verilmiştir.

Plan türleri farklı başlıklar oluşturularak ortaya konulabilir. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Yasası’nda tanımlı çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı olmak üzere üç farklı kapsamda plan tanımlanmıştır. Ancak bu plan türlerine ait tanımlarda plan kademelenmesine yönelik doğrudan bir açıklama olmamasına rağmen İmar Yasası’nın 5. maddesinde çevre düzeni planlarının “[ü]lke ve bölge plan kararlarına uygun olarak” yapılacağı belirtilmiştir. Yine aynı yasanın 8. maddesinde imar planlarının “[m]evcut ise bölge planı ve çevre düzeni plan kararlarına uygunluğu sağlanarak ... yapılması veya yaptırılması” hükmüyle de dolaylı yoldan plan kademelenmesine yer verilmiştir. Bu kanuna dayanarak çıkarılan 1985 yılı İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve bu yönetmeliğin 2001 yılındaki revizyonu olan Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik’te çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı tanımları ve ölçekleri yeniden ele alınmış ancak kademelenme konusunda temel yasadaki farklı bir tanımlama getirilmemiştir (Orta, 2005; Sulak ve Erdoğan, 2015) .

2014 yılında Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik yürürlükten kaldırılarak bunun yerine Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte planlama kademelenmesi doğrudan belirlenerek mekânsal planlar tür, ölçek ve amaçlar

açısından, mekânsal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları olacak şekilde üçe ayrılmıştır. Ayrıca, her bir alt ölçekli planın kendinden bir önceki üst ölçekli plana uyma zorunluluğu, diğer deyişle, planların kademeliği birlikteliği net bir biçimde tanımlanmıştır. 2017 yılında yürürlüğe giren Planlı Alanlar İmar Yönetmelik'te de bu durum vurgulanmıştır. Tezde, her plan kademesinin bir üst kademedeki plan esaslarına uyma zorunluluğundan yola çıkılarak mekânsal planların, üst düzeyden alt düzeye doğru incelenmesi tercih edilmiştir (Tablo 6 ve Tablo 7).

Mikro düzeyde incelenecek alt ölçekli planlar kentlerde yönetim birimlerini oluşturan belediyeler ve valilikleri ilgilendiren planlardır. Bu planları kentsel mekânın uygulama aracı olan imar planları oluşturmaktadır. İller Bankası tarafından hazırlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma'da imar planlarının üst düzeydeki bölge ya da çevre düzeni planları ilke kararları uyarınca düzenlenmesi ve uygulamaya dönük ayrıntıları içermesi gerektiği vurgulanmıştır. İmar planları, nazım imar planları ve uygulama imar planları olarak iki kademe hazırlanır.

Tablo 6. Üst ölçekli mekânsal plan türleri, tanımları ve özellikleri* (MPYY, 2014; Üstündağ ve Şengün, 2011; 4-14; Orta, 2005: 39-52; Duyguluer, 2014: Ek-Tablo 4)

Üst Ölçekli Mekânsal Planlar (Üst Düzey)		
Ülke Ölçeğinde Planlar		
Ülke (Fiziki) Planı	Tanım ve özellik	Ülke Fiziksel Planı coğrafi sınırlarla tanımlanan ülke bütününde alt ölçek planlama kararlarını yönlendirmek üzere nüfus, kentleşme kararlarının ve yatırımların dengeli dağılımını sağlayan kararlar bütünüdür. 3194 sayılı İmar Yasası'nda "Ülke planı" diye bir tanımlama yapılmamakla birlikte çevre düzeni planının "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak yerleşme ve arazi kullanım kararlarını belirleyen plandır." şeklinde tanımı yapılırken adı geçmiştir.
Bölge Ölçeğinde Planlar		
Bölge planı	Tanım	Bir veya birden çok bölgede eşgüdümü sağlayan ve sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini belirleyen, fiziksel gelişmeler doğrultusunda alt ölçekli planları yönlendiren planlardır (Köroğlu, 2012).
	Özellikler	Ersoy (2007)'a göre Türkiye'de bölge planlarının geçmişi 1960'lı yıllara dayanmakla birlikte yürürlükteki İmar Yasası'nın planları tanımlayan bölümünde bölge planları ile ilgili ayrıntılı bir açıklama yer almamaktadır. Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılması öngörülen bölge planlarının ölçeğinin, yasada bu konuda bir hüküm olmasa da 1/100.000 ve üzeri ölçeklerde olacağı açıktır.
Mekânsal Stratejik Plan	Tanım	Ülke kalkınma politikaları ve bölgesel gelişme stratejilerini mekânsal düzeyde ilişkilendiren kentsel, sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekânsal stratejileri belirleyen, sektörlere ilişkin mekânsal politika ve stratejiler arasında ilişkiyi kuran planlardır.
	Özellik	1/250.000, 1/500.000 veya daha üst ölçekli haritalar üzerinde şematik ve grafik dil kullanılarak hazırlanan, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde yapılabilen, sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütündür.
Çevre Düzeni Planı	Tanım	Varsa mekânsal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlere ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan planlardır. Çevre Düzeni Planının kim tarafından yapılacağı, 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda yer alan düzenlemeyle, üç farklı durum için, üç farklı yetkilendirme getirilmiştir. İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesinin b fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; "İl çevre düzeni planı; valinin koordinasyonunda, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni planı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır. Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyelerinde il çevre düzeni planı ilgili Büyükşehir Belediyeleri tarafından yapılır veya yaptırılır ve doğrudan Belediye Meclisi tarafından onaylanır."
	Özellik	1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan hükümleri ve raporuyla bir bütün olarak yapılan plandır.

* Aksi belirtilmedikçe "tanım" kısımları MPYY'den alınmış, sınıflandırmalar ise Üstündağ ve Şengün, 2011; Orta, 2005; Duyguluer, 2014'ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 7. Alt ölçekli plan türleri, tanımları ve özellikleri^{(1),(2)} (MPYY, 2014; Üstündağ ve Şengün, 2011: 4-14; Orta, 2005: 49-50)

Alt Ölçekli Mekânsal Planlar (Alt Düzey)		
Kent Ölçeğinde Planlar		
Nazım İmar Planı	Tanım	Mevcut ise çevre düzeni planının genel ilke, hedef ve kararlarına uygun olarak, arazi parçalarının genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, çeşitli kentsel ve kırsal yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarını, ulaşım sistemlerini göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere yapılan planlardır.
	Özellik	Bu tür planlar sadece belediye sınırları bütününde yapılan planlar olmamakla birlikte birden çok belediye ve mücavir alanını da kapsayacak şekilde hazırlanabilir (Niyazoğlu, 2008). Bu plan türü arazi kullanım kararlarının birbiri ile olan etkileşimini irdeleyerek, ilgili mevzuat kapsamında bu kararların yer seçimi ve gelişme kararlarını belirleyici, yönlendirici ve sınırlayıcı kurallar dizisini ortaya koyar.
Uygulama İmar Planı	Tanım	Tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını bunların yoğunluk ve düzenini yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren planlardır.
	Özellik	Planlamada son kademe ve uygulamayı en net ve belirgin şekilde oluşturan 1/1000 ölçekli plan türüdür.
Tamamlayıcı ve Değişiklik Getiren Planlar		
İlave İmar Planı	Tanım	İmar planlarının ihtiyaca cevap vermediği durumlarda, mevcut plana bitişik ve mevcut planın genel arazi kullanım kararları ile süreklilik, bütünlük ve uyum sağlayacak biçimde yapılan planlardır.
	Özellik	Yürürlükteki yönetmeliğin ilke ve esasları doğrultusunda yapılması zorunludur.
Revizyon İmar Planı	Tanım	İmar planlarının ihtiyaca cevap vermediği veya uygulamasının mümkün olmadığı durumlar ile üst kademe plan kararlarına uygunluğunun sağlanması amacıyla planın tamamının veya plan ana kararlarını etkileyecek bir kısmının yenilenmesine yönelik yapılan revizyon planlardır.
	Özellik	Yürürlükteki yönetmeliğin ilke ve esasları doğrultusunda yapılması zorunludur. Revizyon planı yerleşmenin bütününe planlanmasından ziyade yerleşmeye ait yapılan parçacıl müdahaleler sonucunda yürürlükteki planının bütününde meydana gelen bozulmalar ve planın anlamsızlaşması sonucunda başvuru bir plan türüdür.
Mevzi İmar Planı	Tanım	Uygulanmakta olan imar planı dışında olup, bu planla bütünleşmeyen bir konumda olan alanlar için hazırlanan plandır (Keleş, 2006: 222).
	Özellik	Belediyeler veya valiliklerce yapılmaktadır (3194 sayılı İmar Kanunu, Madde 7). Çevre Düzeni Planı olan yerleşimlerde yapılamamaktadır.

⁽¹⁾ Aksi belirtilmedikçe “tanım” kısımları MPYY’den alınmış, sınıflandırmalar ise Üstündağ ve Şengün, 2011; Orta, 2005’ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁽²⁾ İmar planlarının özel durumlarda bazı bölgelere uygulanma şekli değişebilir. Bunlar özel amaçlı plan türleri olarak Türkiye planlama yazınında yerini almaktadır. Bu plan türleri genel anlamda imar planı ilkelerine uymak şartıyla birlikte bazı bölgelerde uygulanabilir. Bunlar İslah İmar Planları, Özel Çevre Koruma Bölgesi Planları, Köy Yerleşme Planları, Turizm Amaçlı İmar Planları, Koruma Amaçlı İmar Planları, Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları, Sanayi Planları, vb. çoğaltılabilir. Çalışma kapsamında oluşturulan Tablo 7’de bunlara yer verilmemesinin nedeni özel amaçlı olarak yapılmalarıdır.

1.4.1.2. Planlamada Yetkili Kurum-Kuruluşlar

Planlama disiplini çok boyutlu bir yapıdadır. Hem bunun için hem de kent gibi büyük ve heterojen bir alanı konu edindiği için planlama yetkilerinin ve bu yetkilere yönelik planlama sürecinin yasalarda net bir şekilde tanımlı olması gerekir. Ancak yasal boyutta 3194 sayılı temel İmar Yasası'ndan planlamaya dair yönetmeliklere kadar böyle bir düzenlemeye gidilmemiştir. Aksine kentlerde aynı alanda birden fazla kurumun plan yapma yetkisinin bulunmasına ek olarak yasalarla değişen yönetsel kademeler planlamada yetki konusunda karmaşıklıkları artırmıştır (Duyguluer, 2014).

Günümüzde yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Yasası yerel yönetimlere önemli düzeylerde planlama yetkisi vermiş ancak yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sürekli eleştirilmiştir (Orta, 2005). Eleştirilmesindeki nedenler, en temel planlama konularına dahi entegre ve bütüncül bir şekilde yaklaşmaması ve sürekli varsayımlar üzerinden hareket etmesi olarak özetlenmektedir (Ünsal, 2009). Devam eden süreçte yerel yönetimlere verilen tam planlama yetkisi, çıkarılan Büyükşehir yasalarıyla ve sektörel planlarla merkezileşme hareketlerinin desteklenmesi üzerine parçalanmıştır (Ersoy, 2013). Özellikle 5216 sayılı Büyükşehir Yasası'nı yürürlükten kaldırarak 06.12.2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile planlama yetkileri konusunda önemli kararlar alınmıştır. Buna göre, Büyükşehir Belediyelerinde üst ölçekli planların yapımında merkezi yönetim sorumluyken, alt ölçekli planların yapımında yerel yönetimlerin sorumlu olmasıyla kent yönetiminde planların yapımına yönelik yetki, iki boyutlu bir hal almıştır.

Bu konu, Türkiye'de sürekli tartışılan ve sıklıkla yerel yönetimler, yerel ve merkezi yönetimler ve hatta merkezi yönetimler arasında sorunlara neden olan bir konudur. Bu durum itibarıyla oluşan merkezileşme ve yerelleşme ikilemi karmaşık olan hiyerarşi kavramını daha da zorlayarak, planlamadaki yetkilerin dağılmasına neden olmuştur (Güneri, 2013). Bu bağlamda, Tablo 8'de görüldüğü gibi planlama yetkisi Türkiye'de birçok kuruma dağıldığından bu çeşitlilikte plan yetkilerini belirlemek zorlaşmaktadır (ODTÜ-DMAM, 1999; Ersoy, 2005). Bu da esasen 3194 sayılı kanunun planlama sorunlarını çözmede etkisinin azalmasının nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Türk, 2003).

Tablo 8. Türkiye'de güncel mevzuat kapsamında mekânsal planlama yetkisine sahip kurumlar^{(1),(2)} (Çolak, vd., 2010: 3; Duyguluer, 2014: Ek-Tablo 4)

Kurum	Mevzuat	Ölçek	Mevzuat Onay
Kalkınma Bk.	3194 İmar Kanunu	Ülke Kalkınma Planları Bölge Planı	03.05.1985
Çevre ve Şehircilik Bk.	3194 İmar Kanunu	1/5000 NİP, 1/1000 UİP	09.05.1985
	3621 Kıyı Kanunu	Kıyı Bütünleşik Planı	17.04.1990
	4856 Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	Çevre Düzeni Planı	01.05.2003
	644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) (ile ÇŞB'nin görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi) ve bunu değiştiren 648 sayılı KHK	Her tür ve ölçekte plan onaylamak	04.07.2011 17.08.2011
Kültür ve Turizm Bk.	2634 Turizm Teşvik Kanunu	Her ölçekte plan	16.03.1982
Orman ve Su İşleri Bk.	2872 Çevre Kanunu	1/50.000-1/100.000 ölçekli ÇDP	09.08.1983
TOKİ Bşk.	2985 Toplu Konut Kanunu	1/25000-1/5000 NİP, 1/1000 UİP	17.03.1984 Ek ibare:12.05.2004
	775 Gecekondu Kanunu	1/5000 Nazım, 1/1000 Uygulama ve İslah İmar Planı	30.07.1966 Ek ibare:28.03.2007
Özelleştirme İdaresi Bşk.	3194 İmar Kanunu	1/25000-1/5000 NİP 1/1000 UİP	17.03.1984 Ek ibare:03.04.1997
Büyükşehir Belediyeleri	6360 Büyükşehir Belediye Kanunu	1/25.000-1/5000 NİP, 1/1000 UİP	06.12.2012
İller Bankası A.Ş.	5302 İl Özel İdaresi Kanunu	1/25.000 İl ÇDP, 1/25000-1/5000 NİP, 1/1000 UİP	22.02.2005
Belediyeler	5393 Belediye Kanunu	1/25.000 İl ÇDP, 1/25.000-1/5000 NİP, 1/1000 UİP	03.07.2005
	775 Gecekondu Kanunu	1/1000 Uygulama ve İslah İmar Planı	30.07.1966
	2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 1/1000 Koruma Amaçlı UİP	23.07.1983
	5226 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun		27.07.2004
Bilim, Sanayi ve Ticaret Bk.	4737 Endüstri Bölgeleri Kanunu	1/5000 NİP, 1/1000 UİP	19.01.2002
	4562 Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu	ÇDP'de Yer Seçimi	15.04.2000
	635 Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	İmar planlarının onaylanması	03.06.2011

⁽¹⁾ Yazar tarafından Çolak, vd., 2010; Duyguluer, 2014'ten güncellenerek oluşturulmuştur.

⁽²⁾ Bunlar dışında kanun ve kanun hükmünde kararnameler ve yönetmeliklerle izin, ruhsat ve görüş verme gibi planlama sürecinin ilgili aşamalarında farklı kurumlar yetkilidir. Ancak burada sadece kanunlar ve kanun hükmünde kararnamelerle sağlanan planlama yetkileri sunulmuştur.

1.4.2. Türkiye İmar Mevzuatında Plan Esasları ve Değerlendirme Boyutu

Bu bölümde planların değerlendirilmesine yönelik ölçütlerin belirlenmesinde Türkiye'deki planlama süreci, plan yapımı ve plan-plan raporu-plan hükümleri-plan lejantı bütünlüğüne yönelik yasal boyut incelenmektedir.

Bir önceki başlıkta plan türleri ve planlamada yetki konuları incelenirken Türkiye'de planlamayı doğrudan etkileyen büyükşehir yasalarına değinilmiş, 3194 sayılı yasadan itibaren kademelenme ve yetki sorunları ortaya konulmuştur. Bu sorunların asıl nedeninin ülkede net bir planlama sürecinin ve bir kent planının yapımından sonra bu planın değerlendirilmesine ve sonrasında geri beslemelerle revize edilmesine yönelik kapsamlı ve yeterli bir düzenlemenin bulunmaması olduğu düşünülmektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik bu çalışmada oluşturulacak MPDK'da yararlanmak üzere, takip eden bölümlerde mevzuatta İmar Yasasına yönelik yasal düzenlemeler ve yönetmeliklerde yapılacak plan esaslarına dair nesnel, idari ve teknik ölçütler incelenmiştir. Bu kapsamda planlama sürecine yönelik plan oluşumu için esas teşkil eden hem günümüzdeki İmar Yasası ve yönetmelikler² hem de uzun yıllar yürürlükte kalmış fakat zaman içinde yürürlükten kaldırılan yönetmelikler (mülga yönetmelik) incelenmiştir.

1.4.2.1. 3194 Sayılı İmar Kanunu

Türkiye Cumhuriyetinde kanun hiyerarşisinin en başında anayasa gelmektedir. Kanunlar yazılı veya sözlü, genel, devamlı ve değiştirilmesi önemli gerekçelere tabi olan kurallar bütünüdür. Özellikle kanunlarda bir konuya ilişkin ayrıntı ya da teknik kurallara ilişkin bilgiler verilmemekle birlikte kanunlardaki genel bilgiler (belirtilmesi durumunda) gerekirse yönetmeliklerde ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Bu bağlamda planlama tarihinde dönüm noktası özelliği gösteren 09.05.1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu üzerinde yapılan çalışmada kanunun ikinci bölümünde "İmar Planları ile İlgili Esaslar" başlığı altında planlama kademeleri, halihazır harita ve imar planları, planların hazırlanması

² 03.07.2017 tarih ve 30113 Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, MPDK'ya yönelik ölçütlerin oluşumuna katkı sağlayacak bilgileri içermediğinden ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarının uygulamaya yönelik detayları kapsadığından tezde incelemeye alınmamıştır.

ve yürürlüğe konulması alt başlıklarında kılavuz ölçütlerine girdi oluşturabilecek herhangi bir hükme rastlanmamıştır.

1.4.2.2. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik

02.11.1985 tarih ve 18916 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren bu yönetmelik, yaklaşık otuz yıl yürürlükte kalmış fakat yönetmelikte belirtilen standartlara değişen yaşam koşulları nedeniyle planlarda ve uygulamalarda uyulamaması nedeniyle revize edilmek durumunda kalmıştır. Ancak uzun bir süre yürürlükte kalan ve dolayısıyla kentsel planların yapımında otuz yıl boyunca dikkate alınan bu yönetmelik, teknik konuları sorgulayabilmede ve kılavuz ölçütlerine girdi oluşturmaya katkı sağlayabilmede önem arz etmektedir.

Yönetmeliğin Tanımlar bölümünde (3. madde) imar planları; detaylı bir raporla hazırlanması gereğinin vurgulandığı ve raporuyla bir bütün oluşturan planlar olarak tarif edilmektedir. Bu tanımdan hareketle, plan ve plan raporlarının birbiriyle tutarlı olması gerekliliği açıktır. Ayrıca plan raporlarına yönelik açıklık getirilen bir diğer konu, raporun ele alması gereken konuların genel olarak belirtilmesidir.

Bu durum 14. maddede aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir;

“...Plan raporunda, yapılan tüm inceleme ve araştırmalar, alınan görüş, öneriler ve yapılan değerlendirmelerle birlikte, planın gerçekleştirilmesini sağlayacak uygulama araçları, kurumsal yapı ve denetim konularına dair ilkeler de yer alır.”

Yönetmelikte donatı alanları standartları belirtilmiştir. Madde 16’da “...beldenin ve bölgenin şartları ile gelecekteki gereksinimleri göz önünde tutularak sosyal ve teknik donatı alanlarında ... asgari standartlara uyulur” ifadesi yer almaktadır. Bu standartlar her imar planının minimum düzeyde öngörü nüfusuna yönelik ayırması gereken donatı alanlarını ifade etmektedir.

Yönetmeliğin içeriği itibariyle planlama sürecini geliştirecek veya değerlendirme aşamasını vurgulayacak bir açıklama bulunmamaktadır. Bu nedenle tez çalışmasının konusu gereği eksik bulunmuştur. Ancak, çalışma kapsamında oluşturulan MPDK tutarlılık testlerinde özellikle planların plan-plan raporu bütünlüğüne vurgu yapmış olması nedeniyle önem verilmiştir. Ayrıca, örnek alan incelemesine yönelik belirlenen alt ölçekli planların yapılış yılları itibariyle (2010-2011-2011) bu yönetmeliğin standartları esas alınarak planlandıkları için tutarlılık testlerinde bu standartlar dikkate alınmıştır.

1.4.2.3. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği

Bu yönetmelik 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve böylelikle “Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik” ile “Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik” yürürlükten kaldırılmıştır.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (MPYY) ile özellikle genel planlamaya esas birçok yenilikler getirilmiştir. Yönetmeliğin “Genel Planlama Esasları” başlığını taşıyan 7. maddesinin (1) no.lu bendi i fıkrasında planlama sürecinden bahsedilmiş, buna ek olarak; analiz, sentez ve plan kararlarının sistematik bir şekilde oluşturulması vurgulanmış ve değerlendirme aşamasının da dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Ancak değerlendirmenin hangi ölçütlere göre yapılacağı hangi ölçeği kapsayacağı ve planın uygulanmasından önce mi sonra mı olacağı belirtilmemiştir. Bu yönetmelikte ilk defa planların izlenmesi ve incelenmesi için bir denetim düzenlemesi getirilerek 35. maddede yer alan “...her tür ve ölçekteki mekânsal planların; üst kademe planlara, 3194 sayılı İmar Kanunu ve bu Yönetmeliğe uygunluğunu izleme ve inceleme işlerini Bakanlık yürütür” ifadesiyle bu konuda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilendirilmiştir. Böylelikle ülkede planların değerlendirilmesine yönelik önemli bir adım atılmıştır.

Yönetmeliğin “Plan Raporu” başlıklı 9. maddesinin (2) no.lu bendinde “[p]lan raporunda, planın türü, ölçeği, kapsamı ve özelliğine göre; vizyon, amaç, hedefler ve stratejiler belirlenerek, koruma-kullanma esasları, alan kullanım kararları, yoğunluk ve yapılaşmaya ilişkin konularda planlama esasları ve uygulama ilkeleri, eylem planları, açık ve yeşil alan sistemi, ulaşım, erişilebilirlik ve mekânın etkin kullanılması, gerektiğinde koruma, sağlıklaştırma ve yenileme program, alan ve projelerinin etaplama esasları, alan kullanım dağılımı tablosu gibi hususlarda açıklamalara yer verilir.” hükmü bulunmaktadır. Böylelikle MPYY, plan raporlarında genel açıklamalardan çok, ayrıntılı bir şekilde planlamaya ilişkin gerekli bilgilerin verilmesi gerektiğini belirten ilk yönetmelik olmuştur. Ayrıca, bir önceki yönetmeliğin donatı standartları revize edilerek özellikle yeşil alan, eğitim, sağlık gibi alanlar yeniden düzenlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'ne göre donatı alanları standartları

		Nüfus Grupları		0-75.000	75.001-150.000	150.001 - 500.000	501.000 +
Donatı Alanları		m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi
Eğitim Alanları	Anaokulu	0,50	0,50	0,60	0,60		
	İlkokul	2	2	2	2		
	Ortaokul	2	2	2	2		
	Gündüzlü Lise	2	2	2	2		
	Yatılı Lise						
	Endüstri Meslek Lisesi						
	Özel Eğitim, Rehabilitasyon ve Rehberlik Merkezleri						
	Halk Eğitim Merkezi						
Açık ve Yeşil Alanlar	İlçe Sınırları Dâhilinde Yapılan Planlamalarda ⁽¹⁾	10	10	10	10		
	İl Sınırları Bütününde Yapılan Planlamalarda ⁽²⁾	5	5	5	5		
Sağlık Tesis Alanı ⁽³⁾		1,50	1,50	1,50	1,60		
Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı		0,75	1	1,25	1,50		
İbadet Yeri ⁽⁴⁾		0,50	0,50	0,75	0,75		
Teknik Altyapı (Otopark ve Yol hariç)		1	1,25	1,50	2		

⁽¹⁾ Çocuk bahçesi, park, meydan, semt spor alanı, botanik parkı, mesire yeri, rekreasyon

⁽²⁾ Hayvanat bahçesi, kent ormanı, ağaçlandırılacak alan, fuar, panayır ve festival alanı, hipodrum

⁽³⁾ Aile sağlık merkezi, basamak sağlık tesisleri, ağız ve diş sağlığı merkezi, doğum ve çocuk akım evleri, devlet hastaneleri, ihtisas/egitim ve araştırma hastaneleri, fizik tedavi ve rehabilitasyon hastaneleri, sağlık kampüsleri

⁽⁴⁾ Küçük ibadet yeri, orta ibadet yeri, büyük ibadet yeri ve külliyesi

1.4.2.4. İller Bankası İmar Planlarının Düzenlemesi ile İlgili Teknik Şartlaşma

İller Bankası, İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma mülga İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik'in 7. maddesi gereği hazırlanmıştır. Bu şartlaşmanın 2.02 maddesinde, planlama süreci "İmar Planı Düzenlenmesi ve Aşamaları" başlığı altında yedi aşamalı olarak ele alınmıştır;

1. "Plan öncesi ön bilgi ve dokümanların toplanması; Halihazır harita, jeolojik rapor, DSİ rapor ve projeleri, eski eser ve sit bölgeleri, yüksek gerilimli enerji nakil hatları, Devlet Karayolu geçişi, kıyı kenarı, demiryolu, liman, hava alanı, orman sınırı gibi verilerin ilgili kurumlardan elde edilmesi,
2. Amaçların belirlenmesi hedeflerin saptanması,
3. Bilgi toplama, araştırmalar (Analiz),
4. Bilgileri birleştirme (Sentez), yorum, sonuçların değerlendirilmesi,
5. Plan kararları, planlamaya geçiş, plan alternatifleri, alternatifler arasında karşılaştırma, değerlendirme,

6. Sonuç plan belgesi ve ekleri, plan notları

7. Plan uygulama programları.”

Bu süreçteki birinci aşama planlama öncesi çalışmaları; ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci aşamalar ise plan üretilmesine yönelik yapılması gereken araştırma ve değerlendirmeleri (ön çalışmalar) kapsamaktadır. Şartlaşmanın 2.04 maddesine göre bu araştırma konuları ve değerlendirme yöntemlerinin kapsamındaki farklılıkların, “...planlanan yörenin büyüklüğü, yerleşmenin karakteristik özellikleri ve gelişme potansiyeline göre...” olacağı belirtilmiştir. Ancak bu farklılıklara ilişkin herhangi bir sınıflandırma ve bu sınıflanmaya yönelik ölçütler belirlenmemiştir. Böylelikle, araştırma konuları ve değerlendirme planlama ekibinin ve yönetimin inisiyatifine bırakılmıştır.

Tez çalışması kapsamında oluşturulan MPDK tutarlılık testlerinde değerlendirme aşamasının planın onaylanmadan önceki sürecinde dikkate alınması konusu vurgulanmaktadır. Bu şartlaşma planlama sürecindeki değerlendirme aşamasını destekler nitelikte olduğundan önem taşımaktadır. Ancak değerlendirme aşamasına yönelik gerekli nesnel ölçütleri belirtecek detayda bilgiyi sunmadığı için eksik bulunmuştur. Bununla birlikte, şartlaşmada, imar planlamasının düzenlenmesine yönelik sonuç üründe plan-plan raporu-plan hükümleri-plan lejantının olması gerekliliği kılavuzun değerlendirme başlıklarında da göz önüne alınmış olan önemli bir bütünlüğe vurgu yapmaktadır.

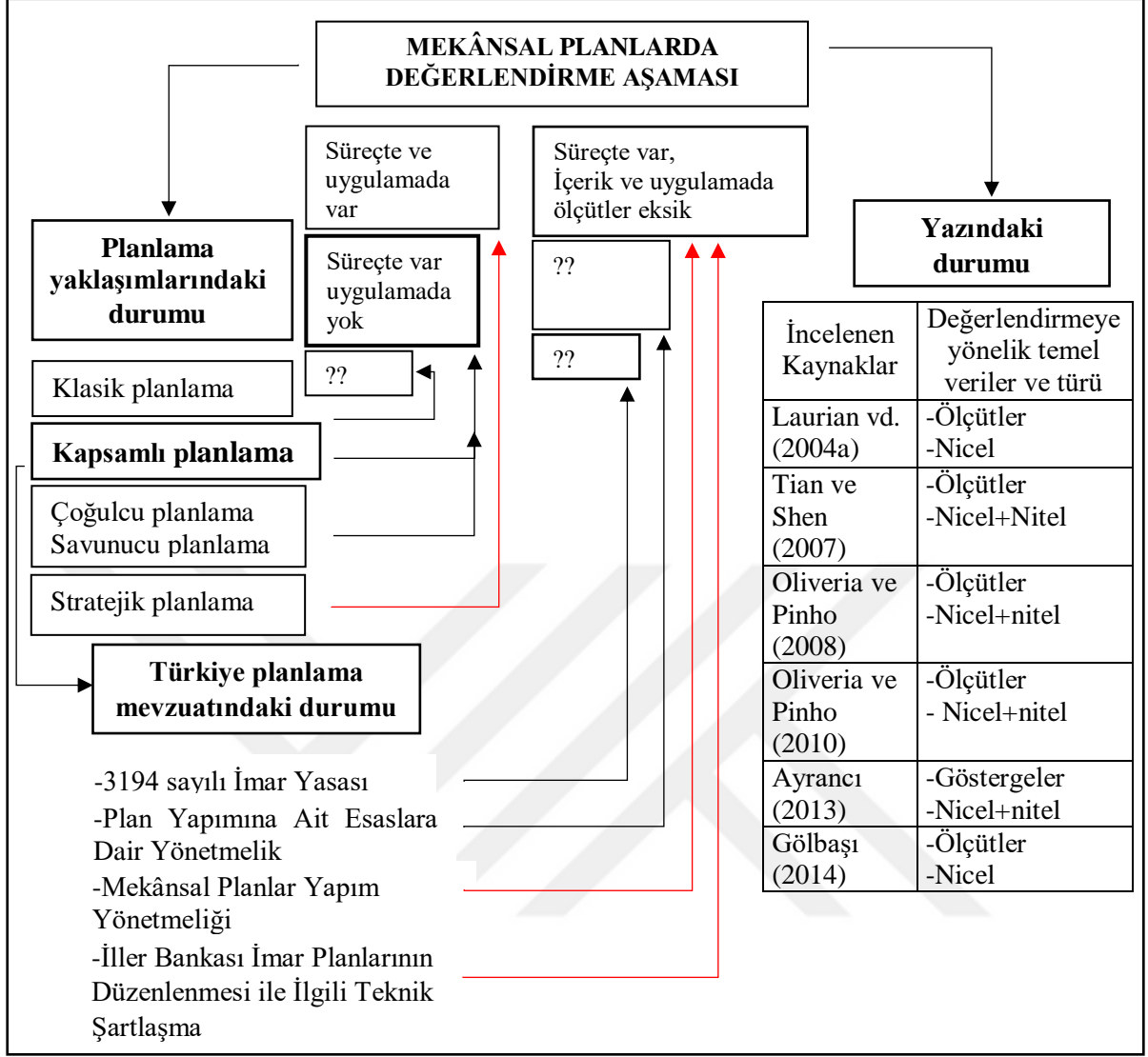
1.5. Genel Değerlendirme

Son yıllarda Türkiye’de kültürel, ekonomik, siyasal faktörlerdeki değişimlerle birlikte planlama çalışmalarındaki çeşitlilik; planlama örgütleri, plan türleri ve tanımları, planlama yetkilerinde karmaşıklığa neden olmaktadır (Akay ve Akgün, 2014). Yine bu çeşitlilik sonucunda planlama yetkilerinin merkezileşmesi sonucu oluşan merkezileşme ve yerelleşme arasındaki çatışma, plan hiyerarşisini ortadan kaldırarak demokratik bir ülke için uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkartabilmektedir. Yetkililer ise bu karmaşıklıkları önlemeye yönelik var olan yasal boşluklar üzerinde yeterince durmamaktadırlar.

Bir diğer konu; Türkiye’de Planlamaya Ait Esaslara Dair Yönetmelik’ten Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ne kadar geçen süreç incelendiğinde planlama süreci, plan yapımı süreci ve plan hazırlama konusundaki genel bilgiler ve altları doldurulmamış kararların, günümüz kentlerine somut yansımalarının ortaya çıkardığı olumsuz durumdur. Buna temel oluşturan İmar Yasası ve yönetmelikler üzerinde yapılan incelemeler ilk yönetmelikteki belirlenen eksikliklerin Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde bir dereceye kadar giderildiğini ortaya koymuştur.

Durum bu iken, kentlerde planlama sürecinin daha sağlıklı kurulması için en alt düzeyden en üst düzeye planlama hiyerarşisi net bir şekilde belirlenmeli ve planlar üzerinde belirli zaman aralıklarında belirli analitik ölçütlere dayalı olarak değerlendirmeler yapılmalıdır. Bu değerlendirme ölçütleri ise, yönetmelikte tanımlanan planlama hiyerarşisine uygun, planın raporu, hükümleri ve lejantı, planın amacı ve kararlarının bir bütün olduğu özellikler içermelidir. Böylelikle kötü gidişat fark edilip geri beslemelerle sürece takviyeler yapma ya da süreci değiştirme olanağı sağlanacak ve kentlerde plan ve plan uygulamaları arasındaki tutarsızlıklar da önlenebilecektir.

Yapılan yazın ve mevzuat incelemesi sonucunda değerlendirme aşamasının mevcut durumu Şekil 5’te ortaya konulmaktadır. Değerlendirme aşamasına planlama sürecinde gerekli önemin verilmesine yönelik ve bu aşamayı nesnel ölçütlere dayandıracak Türkiye’deki mekânsal planların değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan “Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu” ise takip eden bölümün konusudur.

Şekil 5. Mekânsal planların değerlendirme aşamasının yazın ve yasalardaki durumu

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Planlama aşamasında değerlendirme sürecinin Türkiye’de göz ardı edildiği gerek yazın incelemesi gerekse de yasal boyutta yapılan taramalarla ortaya konulmuştur. Planlama tüm adımlarıyla bir bütündür ve değerlendirme aşaması bu bütünün gözden geçirilmesi ve gerekirse revize edilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bölümde çalışmanın araştırma sorularına uygun olarak değerlendirme sürecinde kullanılması öngörülen ölçütler; incelenen yazın ve Türkiye’deki yasal süreçteki eksikliklerden hareketle içsel tutarlılık ile kendi içinde yatay ve dikey olarak detaylanan dışsal tutarlılık boyutlarını içeren bir MPDK kapsamında ortaya konmaktadır.

2.1. Tutarlılık Testleri kapsamında Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu

Yerele yönelik bilgilerin belirleyici olduğu planlama çalışmalarında sistematik, izlenebilir ve değerlendirilebilir bir sürece ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle kılavuz hazırlanırken planların uyuma dayalı³ değerlendirilmesinde, nicel verileri de kapsayan niteliksel incelemelere elverişli olmasına dikkat edilmiştir. Plan yapımında bulunanlarla yapılan görüşmeler ve doğrudan gözlemlerle elde edilen bilgilerin şekillendirdiği kılavuzda; detaylı analizlerle örneğin plan ve raporları üzerinden doğrudan yapılan hesaplamalar, yazılı belgeler ve haritalar üzerinden yapılan incelemelerle elde edilen veriler kullanılmıştır.

Yerel idarelerin yetkili olduğu alanlarda; imar planlarının incelenmesinin belediyelerin imar komisyonlarında yapıldığını belirten Yıldız’a (1995: 129) göre bu komisyonlarda aşağıda sıralanan ilkeler dikkate alınmaktadır:

- “Planda genellikle bölgesel verilerin dikkate alınıp alınmadığı,
- Doğal, toplumsal ve ekonomik verilere göre planın olabilirliği,
- Şehirselsel alt yapı ve teknik donatım durumuyla gelecekteki ihtiyaçların karşılanıp karşılanamayacağı,
- Toprak kullanışı bölgeleme ve yerleşme düzeninin, beldenin ihtiyaçlarına uygun olarak planlanıp planlanmadığı,

³ Bölüm 1.3’te açıklanan Tong ve Zhang’ın (2016: 3) “uyuma dayalı değerlendirme” açıklamasındaki “başarı veya başarısızlık” durumu çalışma kapsamında tutarlılık veya tutarsızlık olarak alınmıştır.

- Planın gerçekleşme imkânı ve uygulanabilirliği,
- Planın yönetmelikle belirlenmiş teknik normlarına uygun biçimde düzenlenip düzenlenmediği,
- Uygulama planının düzenlenmesinde üst ölçekli plan kararlarına (çevre düzeni planı nazım plan vs.) ilkelerine uyulup uyulmadığı.”

Bu ilkelerin planlama gibi geniş kapsamlı bir düzenleme için yetersiz ve çok genel kaldığı bir gerçektir. Bu ilkeler Türkiye'nin planlama sistemine yönelik kabulleri içerdiği için Türkiye'de kent planlarına yönelik kılavuz oluşturulurken yazında belirlenen ölçütlerle birlikte dikkate alınmıştır.

Tutarlılık; Yöntembilim Terimleri Sözlüğünde (1981) “[y]argı ya da sonuçların bir mantıksal çıkarım kalıbına uygunluğu, gözlem ya da ölçümlerin birbirine uygun düşme ya da yinelenme özelliği” olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, tutarlı olma durumu “uygunluk” ve bunun ölçüsü ya da derecesi şeklinde yorumlanabilir. Türk Dil Kurumu tanımlarında bir şeyin başka bir şey ile tutarlı olması için “aralarında çelişki bulunmaması”, tutarsız olması için ise “aralarında çelişki bulunması” vurgulanmaktadır. Çalışma kapsamında tutarlılık kavramı “a”nın b’ye uygunluğunun test edilmesi şeklinde ele alınmıştır. Başka bir deyişle, iki şeyden birinin sabit olarak alınmasıyla “a” değişkeninin “b” sabiti ile tutarlı olma durumu test edilmektedir. Bu da değerlendirme testlerinin temel çıktısıdır.

Tutarlılık testlerinde kullanılan bu niteliksel ölçütlerin nicel verileri de kapsamı kılavuza önemli girdiler sağlamış ve bu ölçütlerin hazırlanması kılavuzun yapımında ilk aşamayı oluşturmuştur. Bu ölçütler planların içsel ve dışsal (yatay ve dikey) tutarlılıklarını test etmeye yönelik oluşturulmuştur. Özellikle planların tutarlılık testleriyle değerlendirilmelerinde; süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararlarına yönelik ölçütler önem kazanmıştır. Bu ölçütlere yönelik planlar bütününde incelenecek alt ölçütler aşağıda açıklanmaktadır.

MPDK; planlama çalışmalarında temelde iki konuyu, bunlardan birinin ise kendi içinde iki bölümde detaylandırıldığı testlerden oluşturulmuştur (Şekil 9). Bunlardan ilki içsel tutarlılık ikincisi ise kendi içinde yatay ve dikey olarak ayrılan dışsal tutarlılıktır.

İçsel tutarlılıkta her bir farklı ölçekli plan “tekil” olarak kendi içinde incelenmektedir. Bir planın yatay dışsal tutarlılıktaki gibi “komşu” ya da dikey dışsal tutarlılıktaki gibi “üst ve/veya alt” ölçekli yerleşim planlarından bağımsız olarak sadece kendi plan, plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı üzerinden değerlendirilmesine karşılık gelen içsel tutarlılık

testi; planların plan ve plan raporu bütünselliği sorununa yönelik bir testtir. Herhangi bir ölçekteki bir planın içsel tutarlılık testlerinde sabit olarak; mevzuat (yasa ve yönetmelikler), plan raporu, plan paftaları ve öğretiler alınmıştır.

Her bir farklı ölçekteki planın “komşu yerleşme” planları ile yatay dışsal tutarlılık testleri; planların idari sınırlarına yönelik sorunları ele almaktadır. Herhangi bir ölçekteki planların yatay dışsal tutarlılık testlerinde sabit olarak; mevzuat (yasa ve yönetmelikler), komşu plan ve/veya plan raporu ve öğretiler alınmıştır.

Her bir planın kendisinden üst ya da alt ölçekli planı ile uyumunu incelemek amacıyla oluşturulan dikey dışsal tutarlılık testleri ise; “planların kademeli birlikteliği” sorunu üzerinde durmaktadır. Herhangi bir ölçekteki bir planın üst veya alt ölçekli planı ile dikey dışsal tutarlılık testlerinde; mevzuat (yasa ve yönetmelikler), üst ve/veya alt ölçekli plan ile üst ve/veya alt ölçekli plan raporu ve öğretiler sabit tutulmuştur.

Bu sabitler her planın tür ve ölçeğinin getireceği farklı özellikler kapsamında değişim gösteren süreç tutarlılığı, bilgi akışı tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı kapsamında test edilmelidir.

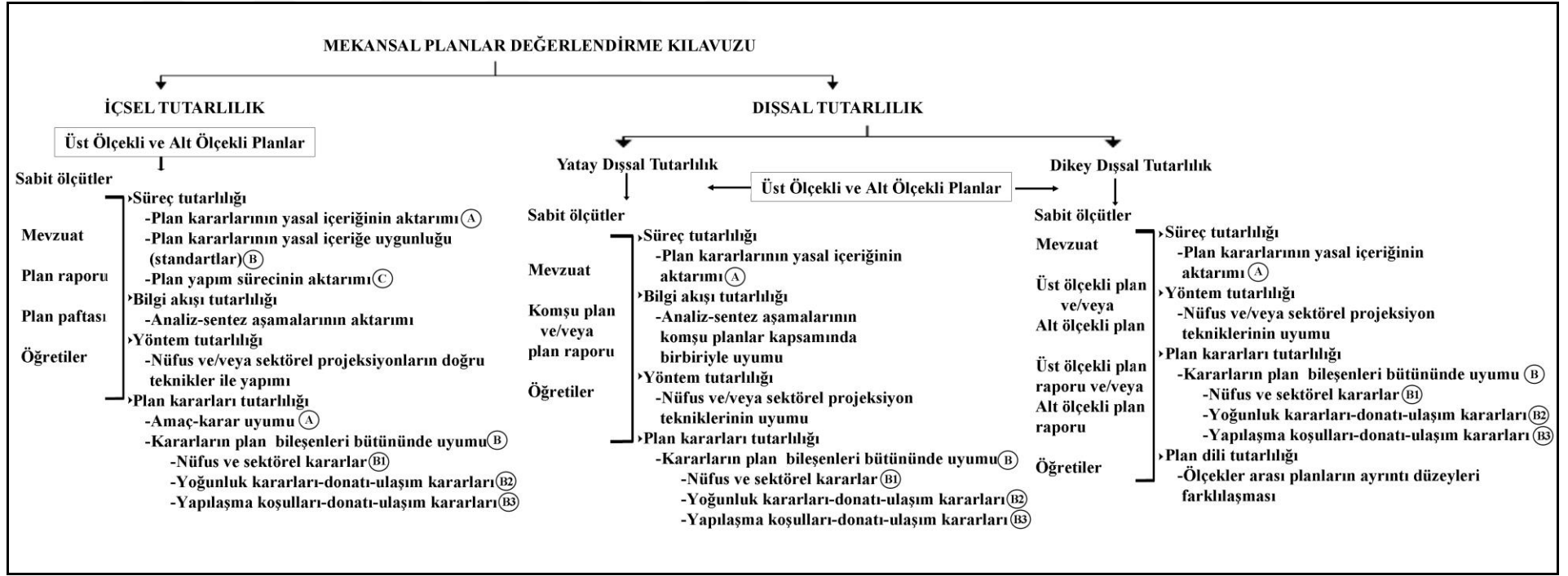
Kılavuzda içsel tutarlılık ve yatay-dikey dışsal tutarlılık testlerine yönelik belirlenen sabit ve değişken ölçütler (Şekil 6) aşağıda açıklanmaktadır.

Tutarlılık testlerinde sabit ölçütler:

1. Mevzuat: Çalışmanın önceki bölümlerinde aktarılan yasa ve yönetmelikler değerlendirme kılavuzu yaklaşımında sabit ölçütler olarak belirlenmiştir. Bu sabitin her bir ölçek için ilgili olan kapsamı doğrultusunda tutarlılık testleri yapılmalıdır.
2. Plan paftası-plan raporu: Üst ve alt ölçekli planların içsel ve yatay-dikey dışsal tutarlılık testlerinde bazı durumlarda plan paftası sabit tutulup plan raporu değişkeni üzerinden incelemeler yapılmalı; bazı durumlarda ise plan raporu sabit tutulup plan paftası değişkeni üzerinden incelemeler yapılmalıdır.
3. Öğretiler: Mevzuatta tanımlanmayan ancak her mesleğin sunduğu meslek etiği kapsamında ortaya konulan bilgilerin sabit tutularak plan paftası, plan raporu, plan hükümleri ve hatta plan lejantının bu kapsamda incelemesi yapılmalıdır. Örneğin nicel yöntemlerle bulunan nüfus projeksiyonlarına yönelik yöntemler mevzuatta tanımlı değildir. Ancak bu yöntemler istatistik ve nüfus bilimleri alanlarından alınmalıdır. Benzer şekilde, planlama sürecindeki analiz-sentez aşamalarının yapılması şehircilik/planlama alanından gelen ve genel kabul görmüş mesleki bilgilerdir.

Tutarlılık testlerinde değişken olarak belirlenen ölçütler:

1. Süreç tutarlılığı: Bu ana ölçüt altında plan kararlarına temel oluşturan yasal içeriğın aktarımı, plan kararlarının standartlar kapsamında yasal içeriğe uygunluğu ve plan yapım sürecinin aktarımı olmak üzere alt ölçütler bulunmaktadır. Bunlardan ilki planlar yapılırken hangi yasal içeriği referans alındığının belirtilmesi, ikincisi belirtilen bu yasal içeriğın getirdiğı standartlara plan kararlarının uygunluğunun test edilmesidir. Üçüncü ölçüt ise planların yapım sürecinin plan raporları kapsamında incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu alt ölçütlerden her üçü de içsel tutarlılık testlerinin konusu iken, yatay ve dikey dışsal tutarlılıklarda yalnızca birincisi incelenmektedir.
2. Bilgi akışı tutarlılığı: Planlama süreciyle doğrudan ilişkili analiz ve sentezlere yönelik bilgilerin olup olmadığının içsel tutarlık kapsamında; komşu planlarda bu bilgilerin dikkate alınıp alınmadığının plan raporları üzerinden tespitinin ise, yatay dışsal tutarlık kapsamında incelenmesidir.
3. Yöntem tutarlılığı: Planlamanın temel verilerinden olan nüfus ve sektörel projeksiyonların doğru teknik ve yöntemler kullanılarak hesaplanmasının plan raporları üzerinden her bir plan için ayrı olarak içsel tutarlılık kapsamında incelenmesidir. Bu tekniklerin komşu yerleşmeler arasındaki uyumu yatay, üst veya alt ölçekli yerleşim planları arasındaki uyumu ise dikey tutarlılığın konusudur.
4. Plan kararlarının tutarlılığı: Üst ve alt ölçekli planların içsel tutarlılık testleri kapsamında planların kendi içlerinde; amaç ve plan kararlarının uyumu ve kararların planlama bileşenleri bütününde uyumu olmak üzere iki alt ölçüt tanımlanmıştır. Birinci alt ölçütte; plan raporlarında belirtilen amaç ile verilen plan kararlarının uyumluluğı söz konusudur. İkinci alt ölçütte planlama kararlarının; üst ölçekli planlar kapsamında nüfus ve sektörel kararlarının; alt ölçekli planlarda ise nüfus (yoğunluk ve yapılaşma koşulu), donatı, ulaşım kararlarının plan bileşenleri (plan raporu-plan-plan hükümleri ve plan lejantı) üzerinden uyumu önemli hale gelmektedir. Bu test iki alt ölçütüyle içsel tutarlılığın, sadece ikinci alt ölçütü bütününde ise yatay ve dikey dışsal tutarlılığın konusudur.

Şekil 6. Mekânsal planlar değerlendirme kılavuzu^{(1),(2)}

⁽¹⁾ PR: Plan raporu, PP: Plan paftası, PH: Plan hükümleri, PL: Plan lejantı

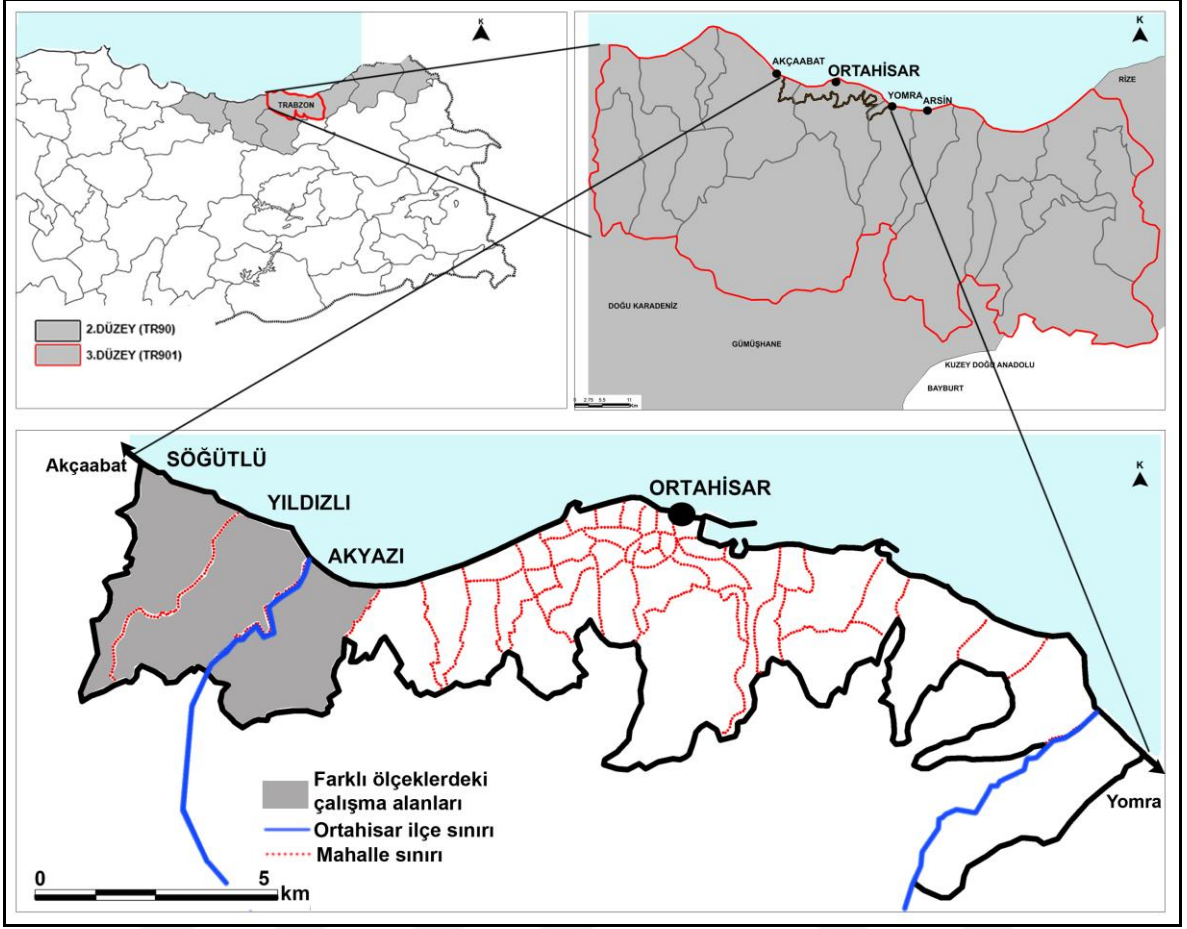
⁽²⁾ Bu şema 3.1 ve 3.2 başlıkları altında çalışma kapsamında detaylandırılarak kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Alanı ve Özellikleri

Türkiye’de planlama sürecinin iyi işletilememesi ve özellikle planlama sürecinde değerlendirme aşamasının dikkate alınmaması kentlerde planlı alanlara yapılan müdahaleleri artırmaktadır. Bu bölümde; bu aşamanın önemi konusunda örnek oluşturabilecek planlama alanı seçilme gerekçeleriyle birlikte tanıtılmaktadır.

MPDK’nın testi için Şekil 7’de görülen üst ölçekte Trabzon il bütünüünün içinde yer aldığı TR90 İBBS Düzey 2 Doğu Karadeniz Bölgesi⁴ (Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize, Artvin) ile Trabzon İl Bütünü çevre düzeni planlama alanları; alt ölçekte ise, Ortahisar ilçesi Akyazı yerleşimi ile batıda bu yerleşimle komşu Akçaabat ilçesi Yıldızlı ve devamında Söğütlü yerleşimi imar planı alanları seçilmiştir (Şekil 7). Trabzon Belediyesi 6360 Büyükşehir Yasası’yla birlikte 2014 yılında Trabzon Büyükşehir Belediyesi olmuştur. Bundan sonraki süreçte belediye yetki alanı tüm il sınırı olarak genişlemiş ve belde belediyeleri kapatılarak ilgili ilçe belediyelerine bağlanmıştır. Önerilen MPDK ile tutarlılık testleri yapılacak alt ölçekli planlar, kapatılan bu belde belediyelerinin önceki yıllarda yapmış oldukları planlardır. Yeni sistemde Ortahisar İlçesine bağlanan Akyazı; Akçaabat ilçesine bağlanan Yıldızlı ve Söğütlü yerleşmeleri yukarıda belirtildiği gibi Trabzon kentinin birbirine komşu üç yerleşmesi olup kentin batısında bulunmaktadır.

⁴ 12 sınıflı İBBS Düzey 1 bölgeleri arasında Trabzon ili; Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize, Artvin illerinden oluşan “TR9 Doğu Karadeniz” alt bölgesinde, 26 sınıflı Düzey 2 bölgeleri arasında ise, yine aynı illerden oluşan “TR90 Trabzon Alt Bölgesi”nde yer almaktadır. İllerin aynı olması ve yapılan planlama çalışmalarının “TR90 Trabzon Alt Bölgesi” adı yerine Düzey 1 sınıfı “Doğu Karadeniz” adına referansla anılması nedeniyle burada da aynı yaklaşım korunmuş, TR90 Bölgesinin adı metinde geçtiği yerlerde “Doğu Karadeniz” olarak alınmıştır.

Şekil 7. Üst ve alt ölçekli çalışma alanlarının konumu*

* Altlık, Trabzon Büyükşehir Belediyesinden temin edilen 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı veri tabanı kullanılarak oluşturulmuştur.

Önerilen kılavuz ile tutarlılık testleri yapılacak üst ölçekli planlar 2017 yılında onaylanan 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı (ÇDP) ve 2017 yılında onaylanan 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planıdır. Üst ölçekli planların değerlendirilmesine yönelik Trabzon'un içinde yer aldığı bölgenin ve Trabzon ilinin seçilme nedenleri;

- İçinde yer aldığı bölgeye ait merkezi yönetimce onaylı bölgesel ölçekli bir ÇDP'nin yapılmış olması;
- 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Trabzon kentini kapsayan belediyenin il bütününde büyükşehir belediyesi olması;

- 6360 sayılı Büyükşehir Yasasıyla birlikte belde belediyesi ve köylerin tamamının mahalleye dönüştürülmesi ve bu durumda il bütününde ilgili yerel yönetimin yetkisinde bir 1/50.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı yapılmasıdır.

Önerilen kılavuz ile tutarlılık testleri yapılacak alt ölçekli planlar ise 2011 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Akyazı Nazım İmar Planı (NİP) ve 1/1000 ölçekli Akyazı Revizyon ve İlave Uygulama İmar Planı (UİP), 2010 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP ve 1/1000 ölçekli Yıldızlı Revizyon ve İlave UİP ve 2011 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Söğütlü NİP ve 1/1000 ölçekli Söğütlü Revizyon ve İlave UİP'tir. Alt ölçekli planların ait olduğu yerleşimlerin seçilme nedenleri;

- Bu yerleşmelerin 1/50.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planında 1. planlama alt bölgesi kararları altında değerlendirilmesi;
- Kent merkezine yakınlıkları;
- Komşu üç yerleşme olmaları;
- Benzer tarihlerde yapılmış, onaylanmış ve benzer erim yıllarına sahip olmalarıdır.

Trabzon il bütünü ve kentsel bölgesi yukarıda yapılan açıklamalarda da görüldüğü üzere MPDK tutarlılık testlerine yönelik incelenecek plan ölçek ve çeşitliliğine sahiptir. Bu alanların, bir yerleşmeye yönelik imar mevzuatında tanımlanan tüm planlama kademelerinde yapılmış planlara sahip olması alan seçiminde en etkili faktör olmuştur.

3. BULGULAR VE İRDELEMELER

Planlama yaklaşımlarında değerlendirme aşamasına yönelik yapılan çalışmalar, planlama sürecinde dikkate alınan bu aşamanın kentsel mekâna katkıları ve örnek çalışmaların sonuçları dikkate alınarak bu aşamanın ülke planlama sürecindeki eksikliğini gidermek amacıyla hazırlanan MPDK'nın araştırma soruları kapsamındaki tutarlılık testleri ve bulgular bu bölümde irdelenmektedir. Her bir teste yönelik genel hatları; Tablo 10 (içsel), Tablo 27 (yatay dışsal) ve Tablo 28 (dikey dışsal) kapsamında verilen değerlendirme ölçütleri gerekli bölümlerde üst ölçekli planlamadan alt ölçekli planlama çalışmalarına, başka deyişle, planlama hiyerarşisine uygun şekilde ayrı ayrı incelenmektedir.

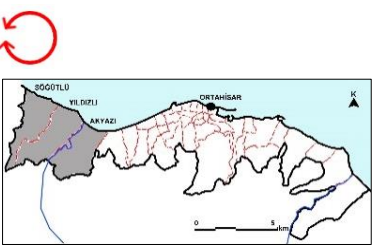
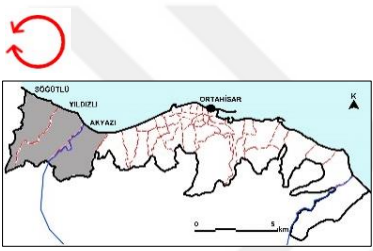
3.1. İçsel Tutarlılık Testleri

Çalışmada içsel tutarlılık testlerine yönelik Tablo 10'da belirlenen ölçütler; bu başlık altında 1/100.000 ölçekli ÇDP, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP, 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP ve 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Revizyon ve İlave UIP olmak üzere farklı ölçek ve çeşitlilikteki planlara uygulanmıştır (Tablo 10).

Tablo 10. İçsel tutarlılık testi

1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP		Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğinin aktarımı (A)	Mevzuat	PR
	Plan kararlarının yasal içeriğe uygunluğu (B)	Mevzuat	PR
	Plan yapım sürecinin aktarımı (C)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz-sentez aşamalarının aktarımı	Mevzuat Öğretiler	PR
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel doğru teknik ve yöntemlerle yapımı	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
	Amaç-karar uyumu (A)	PR-PP	PR-PP-PH-PL
Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	PR-PP	PR-PP-PH-PL	
1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP		Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğinin aktarımı (A)	Mevzuat	PR
	Plan kararlarının yasal içeriğe uygunluğu (B)	Mevzuat	PR
	Plan yapım sürecinin aktarımı (C)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının aktarımı	Mevzuat Öğretiler	PR
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyonlarının doğru teknik ve yöntemlerle yapımı	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
	Amaç-karar uyumu (A)	PR-PP	PR-PP-PH-PL
Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	PR-PP	PR-PP-PH-PL	

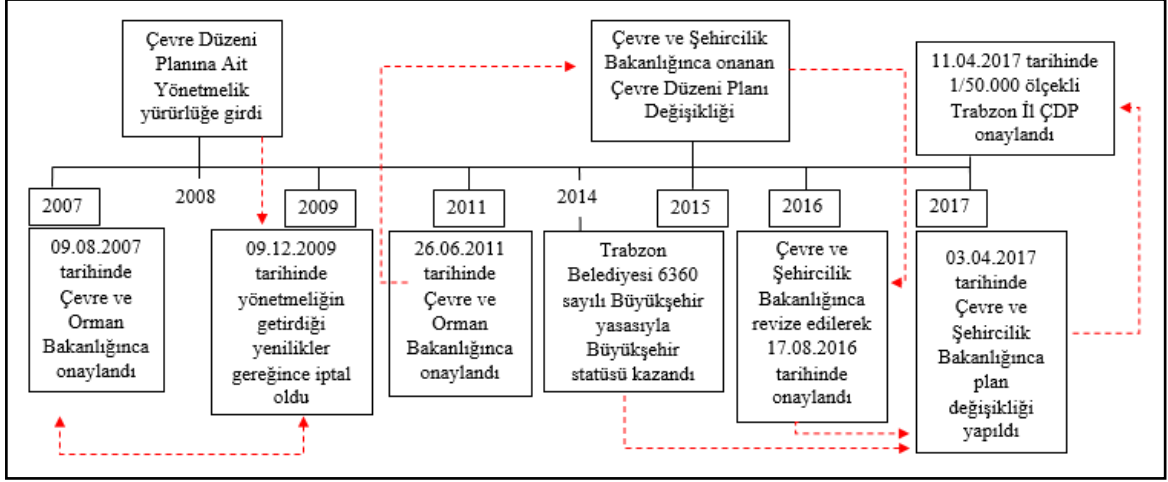
Tablo 10. Devamı

1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü NİP (*)		Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğe uygunluğu (B)	Mevzuat	PR
	Plan yapım sürecinin aktarımı (C)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının aktarımı	Mevzuat Öğretiler	PR
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyonlarının doğru teknik ve yöntemlerle yapımı	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
	Yoğunluk-donatı-ulaşım kararları (B2)	PR-PP	PR-PP-PH-PL
	1/1000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü UİP	Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğe uygunluğu (B)	Mevzuat	PR
	Plan yapım sürecinin aktarımı (C)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının aktarımı	Mevzuat Öğretiler	PR
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyonlarının doğru teknik ve yöntemlerle yapımı	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
	Yapılaşma koşulu-donatı-ulaşım kararları (B3)	PR-PP	PR-PP-PH-PL

*Çalışmanın belirlenen sınırlılıklarına yönelik 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü NİP'lerinden sadece Yıldızlı yerleşimi plan bileşenleri bir bütün olarak mevcut olduğu için değerlendirmiştir.

3.1.1. 1/100.000 Ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP

Çalışma kapsamında incelenen Trabzon için 2005 yılından önce üst ölçekli planlama yapılmadığından belde belediyelerinin yapmış olduğu planlar hâkimdi. 2005 yılı sonunda mülga T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, TR90 İBBS Düzey 2 Doğu Karadeniz Bölgesini oluşturan illerin bütününe ait Çevre Düzeni Planının (ÇDP) yaptırılmasına karar vermiştir. Yapılan düzenlemelerle zorunlu hale getirilen 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Trabzon'un üst ölçekli planlama süreci 09.08.2007 tarihinde yürürlüğe giren Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin 1/100.000 ölçekli ÇDP ile başlamıştır. Çeşitli aşamalar geçiren bu plan 2017 tarihinde yapılan plan değişikliği ile onaylanmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP yapım ve onama süreci* (Sulak ve Erdoğan, 2015: 313-314)

* Yazar tarafından Sulak ve Erdoğan, 2015'ten güncellenmiştir.

İçsel tutarlılık testinin bu ölçekte bir plana uygulanabilmesine örnek teşkil etmek üzere çalışma kapsamında yapılan incelemede ilk etapta plan raporu ele alınmıştır. Plan raporu genelinde yapılan incelemede; özellikle MPYY'nin 7. maddesinde belirtilen planlama sürecine yönelik "...araştırmaların yapılması, sorunların ortaya konulması, veri ve bilgi toplama ile ilgili analiz aşaması; bilgilerin bir araya getirilmesi, birleştirilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi ile ilgili sentez aşaması ve plan kararlarının oluşturulması aşamaları..." incelenmiştir. Ancak yapılan bu incelemede analiz ve sentezlerin güncel verilerle yapılmadığı ve plan raporunun bu süreci dikkate alacak bilgileri içermediği belirlenmiştir.

Yönetmeliğin 6. maddesinde "[m]ekânsal strateji planları ve çevre düzeni planları hazırlanırken kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler[in] dikkate alın[ması]..." gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak, 1/100.000 ölçekli ÇDP hazırlanırken planlama raporunda TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planına (DOKAP, 2014-2018) referans verilmediği belirlenmiştir.

Planın yapılış amacı açıklama raporunun 3.2 başlığı altında, "...çevre korumayı öncelik olarak seçmiş, ... iktisadi kalkınma modeli çerçevesinde yerel kaynakların optimum ve sürdürülebilir gelişimini/kullanımını sağlayacak, geleceğe yönelik arazi kullanım kararlarını uygulama politikaları ile birlikte geliştirmek..." olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda plan raporunda nüfus kararları incelendiğinde 1/100.000 ölçekli ÇDP'de Trabzon kentine yönelik nüfus kararlarının belirlenmesinde 2007-2011-2015 yılları nüfuslarının

dikkate alındığı görülmüştür. Ayrıca denetimi bakanlıkça yapılan ve alt ölçekli planlara her açıdan yol gösterici niteliği olan bu tür bir planın ekstrapolasyon yöntemlerine ek olarak kuşak bileşenleri⁵ ve hatta işgücü ve ekonomik aktivite analizleri⁶ (Çubukçu, 2015) ile hesaplanacak göç değerleriyle birlikte öngörü nüfusunun bulunması gerekmektedir. Ancak yapılan incelemede gelecek nüfusunun hesaplanmasında bu yöntemlerin hiçbirinin kullanılmadığı; sadece aritmetik, üssel ve bileşik faiz projeksiyon yöntemleriyle bulunan nüfusların planlamada hiç yapılmaması gereken temel bir kuralın da yok sayılarak “ortalama almak” suretiyle bulunduğu belirlenmiştir (ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 48).

Tablo 11’de görüldüğü üzere TÜİK tarafından Trabzon iline yönelik yapılan nüfus projeksiyonları incelendiğinde, 2025 yılı Trabzon il nüfusunun 840.993 olarak bulunduğu görülmektedir. Ancak, 1/100.000 ölçekli ÇDP raporu incelendiğinde; Akçaabat, Arsin, Ortahisar, Vakfikebir ve Yomra ilçelerinin nüfus projeksiyonları toplamının 2026 yılı için 823.000 olarak öngörüldüğü anlaşılmaktadır (ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 49).

Tablo 11.TÜİK tarafından yapılan Trabzon ili nüfus projeksiyonları*

Yıllar	Nüfus (projeksiyon)
2018	793.899
2019	800.962
2020	807.895
2021	814.702
2022	821.439
2023	828.093
2024	834.514
2025	840.993

* TÜİK yıllara göre il nüfusları verisi, 2018-2025

Diğer bir deyişle, Trabzon iline yönelik 2025 yılı için belirlenen ve tüm il sınırı bütününde sahip olacağı projeksiyon nüfusuna, 1/100.000 ölçekli ÇDP’de Trabzon’un 18 ilçesinden sadece beşini oluşturan ilçelerin kentsel ve kırsal projeksiyon nüfus toplamıyla 2026 yılında ulaşacağı düşünülmektedir. Bunun nedeni, ÇDP’de küçük (mülga) belde

⁵ Arazi kullanım kararlarının verilmesinde toplam nüfusa yönelik belirlenen standartlardan çok; cinsiyet ve yaş ayrımıyla elde edilen çocuk, genç, yaşlı nüfusları doğrultusunda planlama kararlarının verilmesi daha sağlıklı planlama adımlarının atılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle kuşak bileşenleri yöntemi geliştirilmiştir.

⁶ Göç; yerleşmenin sosyal ve ekonomik dinamikleriyle gelişim veya değişim gösteren bir olgu olduğu için kentlerde zaman içindeki değişimler, göç hesaplarında göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle göç ile doğrudan bağlantılı olan; kentlerin işgücü ve ekonomik aktiviteleri de projeksiyon nüfus hesaplarında dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde kentlerde istihdamdan dolayı oluşan nüfusun belirli dönemlerde artış göstermesiyle öngörü nüfusa yönelik belirlenen mekânsal kararları olumsuz etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

belediyelerinde koruma-kullanma dengesi gözetilmeden verilen kapasite nüfuslarının sorgulanmaması ve projeksiyon hesaplarında gerekli detayların göz ardı edilmesidir. Böylelikle, “çevre korumayı” öncelik olarak seçmiş ve temel amaç olarak belirlemiş bir planın nüfus kararlarını bu şekilde aşırılıkla vermesi, amaç ve nüfus kararları arasında tutarsızlık oluşturmuştur.

Plan raporunda yerleşmelerin mevcut nüfusları belirtilmiş, nüfus projeksiyonları yapılmıştır. Ancak il ve bölge düzeyinde sektörel nüfus projeksiyonları eksik bırakılmış ve bu durumda bu projeksiyonların il veya bölgeye getireceği başta sanayi ve turizm olmak üzere arazi kullanım kararlarının somut verilere dayandırılması yapılmamıştır. Ayrıca, plan raporlarında genel arazi kullanım tabloları ve plan lejantı, planın bütününde her durumda olması gereken parçalarıdır. Ancak, incelenen 1/100.000 ölçekli ÇDP raporunda planı da özetleyecek bu tabloların olmadığı ve bu nedenle temelde üst ölçekli bu planın bölgeye yönelik ne öngördüğünü tespit etmenin mümkün olmadığı belirlenmiştir. Böylelikle, “yerel kaynakların optimum ve sürdürülebilir gelişimini/kullanımını sağlamayı” amaç edinen bir planda sektörel kararlara yönelik gerekli hesaplamaların yapılmadığı belirlenmiştir.

Plana yönelik yapılan incelemelerde; plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Planlama kararları açısından plan raporunda özellikle su havzalarının korunmasına yönelik verilen kararlarla sanayi alanlarına yönelik verilen kararların plan paftası üzerine işlenmediği sadece rapor boyutunda yapılan açıklamalarda kaldığı belirlenmiştir. Turizm için ise plan raporunda hiçbir verinin bulunmadığı ve plan kararlarının üretilmediği; plan üzerinde ise bu kapsamda sadece turizm merkez alanlarının belirtildiği ancak bu alanların da bir kısmının küçük, bir kısmının büyük olduğu ve sınırlarının neye göre çizildiği belirtilmemiştir. Benzer şekilde, bu kararlara yönelik gerekli ayrıntılar plan hükümlerinde de belirtilmemiş ve plan lejantında da eksik bırakılmıştır. Böylelikle, “...geleceğe yönelik arazi kullanım kararlarını uygulama politikaları ile birlikte geliştirme[yi]...” amaç edinen bir planın arazi kullanım kararlarının sadece mevcut ile sınırlı kaldığı ve öngörülen gelişimlerin plan paftası ve plan hükümlerinde uygulama politikaları ile bütünleştirmedeği belirlenmiştir.

1/100.000 ölçekli ÇDP'nin MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan içsel tutarlılık testi ile plan, plan raporları, plan hükümleri ve plan lejantı arasında süreç tutarlılığı, bilgi akışı tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı Çevre Düzeni Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK 	 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize- Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı		
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u> -Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapılmadığı yapılırsa bile plan açıklama raporunda sunulmadığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u> -Planın gelecek nüfusunun belirlenmesinde; sadece 2005 yılı sonrasında son döneme ait belirli yılların nüfusları kullanılarak yapılan basit projeksiyon hesaplarının “ortalama” alınmıştır. - Alt ölçeği yönlendirecek olan plan nüfuslarının hesaplanmasında yeterli ve sağlıklı veriler kullanılmamış ve hatta alt ölçek planların kapasite nüfusları dikkate alınarak projeksiyon nüfus hesabının yapıldığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Planlama kararları</u> -Raporda planlama kararlarına yönelik en temel ve planın özeti niteliğindeki tablolar oluşturulmamış ve üst ölçekli planın öngördüğü kararların yerseçim gerekçeleriyle birlikte açıklanması yapılmamıştır.</p>	<p><u>Nüfus</u> -Plan üzerinden nüfus hesabı yapılamaz ve ölçü alınmaz.</p> <p><u>Planlama kararları</u> -Planda; raporda açıklama getirildiği halde gösterilmeyen kararlar belirlenmiştir. Bu eksiklikler özellikle su havzaları, sanayi ve turizm sektörüne yönelik kararlarda bulunmaktadır. -Plan kararlarının plana aktarımında plan ve plan lejantının bütünlük göstermediği belirlenmiştir.</p>	<p>-Gelecek nüfus hesaplarında eksik verilerle yapılan basit bazı projeksiyonların ortalamasının alınması, -Nüfus projeksiyonlarında kullanılan verilerin yeterli ve tutarlı olmaması ve alt ölçekli planların kapasite nüfuslarının dikkate alınması; böylece planın amacıyla nüfus kararlarının bütünlüşmemesi, -Planlama kararlarında raporda verilen kararlara ilişkin gerekli açıklamaların yapılmaması ve bu kararların planda, planda olan kararların lejantta veya plan hükmünde olmaması; böylece planın amacıyla planlama kararlarının uygulanabilirlik boyutunun bütünlüşmemesi.</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT yoktur</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>

*İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10'un 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

3.1.2. 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı

6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi olan Trabzon'un 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı Trabzon Büyükşehir Belediyesinin 11.04.2017 tarih ve 146 sayılı kararıyla onanmıştır. İçsel tutarlılık testinin bu ölçekte bir plana uygulanabilmesine örnek teşkil etmek üzere çalışma kapsamında yapılan incelemede ilk etapta plan raporu ele

alınmıştır. Plan raporu genelinde yapılan incelemede özellikle MPYY'nin 7. maddesinde belirtilen planlama sürecine yönelik "...araştırmaların yapılması, sorunların ortaya konulması, veri ve bilgi toplama ile ilgili analiz aşaması; bilgilerin bir araya getirilmesi, birleştirilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi ile ilgili sentez aşaması ve plan kararlarının oluşturulması aşamaları..." incelenmiştir. Rapor üzerinden yapılan bu incelemede analiz ve sentezlerin güncel verilerle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca, önceden belirtildiği gibi yönetmeliğin 6. maddesinde "[m]ekânsal strateji planları ve çevre düzeni planları hazırlanırken kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler[in] dikkate alın[ması]..." gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Çünkü aynı planlama sınırı için verilecek kararlar birbirinden bağımsız veya tutarsız olmamalıdır. Bu nedenle 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP raporu bu bağlamda incelenmiştir. Tablo 13'te belirtilen ve Trabzon ilini kapsayan planlar incelenmiş özellikleri ortaya konulduğu görülmüştür (İl ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 56-70). Ancak, bu planların il ölçeğinde yapılacak yeni plana katkıları ya da bu planda yapılıp üst ölçeklerde revize edilmesi gereken eksik ya da geçersiz olan kararlar belirtilmemiştir. Her ne kadar raporda planların kendi içlerindeki özellikleri aktarılsa da bunların yeni planda karşılıklarının belirtilmemiş olması uygulamada buna dikkat edilmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin 1/100.000 ölçekli ÇDP; 1/50.000 ölçekli İl ÇDP raporunda, Trabzon iline ilişkin kalkınma hedefleri, Trabzon iline ilişkin genel arazi kullanım kararları, ulaşım kademelenmesi kararları, yerleşik alanlar ve yerleşimden kopuk alanlar, özel proje alanları başlıkları altında incelenmiştir. Ancak bu incelemelerin yeni plana katkıları veya yeni planda revize edilmesi gereken sorunları belirtilmemiştir mevcut plan kararları aktarılmıştır.

Tablo 13. Trabzon ilini kapsayan üst ölçekli ve alt ölçekli planlar* (İl ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 56-70)

Strateji Planları	Çevre Düzeni Planları	Nazım İmar ve Uygulama İmar Planları
Türkiye Turizm Stratejisi 2023	1/100.000 ölçekli ÇDP	1/5000 ölçekli NİP
Doğu Karadeniz Turizm Master Planı		1/1000 ölçekli UİP
TR90 Doğu Karadeniz Projesi Eylem Planı (2014-2018)		
TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023)		

*Yazar tarafından özetlenmiştir.

Planın yapılış amacı, açıklama raporunun 1.2.1 başlığı altında "...doğal kaynakların kullanımında sistemler arası "koruma-kullanma" dengesini kurarak, doğayı ve doğal, çevresel, kültürel değerleri tüketmeyecek, uyumlu ve sürdürülebilir bir gelişme modelinin mekanizmalarını tanımlayıp, ... "daha yaşanabilir", "planlı" yaşam çevreleri sunan, ... bir il ve kent..." olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda, plan raporunun içeriğine bakıldığında planın türü, ölçeği, kapsamı ve yasal dayanağı ile giriş yapılan bölümde yasal dayanak olarak 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile yürürlükten kalkan 2008 tarihli Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik'in esas alındığı dikkat çekmektedir. İl ÇDP Açıklama Raporunda (2017: 8); "...“Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik'te de belirtildiği gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun ekonomik kararlar ile ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren doğal kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak üzere...” planın yapıldığını anlatan ifade bunu göstermektedir. Güncel bir yasal içeriğin referans alınmaması, üst ölçekli bu planda tutarsızlığın bir göstergesidir.

Giriş bölümünü araştırma ve analiz sonuçları bölümü takip etmektedir. Bu bölümde planlama bölgesi tanıtımı, yapılacak plana yönelik kurum görüşleri ve talep edilen veriler net bir şekilde belirtilmiştir. Nüfus projeksiyonlarında; plan raporunun girişinde değinilen 1/100.000 ölçekli ÇDP, plan hükümleri ve plan açıklama raporu genel strateji kararlarıyla uyumlu olması gereken 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de; plan erim yılı 2040 olarak belirlenirken, bir üst ölçekteki planda bu, 2026 olarak belirlenmiş ve bu farklılık hakkında raporda herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Ayrıca plan raporunda nüfus projeksiyonları altında yapılan açıklamalar sadece iki paragraftan oluşmakta ve alt ölçekli planların raporlarında verilen projeksiyon nüfus hesaplama detaylarına bu raporda ulaşılamamaktadır. Raporunda detaylı hesaplamaları belirtilmeyen ancak yüzeysel olarak en küçük kareler yöntemi, bileşik faiz yöntemi ve üssel yöntem (hangi yılların nüfuslarının alındığı belirtilmeden) ile hesaplamaların yapıldığı belirtilen öngörü nüfusa yönelik en uygun olanının seçilmesinde kırsal ve kentsel nüfus projeksiyonlarına dair bazı gerekçeler sunulmuştur (İl ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 25): “Kırsal Nüfusun yıllar içindeki değişimi incelendiğinde göçlere bağlı olarak azaldığı görülmüş ve bu durum dikkate alınarak projeksiyon hesapları ortalamalarına göre Kırsal Nüfus Kabulleri belirlenmiştir. Kentsel Nüfuslar ise bu plan ile belirlenen sektörel ve mekânsal kararlar, alt ölçekli plan kapasiteleri, 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı nüfus kabulleri ile projeksiyon hesapları ortalamaları dikkate alınarak belirlenmiştir.”

Kırsal nüfus için yapılan bu açıklama haricinde raporda kırsal nüfusa yönelik bir hesaplama rastlanmamıştır. Kentsel nüfus hesabında ise altı çizilerek bahsedilen sektörel ve mekânsal kararların neler olduğunun belirtilmemesi ve alt ölçekli planların kapasite nüfuslarının sorgulanmadan kullanılması nüfus projeksiyonu hesaplarının sağlıklı sonuçlar vermeyeceğinin somut nedenleridir. Ayrıca, alt ölçekli planlara her açıdan yol gösterici niteliği olan bu tür bir planın ekstrapolasyon yöntemlerine ek olarak kuşak bileşenleri ve hatta işgücü ve ekonomik aktivite analizleri (Çubukçu, 2015) ile hesaplanacak göç değerleriyle birlikte öngörü nüfusunun bulunması gerekmektedir. Ancak, yapılan incelemede bu yöntemlerin hiçbirinin kullanılmadığı sadece basit bazı projeksiyon hesaplarıyla bulunan nüfusların planlamada hiç yapılmaması gereken temel bir kuralın da yok sayılarak “ortalama almak” suretiyle bulunduğu belirlenmiştir. Böylelikle, “...“daha yaşanabilir”, “planlı” yaşam çevreleri sun[may]...” amaç edinen bir planın nüfus kararlarını sorgulamadan ve gerekli yöntemleri kullanmadan belirlemesi ile amaç ve nüfus kararları tutarsızlık oluşturmuştur.

Plan kararları açısından rapor incelendiğinde öncelikle 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP’de alan dağılımları genel tablolar şeklinde verilmekte sonrasında ise idari sınırlar kapsamında belirlenen beş alt bölgeye yönelik alansal dağılımlara geçilmektedir. Genelden özele inildikçe alt bölgelere yönelik verilen alansal büyüklüklerde rapor kapsamında bazı tutarsızlıklar olduğu belirlenmiştir. Örneğin; 1. alt bölgeyi oluşturan Yomra, Arsin, Ortahisar ve Akçaabat yerleşmeleri için genel olarak 1. alt bölgeye yönelik 191 hektar Organize sanayi bölgesi, 61 hektar Organize tarım ve hayvancılık alanı, 45 hektar Sanayi ve depolama alanı, 622 hektar Kentsel servis alanı önerilmiştir. Ancak bu alt bölgeye ilişkin raporun ilerleyen bölümlerinde daha özelden yapılan açıklamalarda Akçaabat, Ortahisar, Yomra ve Arsin ilçelerine yönelik verilen bilgiler altında tek tek hesaplamalar yapılmıştır. Hesaplar sonucunda toplam 44 hektar Sanayi ve depolama alanı ve 620 hektar Kentsel servis alanı planlandığı ortaya konulmuştur (İl ÇDP Açıklama Raporu, 2017: 88-152). Genel-özel bilgi arası farklılaşmaların gerektirdiği değerler arasındaki ilişkilerden uzak bu tutarsızlıklara benzer şekilde plan raporunun 3 ve 4. alt bölgeleri için verilen bilgilerde de rastlanmıştır. Ayrıca, bu kararların planlanmasına yönelik plan raporunda neden gerekli olduklarına ve yerleşimi ölçütlerine yönelik bilgilere rastlanmamakta ve birbirlerine ve çevreye olan etkileri tartışılmamaktadır. Sonuç olarak, “...doğayı ve doğal, çevresel, kültürel değerleri tüketmeyecek...” bir planın, amaç ve planlama kararlarını bütünleştirmedeği belirlenmiştir.

Plana yönelik yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Planlama kararları açısından plan raporunda özellikle alt bölgeleme kararları, ulaşım kararları ve turizme yönelik kararların plan üzerinde işlenmediği belirlenmiştir. Benzer şekilde, bu kararlara yönelik gerekli ayrıntılar plan hükümlerinde de belirtilmemiş ve plan lejantında da eksiklikler belirlenmiştir. Böylelikle, "...doğal kaynakların kullanımında sistemler arası "koruma-kullanma" dengesini kurarak, ... uyumlu ve sürdürülebilir bir gelişme modelinin mekanizmalarını tanımla[mayı]..." amaç edinen planın arazi kullanım kararlarında plan raporlarındaki detaylı açıklamalara rağmen plan paftası, plan hükümleri ve plan lejantının bu kararlara bir bütünlük göstermediği belirlenmiştir.

1/50.000 ölçekli İl ÇDP'nin MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan içsel tutarlılık testi ile plan, plan raporları, plan hükümleri ve plan lejantı arasında süreç tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı ancak bilgi akışı tutarlılığı olduğu belirlenmiştir (Tablo 14).

Tablo 14. 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK	 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı		
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u> -Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapıldığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u> -Projeksiyon nüfusun belirlenmesinde basit projeksiyon hesaplarının “ortalaması” alınmıştır. -Bu projeksiyon hesaplarında hangi yılların verilerinin kullanıldığı belirtilmemiştir.</p> <p><u>Planlama kararları</u> -Kentin bütününe yönelik alt bölgeleme çalışmasında dikkate alınan beş ölçüt belirtilmiştir. -Bölgelere yönelik toplam donatı alanları ve yerleşim özelinde verilen donatı alanları arasında alansal olarak tutarsızlık belirlenmiştir.</p>	<p><u>Nüfus</u> -Plan üzerinden nüfus hesabı yapılamaz ve ölçü alınmaz.</p> <p><u>Planlama kararları</u> -Plan raporunda belirtilen bölgeleme ölçütleri plan üzerinde incelendiğinde sadece idari sınırların dikkate alındığı belirlenmiştir. -Plan paftasında planlama kararlarına yönelik raporda açıklama getirildiği halde gösterilmeyen kararlar belirlenmiştir. -Benzer şekilde, plan açıklama getirilen kararların plan paftasında bulunmadığı belirlenmiştir. -Plan kararlarının plana aktarımında plan ve plan lejantının bütünlük göstermediği belirlenmiştir.</p>	<p>-Nüfus projeksiyon hesaplarında hangi verilerle yapıldığı bilinmeyen basit bazı projeksiyonların ortalamasının alınması, -Nüfus projeksiyonlarında kullanılan verilerin bilgilerinin yeterli ve tutarlı olmaması ve alt ölçekli planların kapasite nüfuslarının dikkate alınması; böylece planın amacıyla nüfus kararlarının bütünleşmemesi, -Planlama kararları boyutunda raporda verilen kararın planda, planda olan kararın lejantta veya plan hükmünde olmaması -Bölgeleme konusunda birçok ölçütün belirtilmesi ancak planda idari sınırların dikkate alınması,</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT vardır</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>

* İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10'un 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

3.1.3. 1/5000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü Nazım İmar Planları

Bölüm 1.1.2'de Akyazı ve Söğütlü yerleşimlerinin 1/5000 ölçekli NİP raporları için açıklanan kısıtlılıklar nedeniyle, bu planların içsel tutarlılık testine yönelik incelemeler; plan, plan hükümleri ve plan lejantlarıyla sınırlı kalmıştır.

Akyazı⁷ yerleşiminin bağlı bulunduğu Trabzon Ortahisar ilçesi, batıda Akçaabat ilçesi, doğuda Yomra ilçesi, güneyde Maçka ilçesi ve kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. Akyazı'nın batısında Yıldızlı, doğusunda ise Beşirli yerleşimi bulunur.

Yıldızlı⁸ yerleşimi, Trabzon il merkezine bağlı Akçaabat ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Batısında Söğütlü, doğusunda ise Akyazı yerleşimleri bulunur.

Söğütlü⁹ yerleşimi, Trabzon il merkezine bağlı Akçaabat ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Batısında Akçaabat ilçesi, doğuda Yıldızlı yerleşimi ile çevrilidir (Şekil 10).

Akyazı 1/5000 ölçekli NİP üzerinde yapılan incelemede; donatı ve ulaşım plan kararlarına ilişkin önerilerin plan hükümlerinde bulunmayışıyla, plan hükümlerinin bu bağlamda eksikliklerinin olduğu belirlenmiştir. Plan paftası ve plan lejantı bütünlüğü ise sağlanmıştır.

Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP üzerinde yapılan incelemede ise, plan hükümlerinin olmadığı belirlenmiştir. Bu eksikliklerle bir planın kendi içinde tutarlılığından bahsetmek mümkün olamamaktadır.

Yıldızlı yerleşimi Bakanlar Kurulunun 23.03.1992 gün ve 02/39730 sayılı kararı ile Akçaabat ilçesi yönetiminden ayrılarak kendi idari yönetimini kurmuş, Yıldızlı Belde Belediyesine dönüşmüştür. Trabzon'da, 6360 sayılı Büyükşehir Yasası yürürlüğe girmeden önce Yıldızlı yerleşmesine yönelik yapılan 2010¹⁰ tarihli plan ve raporu çalışma kapsamında Tablo 10'da belirlenen değerlendirme ölçütleri bağlamında incelenmiştir.

Ülkede fiziki plan hazırlanması konusunda kullanılan İller Bankası Tip Şartnamesinin öngördüğü Analiz-Sentez-Planlama kararları-Plan alternatifleri-Plan şeklindeki etaplama alt ölçekli planların açıklama raporlarında verilmesi gereken bilgileri de özetlemektedir. Çalışma kapsamında öncelikle yapılan incelemede plan raporu ele alınmıştır. Raporun analiz bölümünde yerleşim özelinde verilmesi gereken iklim, eğim, ulaşım bağlantıları, mevcut

⁷ Akyazı Belde Belediyesi, 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Trabzon'un da içinde bulunduğu 14 kent, il bütününde Büyükşehir belediyesi olduğunda kapatılarak ilgili ilçe belediyesine (Ortahisar) bağlanmıştır.

⁸ Yıldızlı Belde Belediyesi, 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Trabzon'un da içinde bulunduğu 14 kent, il bütününde Büyükşehir belediyesi olduğunda kapatılarak ilgili ilçe belediyesine (Akçaabat) bağlanmıştır.

⁹ Söğütlü Belde Belediyesi, 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Trabzon'un da içinde bulunduğu 14 kent, il bütününde Büyükşehir belediyesi olduğunda kapatılarak ilgili ilçe belediyesine (Akçaabat) bağlanmıştır.

¹⁰ Yıldızlı'ya yönelik son 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP 2016 yılında yapılmıştır. Ancak bu plana yönelik herhangi bir rapora ulaşılamadığından ve planın parçacıl olmasından dolayı ve çalışma plan-plan raporlarını gerektirdiğinden burada 2010 yılında Yıldızlı bütününde yapılan plan değerlendirilmiştir.

donatı dağılımları ile ilgili bilgiler Trabzon kenti kapsamında verilmiş olup bu bilgilerle oluşacak sentez adımının ise yapılmadığı belirlenmiştir.

Plan raporunda 2030 yılı nüfus kestirimlerinin; 1990-1997-2000-2007 yıllarına ait nüfus verileri kullanılarak çeşitli projeksiyon yöntemleriyle elde edildiği görülmektedir. Bu yöntemler; bileşik faiz, üssel yöntem, aritmetik yöntem ve geometrik artış yöntemidir. Planlama nüfusunun belirlenmesinde ise bu yöntemlerin ortalama değeri olan bileşik faiz yöntemi esas alınmıştır. Böylelikle nüfusun planlamada hiç yapılmaması gereken temel bir kuralın da yok sayılarak “ortalama almak” kaygısıyla belirlendiği görülmüştür. Gelecek nüfusun belirlenmesinde sadece ekstrapolasyon yöntemleri kullanılmış; planlama kararlarında önemli veriler oluşturması bakımından cinsiyet ve yaş aralıklarına yönelik yapılan kuşak bileşenleri ve göç hesapları dikkate alınmamıştır. Yıldızlı yerleşmesinde nüfus projeksiyonları yapılmış ve 2030 yılı projeksiyon nüfus 11.640 kabul edilmiştir. Ancak yapılan değerlendirme sonucunda yöntemlerin ortalamalarının oldukça düşük olduğu belirtilmiş ve raporda 15.250 büyüklüğündeki 2030 yılı plan nüfusu öngörüsüne yönelik bazı gerekçeler sunulmuştur (Yıldızlı NİP Raporu, 2010: 13). Bunlar;

- “Yıldızlı gerek bölgesel ulaşım sistemindeki konumu gerekse Akçaabat ve Trabzon kent merkezlerine olan yakınlığı nedeniyle bu yerleşmelerin banliyösü niteliğindedir. Bu nedenle planlama dönemi itibariyle beldeye bu yerleşmelerden ilave 3.100 kişi daha nüfus geleceği öngörülmüştür.
- Ayrıca batıda Söğütlü sınırları içerisinde kalan Karadeniz Teknik Üniversitesi’ne bağlı Fatih Eğitim Fakültesi bölgesel ulaşım sistemi irdelendiğinde Yıldızlı potansiyel nüfus kaynaklarından biri olarak değerlendirilmiş ve planlama dönemi içerisinde 510 kişilik bir nüfus çekeceği öngörülmüştür.”

Tüm bu potansiyeller göz önünde tutularak 2030 yılı plan nüfus öngörüsü 11.640’tan 15.250’ye çıkarılmıştır.

Plana yönelik yapılan incelemelerde plan, plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Öncelikle nüfusun plan raporunda belirtilen nüfus ile karşılaştırma yapılabilmesine yönelik plan üzerinden hektar başına nüfus hesaplanmıştır. Bunun için de raporda belirtilen yoğunluk kararları kullanılmıştır.

Yapılan hesapla birlikte nüfus, 14.480 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle ekstrapolasyon teknikleriyle bulunan nüfus (11.640), gerekçelerle öngörülen nüfus (15.250)

ve plan üzerinden doğrudan hesaplanan nüfus (14.480)¹¹ arasındaki farklar ortaya konulmuştur (Tablo 15).

Tablo 15. Yıldızlı yerleşmesi NİP raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan kapasite nüfus karşılaştırması* (Yıldızlı NİP Raporu, 2010: 13-14)

Yıldızlı Yerleşmesi	Nüfus
Ekstrapolasyon tekniklerinden	11.640
Öngörüler sonucu	15.250
1/5000 ölçekli NİP üzerinden yapılan hesaplamalar	14.480

* İlk iki değer Yıldızlı NİP Raporundan, son değer 1/5000 ölçekli NİP üzerinden hesaplanmıştır.

Kentin başlıca gelişme eğilimlerinin belirlenmesi ve alt ölçekli planlara yol göstermesi gereken 1/5000 ölçekli nazım imar planına göre; Yıldızlı 1/5000 ölçekli NİP incelendiğinde raporda planlama kararlarında genele yönelik açıklamaların olmadığı ayrıca yaşama-dinlenme-çalışma alanlarının birbirleriyle ilişkilerinin kurulmadığı belirlenmiştir. Özellikle konut alanlarına yönelik verilen yoğunluk kararlarının neye göre belirlendiği (bölgeleme vb.), komşuluk birimlerinin neye göre oluşturulduğu belirtilmemiştir.

Ayrıca donatı alanları için raporda mekânsal projeksiyonlar başlığı altında 3194 sayılı yasada nüfusu 15.000-45.000 arasındaki yerleşmeler için kabul edilen ticaret, resmi kurum alanı, dini tesis alanı, eğitim tesis alanları, vb. kullanımlar gibi teknik ve sosyal altyapı alanları için verilen standartların kabul edildiği belirtilmiştir (Yıldızlı NİP Raporu, 2010: 18). Yerleşmeye yönelik sektörel analizler detaylı bir şekilde yapılmadığı için verilen donatı kararları standartları sağlamaktan öteye gidememiştir. Donatı alanlarına yönelik hangi standartları kabul ettiği konusunda gerekli bilgileri içeren raporda 2030 yılı için arazi kullanım tablosu yapılmıştır. Ancak standartlarla herhangi bir karşılaştırma yapılmamış ve donatı alanlarının birbirleriyle etkileşimleri açıklanmamıştır. Bunun doğrultusunda çalışma kapsamında rapor incelemesine ek olarak plan üzerinden donatılara yönelik alan hesaplamaları yapılmıştır.

Tablo 16’da görüldüğü üzere donatı alanlarının standartların altında kaldığı ve bazı donatıların raporda belirtilen ve plandan hesaplanan alanları arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Donatı alanlarına yönelik verilen kararların uygulanması için belirtilmesi gereken özel plan hükümleri ise, “ilgili kanuna uyulacaktır” açıklamalarından oluştuğundan,

¹¹ Çalışma kapsamında 1/5000 ölçekli NİP üzerinden yapılan tüm nüfus hesabında yoğunluk kararları dikkate alınmıştır. Kişi/hektar olarak belirtilen yoğunluk kararları ile nüfus hesabı yapılmıştır.

planın bu alanlara yönelik detaylı özel hükümler içermediği tespit edilmiştir. Plan, plan raporu, plan hükümleri arasındaki bu uyumsuzluklar tutarsızlığa neden olmuştur.

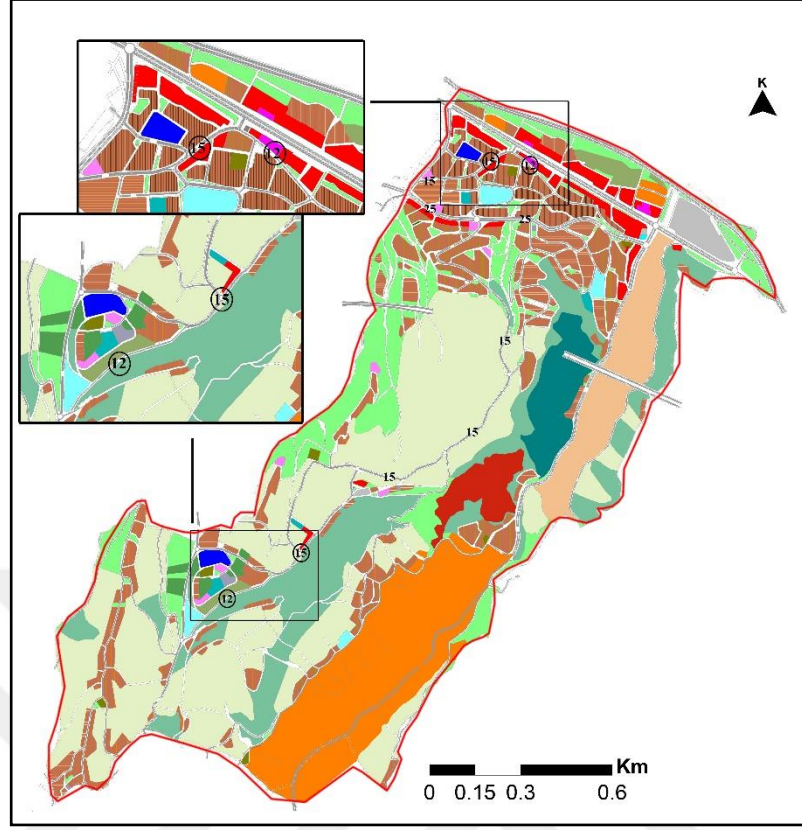
Tablo 16. Yıldızlı yerleşmesi NİP raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması* (18916 sayılı Yönetmelik, Ek-1: 1985; Yıldızlı NİP ve Raporu, 2010: 18)

Arazi kullanım	Yönetmelikçe belirlenen standartlar (m ² /kişi) (Nfs:15.000-45.000)	Raporda belirtilen donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs:15.250)	Plan üzerinden hesaplanan donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs:15.250)
Ticaret	-**	4,97	7,61
İdari alan	3,5	3,48	3,71
İlköğretim alanı	4	2,38	2,37
Ortaöğretim alanı	3	1,26	1,24
Sağlık alanı	2	0,93	0,93
Dini tesis alanı	0,5	0,99	0,98
Sosyo-kültürel alan	1	1,20	1,19
Yeşil alan (Park, orman, ağaçlandırılacak alanlar dâhil)	10	89,56	85,65

* 1. sütun 2/11/1985 tarih-18916 sayılı mülga Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'ten, 2. sütun Yıldızlı NİP Raporundan alınmış, son sütun ise, 1/5000 NİP üzerinden hesaplanmıştır.

** “-” yönetmelikte karşılığı yoktur.

Plandaki ulaşım bağlantıları kapsamında raporda Yıldızlı yerleşimi için kuzey-güney ve doğu-batı istikametinde üç ulaşım bağlantısının önemi vurgulanmış ve yol genişlikleri belirtilmiştir. Plan paftası üzerinde de bu yolların vurgusu donatı alanlarının dağılımından anlaşılmaktadır. Ayrıca, yol genişliklerinde raporda belirtilenlerle tutarlılık göstermektedir. Ancak raporda, bu üç taşıt yolu dışındaki ulaşım bağlantıları hakkında herhangi bir karar belirtilmemiş taşıt yolu kadar yaya yollarının da planın ayrılmaz bir parçası olduğu göz ardı edilmiştir.

Şekil 9. Yıldızlı yerleşimi taşıt yolları genişlik değişimi örneği*
*1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP kullanılarak oluşturulmuştur.

Ayrıca, plan üzerinde yapılan incelemede raporda üzerinde önemle durulan üç taşıt yolu haricindeki diğer yolların bazı noktalarında genişliklerinin değişim gösterdiği belirlenmiştir. Plan hükümlerinde ise, raporda açıklanan ve lejantta belirtilen ulaşım bağlantıları hakkında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır (Şekil 9).

1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP'in MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan içsel tutarlılık testi ile plan hükümleri ve plan lejantı arasında süreç tutarlılığı, bilgi akışı tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 17).

Tablo 17. 1/5000 ölçekli Yıldızlı Nazım İmar Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK 	 1/5000 ölçekli Yıldızlı Nazım İmar Planı								
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç						
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u> -Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapılmadığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u> -Projeksiyon yılı 2030 -Projeksiyon nüfusun belirlenmesinde sadece 1990-1997-2000-2007 yılı nüfusları kullanılarak yapılan basit projeksiyon hesaplarının “ortalaması”na denk olan bileşik faizin sonucu alınmıştır.</p> <p><u>Donatı kararları</u> -Genele yönelik açıklamaları eksiktir. -Sektörel analizler yapılmadığı için verilen donatı kararlarının sadece standartları sağlama kaygısı taşımaktadır. -Donatı kararlarının birbirleriyle bağlantısı ve etkileşimi eksiktir.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u> -Plan raporunda önemli yol güzergâhları ve genişlikleri belirtilmiştir. -Mevcut yolların iyileştirilmesi hakkında bir bilgi verilmemektedir. -Yaya ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.</p>	<p><u>Nüfus</u></p> <table border="1" data-bbox="571 533 890 712"> <tr> <td>Nicel Yöntemler</td> <td>11.640</td> </tr> <tr> <td>Öngörüler sonucu</td> <td>15.250</td> </tr> <tr> <td>Plan üzerinden yapılan hesaplamalar</td> <td>14.480</td> </tr> </table> <p><u>Donatı kararları</u> -Donatı alanlarına yönelik bir hesaplama bulunmamaktadır. -Donatı alanları plan lejantıyla uyumludur. -Donatı alanlarında plan raporunda belirtilenler ile plan üzerinden hesaplananlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. -Planda belirtilen donatı alanlarına yönelik plan hükümlerinde detay açıklamalar yer almamaktadır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u> -Planda Yıldızlı'nın üç taşıt yolunun (raporda vurgulanan) güzergâhları ve genişlikleri arasında farklar bulunmamaktadır. -Ancak planda diğer taşıt yolları için yol güzergâhları ve genişlikleri arasında bazı noktalarda farklılıklar bulunmaktadır. -Plan, plan raporu ve plan hükümlerinde yaya ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.</p>	Nicel Yöntemler	11.640	Öngörüler sonucu	15.250	Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	14.480	<p>-Nüfus hesaplarında sadece ekstrapolasyon yöntemlerinin kullanılması, bunun da verilerinin kısa bir dönemle sınırlandırılması, kuşak bileşenleri ve göç hesaplarının yapılmaması, -Analiz ve sentez aşamalarının yapılmaması, -Plan nüfusunun ayrıca istihdam ile ilgili hesaplamaları içermemesi, -Plan raporunda belirtilen nüfus ile planın kapasite nüfusu arasında farklılıklar belirlenmesi, -Donatı alanlarında plan raporu ve plan üzerinde farklılıklar belirlenmesi, -Taşıt ulaşımına yönelik kararlar incelendiğinde; raporda üzerinde önemle durulan üç taşıt yolu haricinde planda üzerinde taşıt yolu bağlantılarının bazı noktalarda aynı genişlikte olmaması, -Yaya ulaşımına yönelik kararlar incelendiğinde; plan, plan raporu plan hükümleri ve plan lejantında bu ulaşım bağlantısı hakkında bilgilerin olmaması.</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT yoktur</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>
Nicel Yöntemler	11.640								
Öngörüler sonucu	15.250								
Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	14.480								

*İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10'un 1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

3.1.4. 1/1000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü Uygulama İmar Planları

Çalışma kapsamında 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarının içsel tutarlılık testi sırasıyla Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimleri uygulama imar planlarına uygulanmıştır. Ancak, bu test kapsamında yapılan değerlendirmede benzer konuların aşağıda tekrar anlatımını önlemek amacıyla nüfus, donatı ve ulaşım ana kararları altında planlar sırayla incelenmiştir.

6360 sayılı Büyükşehir Yasası yürürlüğe girmeden önce Akyazı ve Söğütlü yerleşimlerinin 2011 tarihli 1/1000 UİP ve raporu, Yıldızlı yerleşiminin ise 2010 tarihli 1/1000 UİP ve raporu Tablo 10'da belirlenen değerlendirme kriterleri bağlamında incelenmiştir.

Ülkede fiziki plan hazırlanması konusunda kullanılan İller Bankası Tip Şartnamesinin öngördüğü Analiz-Sentez-Planlama kararları-Plan alternatifleri-Plan şeklindeki sıralama alt ölçekli planların açıklama raporlarında verilmesi gereken bilgileri de özetlemektedir. Çalışma kapsamında öncelikle plan raporu ele alınmıştır. Akyazı'nın plan raporunun içeriğine bakıldığında plan yapım sürecine yönelik herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Alana yönelik verilen bilgilerden sonra önceki planlama çalışmalarına değinilmiş ve sonrasında planlama nedenleri, plan kestirimleri ve plan kararlarına geçilmiştir. Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerinin plan raporlarında da benzer durumla karşılaşmış, plan yapım sürecine yönelik herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Süreçteki analiz ve sentez aşamaları ise Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü plan raporlarında belirtilmemiştir. Doğrudan alana yönelik verilen bilgilerden sonra önceki planlama çalışmalarına değinilmiş ve sonrasında planlama nedenleri, plan kestirimleri ve plan kararlarına geçilmiştir. Ancak Söğütlü plan raporunda plan kararlarının sadece tablo olarak verildiği, herhangi bir açıklamada bulunulmadığı görülmüştür.

Nüfus

Planlama sürecinde nüfus projeksiyonları, kent bütünü ve içinde yer aldıkları bölgeyi kapsayan genellikle 1/5000 ve üstü ölçeklerde yapılır. Ancak bu çalışmada; 1.1.2. Bölümünde listelenen kısıtlılıklar doğrultusunda incelenen yerleşim planlarının nüfus projeksiyonlarının;

- Akyazı için; plan ölçeği ayırt edilmeden hazırlanan 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP raporunun ilgili Belediyesince 1/1000 ölçekli plan raporu olduğu kabulü doğrultusunda nüfus hesaplamalarının bu raporun konusu olması,
- Yıldızlı için ayrı olarak hazırlanan 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP raporlarının her ikisinde de yer alması ve
- Söğütlü için ise, yanlış bir ölçeğin (1/1000 ölçekli UİP) plan raporunda yer alması nedeniyle nüfusa yönelik kararlar; Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerinin 1/5000 ölçekli NİP raporlarının yanı sıra; 1/1000 ölçekli UİP raporları kapsamında da -planlamanın bütünsellik ilkesine aykırılık teşkil etmekle birlikte- incelenmek durumunda kalmıştır.

Akyazı yerleşiminin imar planı hedef yılı olarak 2030 yılında ulaşacağı nüfusun tahmini için çeşitli yöntemlerle 1975-1980-1985-1990-1995-2000-2005 yılları nüfus verileri kullanılarak projeksiyonlar yapılmıştır. Bu yöntemler; bileşik faiz, üssel artış ve en küçük kareler yöntemidir (logaritmik ve doğrusal yöntemler). Planlama nüfusunun belirlenmesinde ise üst ölçeklerle benzer aynı hatalı yaklaşımla bu yöntemlerin “ortalaması” alınmıştır.

Yıldızlı yerleşiminin imar planı hedef yılı olan 2030 için nüfus tahminine yönelik çeşitli yöntemlerle 1990-1997-2000-2007 yılları nüfus verileri kullanılarak projeksiyonlar yapılmıştır. Bu yöntemler; bileşik faiz, üssel yöntem ve aritmetik yöntem ve geometrik artış yöntemidir. Planlama nüfusunun belirlenmesinde ise bu yöntemlerin “ortalama” değerine karşılık gelen bileşik faiz yöntemi esas alınmıştır.

Söğütlü yerleşiminde ise, imar planı hedef yılı net bir şekilde belirtilmemiş 2030-2035 yılları aralığı verilmiştir. Raporda dikkat çeken husus nüfus hesaplarının 2020 yılına göre yapıldığıdır. 2020 yılında ulaşacağı nüfusun tahmini için çeşitli yöntemlerle 1980-1985-1990-1995-2000 yılları nüfus verileri kullanılarak projeksiyonlar yapılmıştır. Bu yöntemler; bileşik faiz, üssel artış ve en küçük kareler yöntemi ve aritmetik yöntemidir. Planlama nüfusunun belirlenmesinde ise bu yöntemlerin yine “ortalaması” alınmıştır.

Böylelikle incelenen üç yerleşim planının nüfuslarının planlamada hiç yapılmaması gereken temel bir kuralın da yok sayılarak “ortalama almak” suretiyle bulunduğu belirlenmiştir. Üç planın da nüfus hesabında gelecek nüfusun belirlenmesinde sadece ekstrapolasyon yöntemleri kullanılmış; planlama kararlarında önemli veriler oluşturması bakımından cinsiyet ve yaş aralıklarına yönelik yapılan kuşak bileşenleri ve göç hesapları dikkate alınmamıştır (Çubukçu, 2015). Bazen nüfus projeksiyonlarına yönelik nicel yöntemlerin sonucu planlama ekibi veya yönetim tarafından planlama disiplinin doğası gereği yetersiz bulunur ve bu durumda planlama ekibi bazı gözlemleri sonucu nicel

yöntemlerle bulduğu projeksiyon nüfusu revize edebilir. Ancak bunun gerekçeleri plan raporunda belirtmelidir. Akyazı yerleşiminde de nüfus projeksiyonları yapılmış ve elde edilen verilerin ortalaması alınarak 2030 yılı projeksiyon nüfus 4.958 kabul edilmiştir. Ancak yapılan değerlendirme sonucunda yöntemlerin ortalamalarının oldukça düşük olduğu belirtilmiş ve raporda 31.000 büyüklüğündeki 2030 yılı plan nüfusu öngörüsüne yönelik bazı gerekçeler sunulmuştur (Akyazı UİP Raporu, 2011: 19). Bunlar;

- “Yurt dışında Akyazı ile ilişkilerini koparmayan 5000’e yakın bir nüfusun tahmin edilmesi,
- Yerleşmede planlama yılı itibariyle 10.000’e yakın üniversite nüfusunun varlığı ve Trabzon’da yerleşilebilir alanların azlığı (kentin güneye doğru büyümesinin tarım alanlarına rastlaması dolayısıyla bunun mümkün olmaması) bu nedenle Akyazı Beldesi’nin tercih edilmesi
- Yerleşmenin kıyı kesiminde kruvaziyer liman ve spor tesisleri yapımının söz konusu olmasıdır.”

Tüm bu potansiyeller göz önünde tutularak 2030 yılı plan nüfus öngörüsü 4.960’dan 31.000’e çıkartılmıştır. Böylelikle nicel yöntemlerle hesaplanan nüfusun 6,5 katı bir nüfus öngörüsünde bulunulmuştur.

Yıldızlı yerleşiminde de nüfus projeksiyonları yapılmış ve 2030 yılı projeksiyon nüfus 11.640 kabul edilmiştir. Ancak yapılan değerlendirme sonucunda çıkan ortalamanın oldukça düşük olduğu belirtilmiş ve raporda 2030 yılı plan nüfusu öngörüsüne yönelik bazı gerekçeler sunulmuştur (Yıldızlı UİP Raporu, 2010: 13). Bunlar;

- “Yıldızlı Akçaabat ve Trabzon kent merkezlerine olan yakınlığı nedeniyle bu yerleşimlerin banliyösü niteliğindedir. Bu nedenle planlama dönemi itibariyle beldeye bu yerleşmelerden ilave 3.100 kişi daha nüfus geleceği öngörülmüştür.
- Batıda Söğütlü sınırları içerisinde kalan Karadeniz Teknik Üniversitesi’ne bağlı Fatih Eğitim Fakültesi bölgesel ulaşım sistemi irdelendiğinde Yıldızlı için potansiyel nüfus kaynaklarından biri olarak değerlendirilmiş ve planlama dönemi içerisinde 510 kişilik bir nüfus çekeceği öngörülmüştür.”

Tüm bu potansiyeller göz önünde tutularak 2030 yılı plan nüfus öngörüsü 11.640’dan 15.250’ye çıkarılmıştır.

Söğütlü yerleşiminde de nüfus projeksiyonları yapılmış ve 2020 yılı projeksiyon nüfus 16.228 kabul edilmiştir. Ancak yapılan değerlendirme sonucunda ortalamanın oldukça düşük olduğu belirtilmiş ve raporda daha çarpıcı olan 2020 yılı değil de 2030-2035 yılları

arasındaki plan nüfusu öngörüsüne yönelik gerekçe olarak “planlama çalışması projeksiyon nüfusa dayalı olarak değil alansal bütünlük esasıyla yani tüm belediye sınırlarının imara alınmış olması” belirtilmiş (Söğütü UİP Raporu, 2011: 35) ve planda öngörülen nüfus belirsiz bir projeksiyon yılı için 40.000 olarak öngörülmüştür. Diğer deyişle nicel yöntemlerle hesaplanan nüfusun 2,5 katı bir nüfus öngörüsünde bulunulmuştur. Yöntem olarak sadece ekstrapolasyon tekniklerinin kullanılması ve öngörülen nüfuslarla arasında büyük farklılıkların olması sonucunda nüfus konusunda plan ve plan raporları arasında farklılıklar belirlenmiştir.

Plana yönelik yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Öncelikle nüfusun plan raporunda belirtilen nüfus ile karşılaştırma yapılabilmesi için planın kapasite nüfusu hesaplanmalıdır. Bu bağlamda plan raporunun yapılaşma koşullarına göre nüfus dağılımlarını açıklayacak veriler sunması beklenmektedir. Ancak, Akyazı plan raporunda böyle bir veri bulunmadığı için plan üzerinden yapılan hesaplamalarla bu bilgiler elde edilmiş ve gerekli tablo oluşturulmuştur (Tablo 18). Raporda belirtilen hanehalkı büyüklüğü (3) ve rapor üzerinden dolaylı olarak hesaplanan ortalama konut alanı büyüklüğü (150m²) ile plan üzerinden kapasite nüfus hesabı¹² yapılmıştır (Akyazı UİP Raporu, 2011: 24).

Tablo 18. Akyazı yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı* (Akyazı 1/1000 ölçekli UİP; 2011)

Yapılaşma Koşulu	Değerler	Alan (m ²)	Nüfus
Ayrık	A4	18.307,07	585,83
TAKS/KAKS	0,15-0,20	4.604,21	18,42
	0,20-0,60	19.869,90	238,44
	0,25-0,50	3.476,43	34,76
	0,20-0,50	182.650,21	1.826,50
	0,25-0,75	666.657,93	9.999,87
	0,25-1,00	1.370.548,99	27.410,98
Toplam			40.115

* 2. sütun Akyazı 1/1000 ölçekli UİP üzerinden, 3. ve 4. sütunlar 1/1000 ölçekli UİP'in - hesaplamaların daha doğru yapılmasına yönelik- plan dilinin 1/5000 NİP'e çevrilmesiyle oluşturulan plan üzerinden hesaplanmıştır.

¹² 1/1000 ölçekli UİP üzerinde kapasite nüfus hesaplanmasında çalışmada kullanılan formül = $\left(\frac{a \times d}{b}\right) \times c$ dir. “a: emsal değeri”, “b: ortalama daire büyüklüğü”, “c: hanehalkı büyüklüğü” ve “d: emsal alanını” ifade etmektedir (Öztürk vd., 2015: 491).

Yapılan bu hesapla birlikte nüfus 40.115 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle, ekstrapolasyon teknikleriyle bulunan nüfus (4.958), gerekçelerle öngörülen nüfus (31.000) ve plan üzerinden doğrudan hesaplanan nüfus (40.115) arasındaki farklar ortaya konulmuştur (Tablo 18).

Yıldızlı plan raporunda da böyle bir veri bulunmadığı için plan üzerinde yapılan hesaplamalarla bu bilgiler elde edilmiş ve gerekli Tablo 19 oluşturulmuştur. Raporda belirtilen hanehalkı büyüklüğü (4,5) ve raporda belirtilen ortalama konut alanı büyüklüğü (110m²) ile Akyazı'da kullanılan teknikle plan üzerinden kapasite nüfus hesabı yapılmıştır (Yıldızlı UİP Raporu, 2010: 11).

Tablo 19. Yıldızlı yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı* (Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP; 2010)

Yapılaşma Koşulu	Değerler	Alan (m ²)	Nüfus
Ayrık	A3	11.244,74	552
Emsal	0,20	13.453,95	110
	0,30	16.915,21	208
	0,60	268.065,93	6.580
	0,90	65.423,74	2.409
	1,20	312.329,47	15.333
	1,60	162.609,24	10.644
Toplam			35.834

* 2. sütun Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP üzerinden, 3. ve 4. sütunlar 1/1000 ölçekli UİP'in - hesaplamaların daha doğru yapılmasına yönelik- plan dilinin 1/5000 NİP'e çevrilmesiyle oluşturulan plan üzerinden hesaplanmıştır)

Yapılan bu hesapla birlikte nüfus 35.834 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle, ekstrapolasyon teknikleriyle bulunan nüfus (11.640), gerekçelerle öngörülen nüfus (15.250) ve plan üzerinden doğrudan hesaplanan nüfus (35.834) arasındaki farklar ortaya konulmuştur (Tablo 19).

Söğütlü plan raporunda da aynı sorunla karşılaşmış nüfus hesaplamalarına yönelik bu bilgiler eksik bulunmuştur. Ayrıca, plan raporunda planlama dönemi hanehalkı büyüklüğünün 4,5 olduğu belirtilmesine rağmen yapılan hesaplamalarda hanehalkı büyüklüğünün 4 ve gene aynı hesaplamalarda öngörülen nüfusun 45.000 olarak alındığı belirlenmiştir (Söğütlü UİP Raporu, 2011: 36). Esasen bu şekilde, raporun kendi içindeki tutarsızlığı tekrar ortaya konulmuştur. Raporda belirtilen hanehalkı büyüklüğü (4,5) ve

ortalama konut alanı büyüklüğü (150m²)¹³ ile plan üzerinden Akyazı ve Yıldızlı'da kullanılan tekniklerle kapasite nüfus hesabı yapılmıştır (Tablo 20).

Tablo 20. Söğütlü yerleşimi plan üzerinden yapılan nüfus hesabı* (Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP; 2011)

Yapılaşma Koşulu	Değerler	Alan (m ²)	Nüfus
TAKS/KAKS	0,30-1,20	29.223,20	1.052
	0,30-0,60	282.079,38	5.077
	0,30-0,90	712.662,09	19.242
	0,30-1,10	25.892,56	854
	0,30-1,35	475.454,07	19.256
	0,30-1,65	270.260,00	13.378
	0,30-1,95	77.333,67	4.524
	0,30-2,00	30.857,19	1.851
Blok	0,40-0,80	2.148,96	52
	BL12	6.012,25	866
Emsal	BL2	38.423,68	922
	1,80	59.325,59	3.204
	1,85	56.161,50	3.117
	1,90	13.996,80	798
	2,06	67.167,30	4.151
	2,30	14.043,62	969
	3,30	4.388,16	434
Toplam			79.747

* 2. sütun Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP üzerinden, 3. ve 4. sütunlar 1/1000 ölçekli UİP'in - hesaplamaların daha doğru yapılmasına yönelik-plan dilinin 1/5000 ölçekli NİP'e çevrilmesiyle oluşturulan plan üzerinden hesaplanmıştır.

Yapılan bu hesaplama birlikte nüfus 79.747 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle, ekstrapolasyon teknikleriyle bulunan nüfus (16.228), gerekçelerle öngörülen nüfus (40.000) ve plan üzerinden doğrudan hesaplanan nüfus (79.747) arasındaki farklar ortaya konulmuştur (Tablo 20). Üç planda da plan raporlarında belirtilen ve planlar üzerinden yapılan nüfus hesapları arasında farklılıklar belirlenmiştir.

Donatı

Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü plan kararlarına yönelik donatı alanları için raporlarda mekânsal projeksiyonlar başlığı altında 3194 sayılı yasada nüfusu 15.000-45.000 arasındaki

¹³ Bu değer Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP Raporunda belirtilmemiştir. Ancak 12.12.2017 tarihinde yerleşmedeki emlakçılarla yapılan görüşmelerden elde edilen ortalama bina metrekareleri bilgileri üzerinden yapılan hesaplama ve komşu üç yerleşimden Akyazı ile plan yapım yıllarının aynı olması nedeniyle 150m² alınmıştır.

yerleşmeler için kabul edilen ticaret, resmi kurum alanı, dini tesis alanı, eğitim tesis alanları, vb. kullanımlar gibi teknik ve sosyal altyapı alanları için verilen standartların kabul edildiği belirtilmektedir (Akyazı UİP Raporu, 2011: 19, Yıldızlı UİP Raporu, 2010: 18, Söğütlü UİP Raporu, 2011: 36). Plan raporlarında donatı alanları ilave alan büyüklükleri tablosu verilmiştir. Ancak, üç yerleşimde de donatı alanlarının standartlarla herhangi bir karşılaştırması yapılmamış ve birbirleriyle etkileşimleri açıklanmamıştır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında rapor incelemesine ek olarak, plan üzerinden donatılara yönelik alan hesaplamaları yapılmıştır. Tablo 21-22-23'te görüldüğü üzere donatıların standartların altında kaldığı görülmektedir. Ayrıca bazı donatıların raporda belirtilen ve plandan hesaplanan alanları arasında farklılıkların olduğu belirlenmiştir (özellikle Söğütlü plan ve plan raporunda) (Tablo 21-22-23).

Tablo 21. Akyazı yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması* (18916 sayılı Yönetmelik, Ek-1:1985; Akyazı 1/1000 ölçekli UİP Raporu, 2011: 27)

Arazi kullanım	Yönetmelikçe belirlenen standartlar (m ² /kişi) (15.000-45.000)	Raporda belirtilen donatı alanları (m ² /kişi) (31.000)	Plan üzerinden hesaplanan donatı alanları (m ² /kişi) (31.000)
Ticaret	-**	1,29	2,03
İdari alan	3,5	0,17	0,54
İlköğretim alanı	4	0,66	0,63
Ortaöğretim alanı	3	0,59	0,60
Sağlık alanı	2	0,06	0,03
Dini tesis alanı	0,5	0,31	0,34
Sosyo-kültürel alan	1	-	-
Yeşil alan	10	44,74	31,69

* 2. Sütun: 2/11/1985 tarih-18916 sayılı mülga Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'ten, 3. sütun Akyazı 1/1000 ölçekli UİP Raporundan alınmış, son sütun 1/1000 ölçekli UİP üzerinden hesaplanmıştır.

** "-" yönetmelikte karşılığı yoktur.

Tablo 22. Yıldızlı yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması* (18916 sayılı Yönetmelik, Ek-1: 1985; Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP Raporu, 2010: 18)

Arazi kullanım	Yönetmelikçe belirlenen standartlar (m ² /kişi) (Nfs:15.000-45.000)	Raporda belirtilen donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs:15.250)	Plan üzerinden hesaplanan donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs:15.250)
Ticaret	-**	4,97	7,61
İdari alan	3,5	3,48	3,71
İlköğretim alanı	4	2,38	2,37
Ortaöğretim alanı	3	1,26	1,24
Sağlık alanı	2	0,93	0,93
Dini tesis alanı	0,5	0,99	0,98
Sosyo-kültürel alan	1	1,20	1,19
Yeşil alan (Park, orman, ağaçlandırılacak alanlar dâhil)	10	89,56	85,65

* 2. Sütun: 2/11/1985 tarih-18916 sayılı mülga Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'ten, 3. sütun Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP Raporundan alınmış, son sütun 1/1000 ölçekli UİP üzerinden hesaplanmıştır.

** “-” yönetmelikte karşılığı yoktur.

Tablo 23. Söğütlü yerleşimi plan raporunda belirtilen ve plan üzerinden hesaplanan donatı alanlarının standartlarla karşılaştırması* (18916 sayılı Yönetmelik, Ek-1: 1985; Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP Raporu, 2011: 37-38)

Arazi kullanım	Yönetmelikçe belirlenen standartlar (m ² /kişi) (Nfs:15.000-45.000)	Raporda belirtilen donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs: 45.000)	Plan üzerinden hesaplanan donatı alanları (m ² /kişi) (Nfs: 45.000)
Ticaret	- **	1,1	2,83
İdari alan	3,5	3,5	2,16
Eğitim	7	8	2,46
Sağlık alanı	2	2	0,42
Dini tesis alanı	0,5	0,5	0,42
Sosyo-Kültürel alan	1	1,5	0,7
Yeşil alan (Park, ağaçlandırılacak alanlar dâhil)	10	10	15,5

* 2. Sütun: 2/11/1985 tarih-18916 sayılı mülga Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'ten, 3. sütun Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP Raporundan alınmış, son sütun 1/1000 ölçekli UİP üzerinden hesaplanmıştır.

** “-” yönetmelikte karşılığı yoktur.

Akyazı’da planı için yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Planda belirtilen donatı alanlarına yönelik plan hükümlerinde detaylı açıklamaların yer almadığı, kruvaziyer liman ve spor tesisine yönelik kararların planda olması fakat plan raporunda olamaması gibi durumlar belirlenmiştir. Plandaki donatı alanları plan lejantıyla bütünlük göstermektedir. Yıldızlı ve Söğütlü planlarında ise yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır.

Planda verilen donatı alanlarına yönelik plan hükümlerinde detaylı açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca plandaki donatı alanları plan lejantıyla bütünlük göstermektedir.

Ulaşım

Akyazı planındaki ulaşım kararları testi kapsamında yollar; taşıt ve yaya yolları olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Raporda taşıt yolları için Akyazı yerleşiminin mevcut yollarının yeterli olduğu ve iyileştirilmelerin yapılacağı belirtilmiş ancak bu yeterlilik için herhangi bir hesaplama (taşıt sayısı, kapasite hesabı, vb.) yapılmamıştır. Ayrıca, planlanan iki yol olduğu ve bunların genişliklerinin 15m ve 20m olduğu belirtilmiştir. Plana yönelik yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Planda önerilen yolların genişliklerinin 20m olduğu ve iyileştirilecek yollarda ise aynı güzergâhta yol genişliklerinin değiştiği tespit edilmiştir. Yaya yolları içinse, raporda herhangi bir açıklamada bulunulmamış; plan üzerinde taşıt-yaya ayırımına gidilmemiş fakat plan lejantında 10m ve 7m olarak planlanan yolların yaya yolu olduğu belirtilmiştir. Ancak plan paftası üzerinde bu yaya yollarının gösterimlerinde taşıt yollarından bir farklı yoktur. Ayrıca, Akyazı için önerilen kruvaziyer liman ve spor tesisi için raporda herhangi bir taşıt ve donatı alanı düzenlemesine gidilmediği halde planda taşıt yolu bağlantılarının revize edildiği belirlenmiştir. Plan hükümlerinde ise ulaşımaya yönelik yerleşim özelinde herhangi bir açıklama yoktur.

Yıldızlı planındaki ulaşım kararları testi kapsamında yollar; taşıt ve yaya yolları olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Raporda taşıt yolları için mevcut yollar ve planlama kararlarıyla önerilen yol güzergâhları ve genişlikleri açıklanmıştır. Plana yönelik yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Plan üzerinde önerilen taşıt yollarının aynı yol genişlikleri ve güzergâhta tanımlandığı tespit edilmiştir. Yaya yolları içinse, raporda herhangi bir açıklamada bulunulmamış ve plan üzerinde de bir güzergâh tanımlanmamıştır. Ancak plan lejantında yaya yolu gösteriminde bulunulmuştur. Plan hükümlerinde ise ulaşımaya yönelik yerleşim özelinde herhangi bir açıklama yoktur.

Söğütlü planındaki ulaşım kararları testi kapsamında da yollar; taşıt ve yaya yolları olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Raporda taşıt yolları mevcut yollar açıklanmakla birlikte taşıt yolu önerilerine yönelik güzergâh ve genişlik kararları hakkında bilgiler belirtilmemiştir. Plana yönelik yapılan incelemelerde plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Ancak plan raporunda öneri taşıt yollarındaki

açıklamaların eksiklikleri nedeniyle taşıt ulaşım kararları plan üzerinden karşılaştırılamamıştır. Yaya yolları içinse planda, raporda ve plan hükümlerinde herhangi bir açıklamada bulunulmamış ve plan üzerinde de bir güzergâh tanımlanmamıştır. Ancak, plan lejantında taşıt ve yaya yolu ayırımına gidilerek yaya yolu gösteriminde bulunulmuştur. Plan hükümlerinde ise ulaşımaya yönelik yerleşim özelinde herhangi bir açıklama yoktur.

1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütü UİP'lerinin; MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan içsel tutarlılık testi ile plan, plan raporları, plan hükümleri ve plan lejantı arasında süreç tutarlılığı, bilgi akışı tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 24, 25 ve 26).

Tablo 24. 1/1000 ölçekli Akyazı Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK 	 1/1000 ölçekli Akyazı Uygulama İmar Planı								
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç						
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u></p> <p>-Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapılmadığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u></p> <p>-Projeksiyon hedef yılı 2030</p> <p>-Projeksiyon nüfusun belirlenmesinde 1975-1980-1985-1990-1995-2000-2005 yılı nüfusları kullanılarak yapılan basit projeksiyon hesaplarının “ortalaması” alınmıştır.</p> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Dikkate alınan donatı standartları belirtilmiştir.</p> <p>-Donatı alanları ile standartların karşılaştırılması yapılmamıştır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Plan raporunda mevcut yolların yeterli olduğu belirtilmiştir. Sadece 15m ve 20m taşıt yolu önerisinde bulunulmuştur.</p> <p>-Mevcut yolların iyileştirildiği belirtilmiştir.</p> <p>-Kruvaziyer liman ve spor tesisine yönelik herhangi bir taşıt yolu ve donatı alanı değişikliği belirtilmemiştir.</p> <p>-Plan raporunda yaya ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama yapılmamıştır.</p>	<p><u>Nüfus</u></p> <table border="1" data-bbox="560 551 954 689"> <tr> <td>Nicel Yöntemler</td> <td>4.958</td> </tr> <tr> <td>Öngörüler sonucu</td> <td>31.000</td> </tr> <tr> <td>Plan üzerinden yapılan hesaplamalar</td> <td>40.115</td> </tr> </table> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Donatı alanlarına yönelik bir hesaplama bulunmamaktadır.</p> <p>-Donatı alanları plan lejantıyla uyumlu, plan hükümleriyle uyumlu değildir.</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporunda belirtilenler ile plan üzerinden hesaplananlar arasında farklılıklar bulunmaktadır.</p> <p>-Kruvaziyer liman ve spor tesisine yönelik kararlar planda olmasına rağmen raporda bulunmamaktadır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Plan üzerinden yapılan incelemede öneri taşıt yollarının genişliği 20m’dir</p> <p>-İyileştirilen yolların plan üzerindeki genişlikleri aynı güzergâhta 10m veya 15m olarak değişim göstermektedir.</p> <p>-Planda kruvaziyer liman ve spor tesisine yönelik taşıt yolları düzenlemesinin yapıldığı belirlenmiştir.</p> <p>-Planda taşıt-yaya yolu ayrımları yapılmadığı halde plan lejantında bu ayrıma gidildiği belirlenmiştir.</p> <p>-Plan hükümlerinde ise ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.</p>	Nicel Yöntemler	4.958	Öngörüler sonucu	31.000	Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	40.115	<p>-Nüfus hesaplarında sadece ekstrapolasyon yöntemlerinin kullanılması, kuşak bileşenleri ve göç hesaplarının yapılmaması,</p> <p>-Analiz ve sentez aşamalarının yapılmaması,</p> <p>-Plan raporunda belirtilen nüfus ile planın kapasite nüfusu arasında farklılık olması,</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporu ve plan üzerinde farklılıklar olması,</p> <p>-Taşıt ulaşımına yönelik kararlar incelendiğinde; öneri taşıt yollarında plan raporunda belirtilen güzergâh ve yol genişliklerinde plan üzerinde farklılıklar olması,</p> <p>-Yaya ulaşımına yönelik kararlar incelendiğinde; plan, plan raporu ve plan hükümlerinde belirtilmeyen taşıt-yaya ayrımının plan lejantında olması.</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT yoktur</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>
Nicel Yöntemler	4.958								
Öngörüler sonucu	31.000								
Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	40.115								

*İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10’un 1/1000 ölçekli Akyazı UİP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

Tablo 25. 1/1000 ölçekli Yıldızlı Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK 	 1/1000 ölçekli Yıldızlı Uygulama İmar Planı								
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç						
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u></p> <p>-Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapılmadığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u></p> <p>-Projeksiyon hedef yılı 2030</p> <p>-Projeksiyon nüfusun belirlenmesinde 1990-1997-2000-2007 yılı nüfusları kullanılarak yapılan basit projeksiyon hesaplarının “ortalaması” alınmıştır.</p> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>- Donatı alanlarına yönelik yasal standartlar belirtilmiştir.</p> <p>-Donatı alanları ile standartların karşılaştırılması yapılmamıştır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Plan raporunda mevcut ve öneri taşıt ulaşımı ile ilgili güzergâh ve genişlik açıklamaları yapılmıştır.</p> <p>-Plan raporunda yaya ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama yapılmamıştır.</p>	<p><u>Nüfus:</u></p> <table border="1" data-bbox="533 555 895 689"> <tr> <td>Nicel Yöntemler</td> <td>11.640</td> </tr> <tr> <td>Öngörüler sonucu</td> <td>15.250</td> </tr> <tr> <td>Plan üzerinden yapılan hesaplamalar</td> <td>35.834</td> </tr> </table> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Donatı alanlarına yönelik bir hesaplama bulunmamaktadır.</p> <p>-Donatı alanları plan lejantıyla ve plan hükümleriyle uyumludur.</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporunda belirtilenler ile plan üzerinden hesaplananlar arasında farklılıklar bulunmaktadır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Plan üzerinden yapılan incelemede önerilen taşıt ulaşımına yönelik güzergâhlar ve genişlikler arasında farklılıklar bulunmamaktadır.</p> <p>-Planda yaya ulaşımına yönelik herhangi bir güzergâh tanımlanmamasına rağmen plan lejantında böyle bir gösterim bulunmaktadır.</p> <p>- Plan hükümlerinde ulaşımaya yönelik yerleşim özelinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.</p>	Nicel Yöntemler	11.640	Öngörüler sonucu	15.250	Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	35.834	<p>-Nüfus hesaplarında sadece ekstrapolasyon yöntemlerinin kullanılması, bunun da verilerinin 1990 sonrası dört yıl ile sınırlandırılması, kuşak bileşenleri ve göç hesaplarının yapılmaması,</p> <p>-Analiz ve sentez aşamalarının yapılmaması,</p> <p>-Plan raporunda belirtilen nüfus ile planın kapasite nüfusu arasında farklılık olması,</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporu ve plan üzerinde farklılıklar olması,</p> <p>-Taşıt ulaşımı kararları açısından plan-plan raporu bir bütün olmasına karşın, yaya ulaşımı bakımından plan-plan raporu-plan hükümleri-plan lejantının eksik olması.</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT yoktur</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>
Nicel Yöntemler	11.640								
Öngörüler sonucu	15.250								
Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	35.834								

*İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10'un 1/1000 ölçekli Yıldızlı UIP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

Tablo 26. 1/1000 ölçekli Söğütlü Uygulama İmar Planı içsel tutarlılık testi*

1. İÇSEL TUTARLILIK 	 1/1000 ölçekli Söğütlü Uygulama İmar Planı								
Plan Raporu	Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç						
<p><u>Planlama süreci kapsamında raporun oluşumu</u></p> <p>-Plan raporunun hazırlanmasında gerekli analiz ve sentez süreçlerinin yapılmadığı belirlenmiştir.</p> <p><u>Nüfus</u></p> <p>-Projeksiyon hedef yılı 2030-2035</p> <p>-Net bir projeksiyon yılı yoktur.</p> <p>-Rapor genelinde yapılan nüfus hesaplarındaki kabuller farklılık göstermektedir.</p> <p>-Projeksiyon nüfusunu belirlemede 1980-1985-1990-1995-2000 yılı nüfusları kullanılarak yapılan basit projeksiyon hesaplarının “ortalaması” alınmıştır.</p> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Dikkate alınan donatı standartları (yasal bir dayanak olmaksızın) belirtilmiştir.</p> <p>-Donatı alanları ile standartların karşılaştırılması yapılmamıştır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Plan raporunda mevcut yolların durumu aktarılmıştır.</p> <p>-Öneri taşıt ulaşımı hakkında bir bilgi içermemektedir.</p> <p>-Plan raporunda yaya ulaşımına yönelik herhangi bir açıklama yapılmamıştır.</p>	<p><u>Nüfus</u></p> <table border="1" data-bbox="608 562 948 707"> <tr> <td>Nüfus Yöntemleri</td> <td>16.228</td> </tr> <tr> <td>Öngörüler sonucu</td> <td>40.000</td> </tr> <tr> <td>Plan üzerinden yapılan hesaplamalar</td> <td>79.747</td> </tr> </table> <p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Donatı alanlarına yönelik bir hesaplama bulunmamaktadır.</p> <p>-Donatı alanları plan lejantıyla uyumludur.</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporunda belirtilenler ile plan üzerinden hesaplananlar arasında farklılıklar bulunmaktadır.</p> <p>-Planda verilen donatı alanlarına yönelik plan hükümlerinde detay açıklamalar yer almaktadır.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Öneri ulaşım kararlarına yönelik plan raporu bilgileri eksik olduğu için plan paftası üzerinden herhangi bir karşılaştırma yapılamamıştır.</p> <p>-Yaya yollarına yönelik plan lejantı ve plan paftası arasında farklılık bulunmamaktadır.</p> <p>Ancak, plan raporunda yaya yolları önerileri belirtilmediği için herhangi bir karşılaştırma yapılamamıştır.</p> <p>- Plan hükümlerinde ise ulaşımaya yönelik yerleşim özelinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.</p>	Nüfus Yöntemleri	16.228	Öngörüler sonucu	40.000	Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	79.747	<p>-Nüfus hesaplarında sadece ekstrapolasyon yöntemlerinin kullanılması, kuşak bileşenleri ve göç hesaplarının yapılmaması,</p> <p>-Analiz ve sentez aşamalarının yapılmaması,</p> <p>-Plan raporunda belirtilen nüfus ile planın kapasite nüfusu arasında farklılık olması,</p> <p>-Donatı alanlarında plan raporu ve plan üzerinde farklılıklar olması,</p> <p>-Ulaşım kararlarında taşıt-yaya yolları önerilerine yönelik raporda gerekli bilgilerin olmaması ve bu durumda plan paftası üzerindeki kararların sorgulanır hale gelmesi.</p>	<p>ST yoktur</p> <p>BAT yoktur</p> <p>YT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>
Nüfus Yöntemleri	16.228								
Öngörüler sonucu	40.000								
Plan üzerinden yapılan hesaplamalar	79.747								

*İçsel tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 10'un 1/1000 ölçekli Söğütlü UİP kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

3.2. Dışsal Tutarlılık Testleri

Çalışmada MPDK'nın dışsal tutarlılık kısımları için yatay dışsal tutarlılık ve dikey dışsal tutarlılık testleri oluşturulmuştur. Yatay dışsal tutarlılık testi, çalışmanın; komşu bölge/yerleşim planları bakımından sınırlılıkları olarak da belirtilen ele alma durumu ve/veya veri erişimindeki sorunlar nedeniyle 1/100.000 ölçekli ÇDP, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'lere uygulanamamış, 1/5000 ölçekli planlara ise kısmen uygulanabilmiştir¹⁴. Ancak bu testler için Tablo 27'de belirtilen ölçütleri içeren kılavuz, 1/1000 ölçekli UİP'leri kapsamında komşu üç yerleşime (Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü) uygulanmıştır.

Dikey dışsal tutarlılık testi ise Tablo 28'de belirtilen ölçütler kapsamında öncelikle (1) 1/100.000 ölçekli ÇDP ile 1/50.000 ölçekli İl ÇDP arasında yapılmıştır. Sonraki adımda ise (2), 1/50.000 İl ÇDP ile 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP'leri arasında ve son olarak (3), bu NİP'ler ile bunların UİP'leri olan 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'leri olmak üzere farklı tür ve ölçekteki planlara uygulanmıştır.

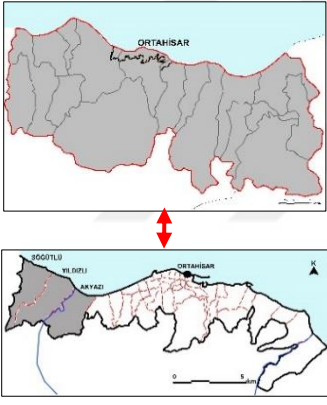
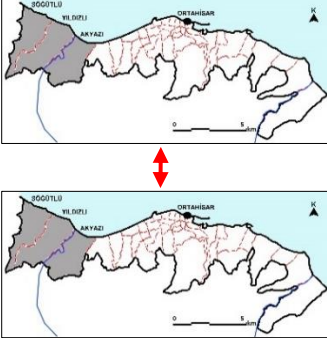
¹⁴ Burada 1/50.000 doğrultusunda hazırlanan 1/25.000 ölçekli NİP'lerin ve 1/5000 ölçekli Revizyon+İlave NİP'lerin incelemeye alınmayış nedenleri için bkz. Bölüm 1.1.2.

Tablo 27. Yatay dışsal tutarlılık testi*

1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP ve komşu ÇDP arasında (*)		Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğinin aktarımı (A)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının komşu planlar kapsamında uyumu	Mevzuat- Öğretiler	PR-PP
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyon tekniklerinin uyumu	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	Komşu PP veya PR	PR-PP-PH-PL	
1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP ve komşu 1/50.000 Ölçekli İl ÇDP arasında (*)		Sabit	İncelenen
	Süreç tutarlılığı		
	Plan kararlarının yasal içeriğinin aktarımı (A)	Mevzuat	PR
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının komşu planlar kapsamında uyumu	Mevzuat Öğretiler	PR-PP
	Yöntem tutarlılığı		
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyon tekniklerinin uyumu	Öğretiler	PR
	Plan kararları tutarlılığı		
Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	Komşu Plan ve/veya Plan raporu	PR-PP-PH-PL	
1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü NİP'ler arasında		Sabit	İncelenen
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının komşu planlar kapsamında uyumu	Mevzuat Öğretiler	PP
	Plan kararları tutarlılığı		
	Yoğunluk-donatı-ulaşım kararlarının planlama bileşenleri ile uyumu (B2)	PR-PP	PP-PH-PL
1/1000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü UİP		Sabit	İncelenen
	Bilgi akışı tutarlılığı		
	Analiz- sentez aşamalarının komşu planlar kapsamında uyumu	Mevzuat Öğretiler	PR-PP
	Plan kararları tutarlılığı		
	Yapılaşma koşulu-donatı-ulaşım kararlarının planlama bileşenleri ile uyumu (B3)	PR-PP	PR-PP-PH-PL

*Çalışmanın belirtilen kapsamı neticesinde yatay dışsal tutarlılık testi üst ölçekli planlara uygulanmamıştır.

Tablo 28. Dikey dışsal tutarlılık testi

1/100.000 Ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP		Sabit	İncelenen	
1.test				
	Süreç tutarlılığı			
	Plan kararlarının yasal içeriğinin aktarımı (A)	Mevzuat	PR	
	Yöntem tutarlılığı			
	Nüfus ve/veya sektörel projeksiyon tekniklerinin uyumu	Öğretiler	PR	
Plan kararları tutarlılığı				
Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	-Üst ölçekli ve/veya alt ölçekli plan -Üst ölçekli veya alt ölçekli plan raporu		PR-PP-PH-PL	
1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP 1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü NİP		Sabit	İncelenen	
2.test				
	Plan kararları tutarlılığı			
	Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	Üst ve/veya alt ölçekli plan	PP-PH-PL	
	Yoğunluk-donatı-ulaşım kararları (B2)	-Üst ölçekli ve/veya alt ölçekli plan	PP-PH-PL	
	Plan kararları tutarlılığı			
1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü NİP 1/1000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı ve Söğütlü UİP		Sabit	İncelenen	
3.test				
	Plan kararları tutarlılığı			
	Nüfus ve sektörel kararlar (B1)	Üst ve/veya alt ölçekli plan	PP-PH-PL	
	Plan dili tutarlılığı			
	Planlar arasındaki ayrıntı düzeylerini farklılaşması	Üst veya alt ölçekli plan		PP

3.2.1. Yatay Dışsal Tutarlılık Testleri

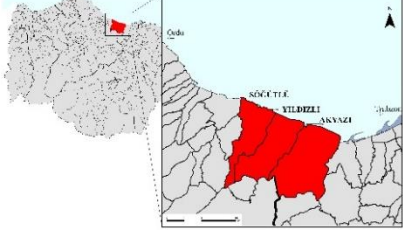
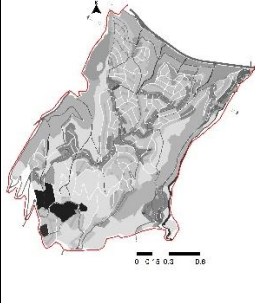

3.2.1.1. 1/5000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü Nazım İmar Planlarının Yatay Dışsal Tutarlılık Testi

Aynı coğrafyada birbirine çok benzer ekonomik, sosyal ve demografik özelliklere sahip olan yerleşmeler için planlama kararlarının bir bütün oluşturması gerekir. Bu bağlamda, Bölüm 1.1.2’de Akyazı ve Söğütlü yerleşmelerinin 1/5000 ölçekli NİP raporları için açıklanan kısıtlılıklar nedeniyle, bu planların yatay dışsal tutarlılık testine yönelik incelemeler; plan, plan hükümleri ve plan lejantlarıyla sınırlı kalmıştır. Bu kapsamda, planların bütünlüklerine yönelik yatay dışsal tutarlılıkları, yukarıda Tablo 27’de açıklanan kılavuzda belirlenen değerlendirme ölçütleriyle bu bölümde test edilmiştir.

Bu testin yapılmasına yönelik öncelikle planların değerlendirmeyi kolaylaştıracak bilgilerinin toplanması ve tablolaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla, planlar üzerinden elde edilen bilgiler ve hesaplamalarla Tablo 29 oluşturulmuştur.

Tablo 29’da verilen bilgiler ve plan üzerinden yapılan incelemede; bu üç yerleşmenin plan yapım yıllarının birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Planlama ekiplerindeki farklılıklar planlama sürecinde plan yapımı için dikkate alınan özellikleri de değiştirmiştir. Plan paftası üzerinden yoğunluk kararlarına yönelik yapılan incelemede (Yıldızlı ve Söğütlü) komşu yerleşmelerin yoğunluk kararlarının birbiriyle uyumlu olmadığı belirlenmiştir. Çünkü Yıldızlı’da az yoğun gelişme konut alanları değeri 90 kişi/ha ve az yoğun mevcut konut alanlarının değeri ise 107 kişi/ha iken Söğütlü’de az yoğun gelişme alanlarının değeri aralık olarak 50-100 kişi/ha ve az yoğun mevcut konut alanlarına yönelik değerinin olmadığı belirlenmiştir (Tablo 29).

Tablo 29. Planların yatay dışsal tutarlılık testine yönelik özellikleri^{(1),(2)} (Akyazı NİP ve raporu, 2011: 17-19, Yıldızlı NİP ve raporu, 2010: 13-14 ve Söğütlü NİP ve raporu, 2011: 35)

Özellikler	Akyazı	Yıldızlı	Söğütlü ⁽³⁾		
Plan Türü: Revizyon-İlave Planlar 					
Plan Onama Yılı	2011	2010	2011		
Plan Erim (projeksiyon) Yılı	2030	2030	2030-2035		
Planlama Alanı (ha)					
Nazım	800	612	481		
Uygulama	800	612	481		
Yoğunluk Kararları (kişi/ha)		Gelişme	Mevcut	Gelişme	Mevcut
Az	-	90	107	50-100	-
Orta	-	200	200	150-200	150-200
Yüksek	-	287	287	250-300	250-300
Nüfus					
Raporda					
Hesaplanan	4.958	11.640	16.228		
UİP ile Öngörülen	31.000	15.250	40.000		
Planda					
Hesaplanan	-	14.480	45.867		

⁽¹⁾ 6. satırda bulunan UİP ile öngörülen nüfuslar sırasıyla Akyazı 1/1000 ölçekli UİP Açıklama Raporu, 2011: 17-19; Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP Raporu, 2010: 13-14 ve Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP Raporu, 2011: 35'ten alınmıştır.

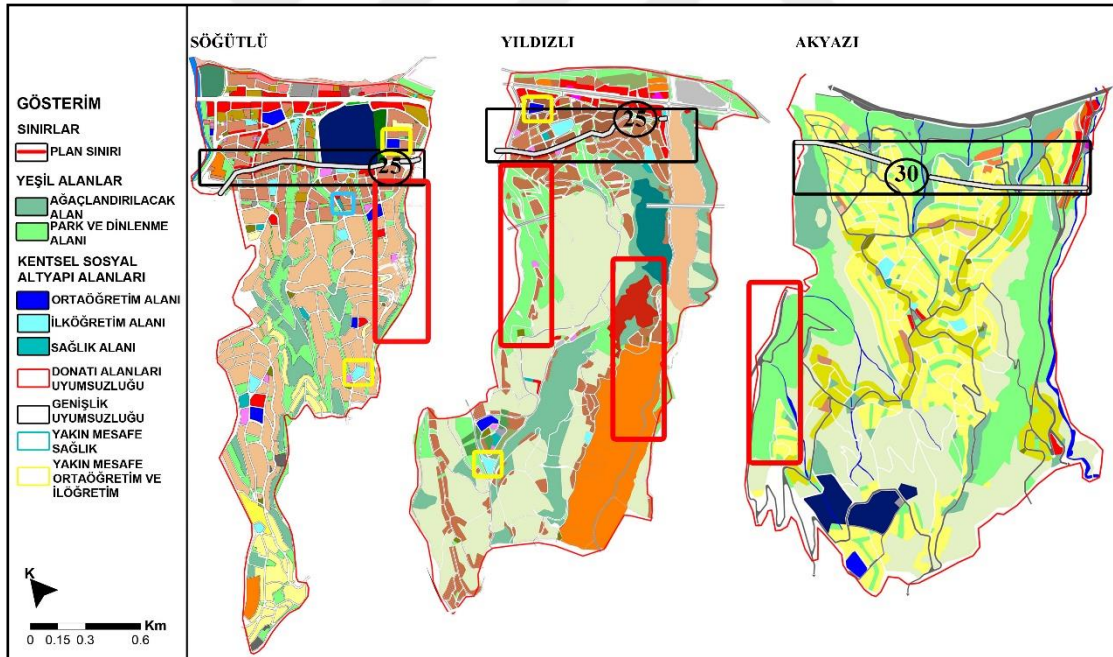
⁽²⁾ Tablonun 1. sütununun 1. satırında bulunan şekilde yerleşimlerin mevcut konumdaki durumu belirtilmiştir. Ancak, tez kapsamında en batıdaki Söğütlü yerleşiminden değil en doğudaki Akyazı yerleşiminden itibaren, diğer deyişle, doğudan batıya doğru bir anlatım olduğu için 2. 3. ve 4. sütundaki sıralama bu şekildedir.

⁽³⁾ 1/5000 ölçekli Söğütlü NİP'te verilen yoğunluk kararları aralık olduğu ve planda konut alanlarının üzerinde değerler yazmadığı için nüfus hesabında bu aralığın en yüksek değeri kullanılmıştır.

Donatı alanları değerlendirilmesinde komşu yerleşmelere yönelik verilen planlama kararlarının birbirlerini etkilemesi ve bu bağlamda analiz-sentez ve plan kararlarının oluşturulması beklenmektedir. Başka bir deyişle, planlara bütüncül ve herkesin haklarını eşit derece gözeterek şekilde yaklaşılmalı, plan kararlarında yerleşimlerin idari sınırlarının ötesi düşünülmemelidir. Ancak, planlar üzerinden yapılan incelemede donatı kararlarında yerleşim sınırlarının dikkate alındığı, kesiştikleri alanlarda bir tarafın park ve tarım alanıyken diğer tarafın orta yoğunluklu konut alanı olarak planlanması ile belirlenmiştir. Ayrıca, donatı kararlarında etki mesafeleri dikkate alınarak yapılan analizler sonucu verilmesi gereken planlama kararları vardır. Bu kapsamda, planlar üzerinden yapılan incelemede donatı

alanlarına erişim analizi, donatı alanlarının etki analizi ve nüfus analizlerinin yapılmadığı, komşu yerleşmelerin idari sınırlarının kesişimlerinde birbirlerine çok yakın ilköğretim okulları ve sağlık alanları önermeleriyle ortaya konulmuştur (Şekil 9). Yönetimsel sınırlara takıldığı anlaşılan planların donatı alanı kararlarında, yerleşimlerin sanki üç farklı ve hatta komşu olmayan ilde yer aldıkları izlenimi verecek farklılaşmalar tespit edilmiştir.

Ulaşım kararlarına bakıldığında ise, ana taşıt yollarının dikkate alındığı görülmektedir. Bu yolların yerleşimler arasındaki genişlikleri değişmemeli ve süreklilikleri sağlanmalıdır. Bu ölçütler dikkate alınarak Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü komşu yerleşmelerinde plan üzerinden yapılan incelemede; Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerini birbirine bağlayan ana yol genişliği 25m olarak; bu yolun devamında Akyazı yerleşiminden geçen taşıt yolunun ise 30m olarak planlandığı görülmüştür (Şekil 10). Yaya yollarına ilişkin komşu yerleşmeler bütününe yönelik bir öneride bulunulmamış, planların idari sınırları içerisinde sürekliliği olmayan genelde tek bir yol aksı olarak yaya yolları önerilmiştir.

Şekil 10. Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yatay dışsal tutarlılık testi kapsamında planlama kararları karşılaştırması*

*1/5000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü NİP'ler kullanılarak oluşturulmuştur.

Plan kararları; plan, plan hükümleri ve plan lejantı üzerinden incelendiğinde ise, plan hükümlerinin Akyazı ve Yıldızlı yerleşim planlarında sadece kendi idari sınırları bütününe

yönelik oluşturulduğu ve Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü plan lejantlarının da bu kapsamda ele alındığı belirlenmiştir.

1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP'lerine MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan yatay dışsal tutarlılık testi ile plan, plan hükümleri ve plan lejantı arasında bilgi akışı tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 30).

Tablo 30. 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları yatay dışsal tutarlılık testi ⁽¹⁾

2. YATAY DIŞSAL TUTARLILIK	1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları																																		
Plan Raporu	Plan, Plan Hükümleri ⁽²⁾ , Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç																																
-	<p><u>Nüfus</u></p> <p>-Yoğunluk kararlarına yönelik yapılan incelemede (Yıldızlı ve Söğütlü) birbirine komşu yerleşimlerin yoğunluk kararlarının birbiriyle uyumlu olmadığı belirlenmiştir.</p> <table border="1" data-bbox="459 712 954 1048"> <thead> <tr> <th colspan="2">Konut Yoğunluk Kararları (kişi/ha)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Akyazı</td> <td>Yoğunluk kararı bulunmamakta</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Yıldızlı</td> <td> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>107</td> <td>200</td> <td>287</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td>90</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> </td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Söğütlü</td> <td> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>50-100</td> <td>150-200</td> <td>250-300</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> </td> </tr> </tbody> </table>	Konut Yoğunluk Kararları (kişi/ha)		Akyazı	Yoğunluk kararı bulunmamakta	Yıldızlı	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>107</td> <td>200</td> <td>287</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td>90</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		AZ	ORTA	YÜKSEK	GELİŞME	107	200	287	MEVCUT	90			Söğütlü	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>50-100</td> <td>150-200</td> <td>250-300</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		AZ	ORTA	YÜKSEK	GELİŞME	50-100	150-200	250-300	MEVCUT				<p>-Aynı dönemde yapılan planlarda; plan öngörü nüfuslarına yönelik gerekçelerde komşu yerleşmelerin gelişim eğilimlerinin dikkate alınmaması, analiz ve sentezlerin yapılmaması olması,</p> <p>-Birbirine komşu yerleşmelerin yoğunluk kararlarında birinde net değerler kullanılırken diğerinde aralık kullanılması,</p> <p>-Planların yalnızca idari sınırlar kapsamında ele alınmasıyla;</p>	
	Konut Yoğunluk Kararları (kişi/ha)																																		
	Akyazı	Yoğunluk kararı bulunmamakta																																	
Yıldızlı	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>107</td> <td>200</td> <td>287</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td>90</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		AZ	ORTA	YÜKSEK	GELİŞME	107	200	287	MEVCUT	90																								
		AZ	ORTA	YÜKSEK																															
GELİŞME	107	200	287																																
MEVCUT	90																																		
Söğütlü	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>AZ</th> <th>ORTA</th> <th>YÜKSEK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>GELİŞME</td> <td>50-100</td> <td>150-200</td> <td>250-300</td> </tr> <tr> <td>MEVCUT</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		AZ	ORTA	YÜKSEK	GELİŞME	50-100	150-200	250-300	MEVCUT																									
		AZ	ORTA	YÜKSEK																															
GELİŞME	50-100	150-200	250-300																																
MEVCUT																																			
<p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Komşu yerleşmelerin idari sınırlarının kesişimlerinde bir taraf park ve tarım alanı olarak diğer tarafı konut alanı olarak orta yoğunlukla planlanmıştır.</p>	<p>İdari sınırlarda verilen kararlarda uyumun olmaması</p>	BAT yoktur																																	
<p>-Erişim mesafesi nedeniyle belirli analizlere göre planlanması gereken donatıların plan incelemelerinde idari sınırların kesişimlerinde, birbirlerine yakın bir şekilde konumlandırıldığı belirlenmiştir.</p> <p>-Ayrıca plan hükümleri ve plan lejantları da komşu yerleşmelerin plan kararları açısından bütünlük göstermemektedir.</p> <p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Üç komşu yerleşmenin ana ulaşım bağlantılarında; yol genişliği bakımından Söğütlü-Yıldızlı arasında bir sürekliliğin olduğu, ancak Akyazı’da bu sürekliliğin bozulduğu belirlenmiştir.</p> <p>-Yaya yollarına ilişkin herhangi bir bütüncül yol sistemi önerisinde bulunulmamıştır.</p>	<p>İdari sınırların kesişimlerinde analiz ve sentezler sonucu verilmesi gereken donatı kararlarının çakışacak biçimde planlanması,</p> <p>-Yerleşmeler arası bağlantıyı sağlayan taşıt yollarının genişliklerinin süreklilik göstermemesi,</p> <p>-Yerleşimler arası bağlantıyı sağlayan yaya yollarına ilişkin herhangi bir öneride bulunulmaması.</p>	PKT yoktur																																	

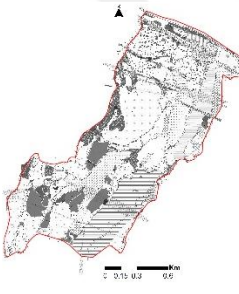

⁽¹⁾ Yatay dışsal tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 27’nin 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP’leri kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

⁽²⁾ Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP’in plan hükümleri olmadığından bu planın 1/5000 ölçekli diğer NİP’lere ait plan hükümleri ile yatay karşılaştırması yapılamamıştır.

3.2.1.2. 1/1000 Ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü Uygulama İmar Planlarının Yatay Dışsal Tutarlılık Testi

1/5000 ölçekli NİP yatay dışsal tutarlılık testinde olduğu gibi 1/1000 ölçekli UİP yatay dışsal tutarlılık testinde de aynı coğrafyada birbirine çok benzer ekonomik, sosyal ve demografik özelliklere sahip olan yerleşmeler için planlama kararlarının bir bütün oluşturması beklenir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında incelenen Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü yerleşmelerinin plan, plan raporu ve plan hükümleri üzerinden elde edilen bilgiler kapsamında planların bütünlüklerine yönelik yatay dışsal tutarlılıkları yukarıda Tablo 29’da açıklanan kılavuzdaki değerlendirme ölçütleriyle bu bölümde test edilmiştir. Öncelikle, incelenecek yerleşmelere yönelik raporlar üzerinden değerlendirmeyi kolaylaştıracak bilgiler toplanmış ve tablolaştırılmıştır (Tablo 31).

Tablo 31. Planların yatay dışsal tutarlılık testine yönelik özellikleri* (Akyazı UİP ve Raporu, 2011: 17-19; Yıldızlı UİP ve Raporu, 2010: 13-14 ve Söğütlü UİP ve Raporu, 2011: 35)

Özellikler	Akyazı	Yıldızlı	Söğütlü
Plan Türü: Revizyon-İlave Planlar			
Plan Onama Yılı	2011	2010	2011
Plan Erim (projeksiyon) Yılı	2030	2030	2030-2035
Planlama Alanı (ha)			
Nazım	800	612	481
Uygulama	800	612	481
Hanehalkı Büy.	3	4,5	4,5
Ortalama Daire Büy.	150 m ²	110 m ²	150 m ²
Nüfus			
Raporda			
Hesaplanan	4.958	11.640	16.228
NİP ile Öngörülen	31.000	15.250	40.000
Planda			
Hesaplanan	40.115	35.830	79.747

* Tablonun 1. sütununun 1. satırında bulunan şekilde yerleşimlerin mevcut konumdaki durumu belirtilmiştir. Ancak, tez kapsamında en batıdaki Söğütlü yerleşiminden değil en doğudaki Akyazı yerleşiminden itibaren, diğer deyişle, doğudan batıya doğru bir anlatım olduğu için 2. 3. ve 4. sütundaki sıralama bu şekildedir.

Tablo 31’de verilen bilgiler ve rapor üzerinden yapılan incelemede; bu üç yerleşmenin plan yapım yıllarının birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Planlama ekiplerindeki farklılıklar planlama sürecinde plan yapımı, plan ve raporlarında dikkate alınan özellikleri de değiştirmiştir. Öyle ki aynı dönemde yapılarak aynı yıl onaylanan iki planda (Akyazı ve Söğütlü) hanehalkı büyüklüklerinde belirgin bir farklılık vardır. Benzer şekilde, raporlarda öngörülen nüfusların belirlenmesinde bazı gerekçeler ortaya konulmuştur. Örneğin, Akyazı yerleşimi için projeksiyonla hesaplanan nüfus ile öngörülen nüfus arasında 26.024 fark vardır. Hemen komşusu olan Yıldızlı yerleşiminde ise bu fark 3.610’dur. Yıldızlı’ya komşu olan Söğütlü’de ise bu farklılığın 23.772 olduğu görülmektedir. Bu üç yerleşime yönelik nüfus öngörü gerekçeleri raporlarında belirtilmiştir. Bu gerekçelerde kendi sınırları içerisinde verilen kararların aslında komşu yerleşmelere yönelik planları da etkileyeceği açıktır. Ancak sonuç nüfus kararlarında, sanki üç farklı ve hatta komşu olmayan ilin yerleşmeleriymiş gibi farklılaşmalar ortaya çıkmıştır.

Donatı alanları değerlendirilmesinde komşu yerleşmelere yönelik verilen planlama kararlarının birbirlerini etkilemesi ve bu bağlamda planlama kararlarının oluşturulması beklenmektedir. Ancak, rapor üzerinden yapılan incelemede; Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü yerleşimlerinde bölgesel kararları bile dolgu alanı, kruvaziyer liman ve spor tesisi alanları, hastane alanları, üniversite alanı planlama kararlarının var olmasına karşılık hemen komşusunun plan raporunda bu kararlara yönelik herhangi bir açıklamada bulunulmadığı belirlenmiştir. Ayrıca plan raporlarında analiz ve sentez aşamaları bulunmamaktadır. Bu durumda planlara yönelik verilen kararların mekânsal mevcut potansiyelleri belirlemeden ve komşu yerleşimlere yönelik kararlar bütününde oluşturulmadığı belirlenmiştir.

Ulaşım kararlarına yönelik çalışmada; mekânsal planlama yapılırken taşıt yollarının uluslararası, ülkesel, bölgesel ölçekten; kent içindeki en düşük dereceli bağlantılarına kadar olan yol kademelenmesi dikkate alınmalıdır (Kılınçaslan, 2012: 56). Planların yatay tutarlılıklarını test etmek üzere yerleşmeler arasında sürekliliği sağlayan semt dağıtıcı yollar veya ana yollar¹⁵ ile yaya yolları dikkate alınmıştır. Bu yolların yerleşimler arasındaki genişlikleri değişmemeli ve süreklilikleri sağlanmalıdır. Bu ölçütler dikkate alınarak raporlar üzerinden yapılan incelemede; Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü komşu yerleşmelerde ulaşım bağlantılarının bütünselliği konusunda bir açıklamanın olmadığı, hatta Söğütlü plan raporunda ulaşım kararlarının bulunmadığı belirlenmiştir. Ayrıca, plan raporlarında yaya

¹⁵ Bu yolların tanımını Kılınçaslan (2012: 56); “İskân, sanayi, iş merkezi, yönetim alanları arasında bağlantıyı sağlayan ve bu alanların birbiri arasındaki trafik akımları yapan yol türüdür” şeklinde yapmaktadır.

yollarının komşu yerleşmeler arası ilişkilerini açıklayacak herhangi bir açıklama yapılmadığı, ulaşım kararlarının sadece taşıt ulaşımından ibaret olduğu görülmüştür (bkz. Bölüm 3.1.4).

Plan üzerinden yapılan incelemelerde; plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı bir bütün olarak ele alınmıştır. Planlar üzerinden nüfusa yönelik verilen yapılaşma koşulları değerlendirilmiştir. Birbirine komşu olan bu yerleşimlerde özellikle Söğütlü planında yapılaşma koşullarında çeşitlilik gözlenmiştir. Yine aynı planda en yüksek emsal, diğer planların emsal değerlerine göre oldukça fazladır. Planların yapılaşma koşullarının incelenmesine ek olarak plan hükümleri üzerinden nüfus kararlarına yapılan müdahaleler de değerlendirilmiştir. Özellikle bu planlarda plan hükümlerindeki gizli emsali teşvik eden kararlarla birlikte yoğunluk artışına gidildiği ve plan hükümlerinde toplulaştırmanın desteklenmesiyle de birlikte kat artışı verilerek nüfus artışı sağlandığı ve bu durumun da yine yoğunluk artışına neden olduğu belirlenmiştir. Buna örnek teşkil edecek Akyazı, Yıldızlı ve Söğütlü'nün konut alanlarına ilişkin plan hükümleri aşağıda sırasıyla verilmektedir (Akyazı UİP Raporu, 2011: 32; Yıldızlı UİP Raporu, 2010: Ek-1: 18; Söğütlü UİP Raporu, 2011: 38):

- “Yapı düzeni 4 ve daha çok katlı yapı yapmaya uygun olan ada bazındaki konut gelişme alanında, kamu tüzel kişilerince veya kamu girişimi ile yapılacak lojmanlar ile konut kredisi veren kuruluşlarca veya yapı kooperatiflerince veya toplu halde kişilerce yaptırılacak konutlar veya toplu konutlar için, yüzölçümü 3000 m² içinde olmak üzere büyüklüğü 3000–4000 m² arasında olan imar adalarında %10; 4000 m² içinde olmak üzere dört 4000 m² yüzölçümü ve üzerindeki parsellerinde ise % 15 oranında KAKS artırılır.”
- “Konut ve ticaret kullanımlı yapı adalarında toplulaştırma yapılarak imar planında belirtilmiş olan KAKS/Emsal değeri ile 5000 m² toplam inşaat alanına ulaşılması halinde inşaat alanı hakkı tabandan kısılarak dikeyde kullanılabilir.”
- “İmar planı üzerinden belirlenen kat adedinden yüksek katlı yapı sahiplerinin toplu müracaat ve muvafakatleri halinde bir yapı adasının tamamında veya yapı adasının 1500 m²'den az olmayan bir veya birkaç parseli üzerinde plan değişikliği usulü ile değişik kat ve nizamda bloklar şeklinde yapılabilir.”

Böylelikle, plan yapıldıktan sonra uygulamayı şekillendiren plan hükümleri ile ortaya çıkan nüfus artışlarına yönelik gerekli açıklamalar plan raporlarında yapılmamış ve komşu yerleşmeler arasında esasen mevcut olan nüfus farklılıkları bu notlarla daha da teşvik

edilmiştir. Plan hükümleriyle sağlanan bu gizli emsal hakları planlarda öngörülme yen nüfus artışlarına neden olurken bunun yanında donatı kararlarını da etkilemektedir. Çünkü yerleşmelerin projeksiyon nüfuslarına göre halihazırda varolan donatı alanı standartlarındaki eksiklikler, sağlanan bu ayrıcalıklarla daha da artış gösterecektir.

Donatı ve ulaşım kararlarına yönelik 1/1000 ölçekli UİP'ler incelendiğinde, 1/5000 ölçekli NİP'te yatay dışsal tutarlılık testi için ortaya konan tutarsızlıklar bu testin bu ölçek üzerinde incelenmesi itibariyle de geçerlidir. Bu eksikliklerin aynı olma nedeni ise planların farklı olması gereken ayrıntı düzeylerinin her iki farklı tür ve ölçekte planda aynı olmasıdır.

Donatı ve ulaşım kararları, plan hükümleri ve plan lejantı üzerinden incelendiğinde ise, plan hükümlerinin yerleşim planlarında sadece kendi idari sınırları bütününe yönelik oluşturulduğu ve plan lejantlarının da bu kapsamda ele alındığı belirlenmiştir.

1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'lerine MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan yatay dışsal tutarlılık testi ile plan, plan raporu, plan hükümleri ve plan lejantı arasında bilgi akışı tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 32).

Tablo 32. 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları yatay dışsal tutarlılık testi*

2. YATAY DIŞSAL TUTARLILIK	 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları	Yorumlar	Sonuç																																																
<p><u>Nüfus:</u></p> <p>-Her bir yerleşimin plan öneri nüfusu için sunulan gerekçeler sadece kendi idari sınırlarındaki gelişmeleri kapsamaktadır.</p> <p>-Komşu yerleşmeler arası hanehallı büyüklükleri ve ortalama daire büyüklükleri arasında farklılaşma vardır.</p> <p><u>Donatı kararları:</u></p> <p>-Donatı kararlarının belirlenmesinde yakın-uzak komşu ilişkilerine ve komşu yerleşmelerin donatı alanlarına yönelik gerekli analizler yapılmamıştır.</p> <p>-Analiz ve sentez aşamaları bulunmamaktadır.</p> <p><u>Ulaşım kararları:</u></p> <p>-Komşu yerleşmelerin raporlarında ulaşım bağlantılarının sürekliliği konusunda bir açıklama yoktur.</p>	<p><u>Plan, Plan Raporu, Plan Hükümleri, Plan Lejantı</u></p> <p><u>Nüfus:</u></p> <p>-Birbirine komşu ve gelişme dinamikleri benzer olan yerleşimlerde konut yapılaşma koşulları arasında bir bütünlük yoktur.</p> <p>-Plan hükümleri ile yerleşimlerin nüfusunun -yapılan öngörüler haricinde- artırıcı yönde kararlar verilmiştir.</p> <table border="1" data-bbox="512 786 965 1256"> <thead> <tr> <th colspan="3">Konut Yapılaşma Koşulu</th> </tr> <tr> <th>Akyazı</th> <th>Yıldızlı</th> <th>Söğütlü</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0.25-1.00</td> <td>Emsal-1.60</td> <td>Emsal-3.30</td> </tr> <tr> <td>0.25-0.75</td> <td>Emsal-1.20</td> <td>Emsal-2.30</td> </tr> <tr> <td>0.20-0.60</td> <td>Emsal-0.90</td> <td>Emsal-2.06</td> </tr> <tr> <td>0.20-0.50</td> <td>Emsal-0.60</td> <td>0.30-2.00</td> </tr> <tr> <td>0.15-0.20</td> <td>Emsal-0.40</td> <td>0.30-1.95</td> </tr> <tr> <td>A4</td> <td>Emsal-0.30</td> <td>Emsal-1.90</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Emsal-0.20</td> <td>Emsal-1.85</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>Emsal-1.80</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-1.65</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-1.35</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-1.20</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-1.10</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-0.90</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>0.30-0.60</td> </tr> </tbody> </table> <p><u>Donatı kararları:</u></p> <p>-Komşu yerleşmelerin idari sınırlarının kesiştikleri yerlerde; bir taraf park ve tarım alanıyken diğer taraf konut alanı olarak yüksek yapılaşma koşulları ile planlanmıştır.</p> <p>-Erişim mesafesi nedeniyle belirli analizlere göre planlanması gereken donatılar planların idari sınırlarının kesişimlerinde konumlandırılmıştır</p> <p>-Plan hükümleri ile yerleşimlerin nüfusunu -yapılan öngörüler haricinde- artırıcı yönde kararlar verilmesi donatı alanlarını etkilemiştir.</p> <p><u>Ulaşım kararları:</u></p> <p>-Üç komşu yerleşmenin ana ulaşım bağlantılarında; yol genişliği bakımından Söğütlü-Yıldızlı arasında bir sürekliliğin olduğu, ancak Akyazı'da bu sürekliliğin bozulduğu belirlenmiştir.</p>	Konut Yapılaşma Koşulu			Akyazı	Yıldızlı	Söğütlü	0.25-1.00	Emsal-1.60	Emsal-3.30	0.25-0.75	Emsal-1.20	Emsal-2.30	0.20-0.60	Emsal-0.90	Emsal-2.06	0.20-0.50	Emsal-0.60	0.30-2.00	0.15-0.20	Emsal-0.40	0.30-1.95	A4	Emsal-0.30	Emsal-1.90		Emsal-0.20	Emsal-1.85			Emsal-1.80			0.30-1.65			0.30-1.35			0.30-1.20			0.30-1.10			0.30-0.90			0.30-0.60	<p>-Aynı dönemde yapılan planlarda; plan öngörü nüfuslarına yönelik gerekçelerde komşu yerleşim gelişim eğilimleri dikkate alınmaması,</p> <p>-Planların yalnızca idari sınırlar kapsamında ele alınmasıyla;</p> <p>İdari sınırlarda verilen kararlarda bütünselliğin olmaması (bir tarafta yüksek yapılaşma, diğer tarafta park ve tarım alanı gibi),</p> <p>İdari sınırların kesişimlerinde erişim mesafesi dikkate alınarak planlanması gereken donatıların çakışacak biçimde planlanması,</p> <p>-Yerleşmeler arası bağlantıyı sağlayan taşıt yollarının genişliklerinin süreklilik göstermemesi,</p> <p>-Yaya yollarına ilişkin herhangi bir öneride bulunulmaması.</p>	<p>BAT yoktur</p> <p>PKT yoktur</p>
Konut Yapılaşma Koşulu																																																			
Akyazı	Yıldızlı	Söğütlü																																																	
0.25-1.00	Emsal-1.60	Emsal-3.30																																																	
0.25-0.75	Emsal-1.20	Emsal-2.30																																																	
0.20-0.60	Emsal-0.90	Emsal-2.06																																																	
0.20-0.50	Emsal-0.60	0.30-2.00																																																	
0.15-0.20	Emsal-0.40	0.30-1.95																																																	
A4	Emsal-0.30	Emsal-1.90																																																	
	Emsal-0.20	Emsal-1.85																																																	
		Emsal-1.80																																																	
		0.30-1.65																																																	
		0.30-1.35																																																	
		0.30-1.20																																																	
		0.30-1.10																																																	
		0.30-0.90																																																	
		0.30-0.60																																																	

* Yatay dışsal tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 27'nin 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'leri kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

3.2.2. Dikey Dışsal Tutarlılık Testleri

Planlama hiyerarşisi MPYY'nin Tanımlar bölümünde (4. madde) "...üst kademedен alt kademeye doğru sırasıyla; mekânsal strateji planı, çevre düzeni planı, [nazım ve uygulama] imar planı..." şeklinde tanımlanmıştır. Bu hiyerarşinin değerlendirme aşamasına yönelik oluşturulacak ölçütler kapsamında incelenmesi planlamanın kademeli birlikteliği ilkesi açısından önemlidir.

Mekânsal stratejik planlamanın Türkiye'de henüz bir uygulaması yoktur. Bu nedenle, bu bölümde çalışmaya konu farklı ölçeklerdeki örnek alan planlarından dışsal tutarlılık testleriyle değerlendirilenler: (1) 1/100.000 ölçekli TR90 ÇDP ile 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP, (2) 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP ile 1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP, (3) 1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP ile 1/1000 ölçekli Yıldızlı ÜİP'tir (Şekil 6).

Alt ölçekli planların üst ölçekli planlardan sonra yapılması gerekliliği Trabzon için uygulanabilmiş bir süreç olmamıştır¹⁶. Alt ölçekli planlar 1/100.000 ölçekli ÇDP ve 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'nin onaylanmalarından önce yapılmıştır. Bu nedenle, çalışma kapsamında üst ölçekten gelen kararların alt ölçeklerde ne düzeyde ele alındığı incelenememiştir. Ancak, planlamada geri besleme adımının gerekliliğinden alt ölçekli plan kararlarının, yerleşme potansiyellerinin, nüfus projeksiyonlarının ne derece çevre düzeni plan kararlarında dikkate alındığının değerlendirilmesi de planlama süreci için önemli bir adımdır. Bu doğrultuda, dışsal tutarlılık testleri (Tablo 28); yukarıda sıralanan plan çiftlerinin kademeli birlikteliklerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

3.2.2.1. 1/100.000 Ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP ve 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP

Dikey dışsal tutarlılığın ilk testine yönelik üst ölçekli planların plan raporları üzerinden yapılan incelemelerde gerekli bilgiler toplanmıştır. Bu bilgilerde planların hedefleri arasında farklılaşmalar dikkati çekmektedir. 1/100.000 ölçekli ÇDP'de Trabzon'a yönelik belirlenen hedeflerin bir alt ölçekte bu il bütününde yapılan 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de yok sayıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, 1/100.000 ölçekli ÇDP'de planın hangi yasal dayanağa göre yapıldığı ve onaylandığı belirtilmezken, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de ise yürürlükten kaldırılan

¹⁶ Burada 1/50.000 doğrultusunda hazırlanan 1/25.000 ölçekli NİP'lerin ve 1/5000 ölçekli Revizyon+İlave NİP'lerin incelemeye alınmayış nedenleri için bkz. Bölüm 1.1.2.

yönetmeliğe referans verilmiştir. Analiz ve sentezlere yönelik incelemelerde ise 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin plan raporunda bu süreçler belirtilmemiş; 1/50.000 ölçekli planda ise belirtilmesine rağmen 1/100.000 ölçekli ÇDP'de bulunan potansiyeller analiz ve sentez aşamalarına yansımamıştır.

Planlar nüfusları bakımından incelendiğinde ilk dikkat çeken husus, 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin plan erim yılının 2026 olması ve esasen ona uygun olması gereğiyle yapılan 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'nin ise, 2040 yılı hedef alınarak yapılmasıdır. Ancak, 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'nin “üst ölçek plan kararlarına uyulacaktır” hükmü itibariyle bu planın bir üst ölçekli söz konusu planın hedef yılı arasındaki bu farklılık plan raporunda açıklanmamıştır. Böyle bir durumda üst ölçekli planın plan erim yılının dolması halinde alt ölçekli planın yaklaşık yirmi yıllık süreçte neye göre devam edeceği tartışma konusudur.

Plan raporları ve plan paftaları da karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Plan kararlarının raporlar üzerinden incelenmesiyle, 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin kapsadığı illerin ilçe ve ilçelerine bağlı belde yerleşimlerinin sektörel olarak öne çıkan özellikleri belirtilmiştir. 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'nin hazırlanması sırasında bunların dikkate alınması alt-üst ölçekli planların uyumu için önem arz etmektedir. Ancak yapılan incelemelerde üst ölçekte belirlenen sektörel potansiyellerin alt ölçeklerde dikkate alınmadığı belirlenmiştir (Tablo 33). Tablo 33'te de görüldüğü üzere ilin başlıca potansiyellerine yönelik (tarım, sanayi, turizm) iki plana yönelik verilen kararlarda 1/100.000 ölçekli ÇDP raporunda olup 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP raporunda olmayan ve tam tersi durumların da olduğu tutarsızlıklar belirlenmiştir. Örneğin, 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'de turizm bakımından önemli bir bölge olarak belirlenen 3. Bölgenin bu potansiyelinin 1/100.000 ölçekli ÇDP raporunda olmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, 1/100.000 ölçekli ÇDP raporunda sanayi bakımından önemli potansiyeli olan 3. Bölgenin, 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP raporunda bu potansiyeli göz ardı edilmiştir.

Plan kararları plan paftaları üzerinden incelendiğinde ise; Trabzon'un içinde bulunduğu bölgeye yönelik 1/100.000 ölçekli ÇDP'de verilen kararların 1/50.000 Trabzon İl ÇDP'de dikkate alınmadığı ve tersi durumlarla karşılaşılmıştır (Tablo 34). Özellikle planlar arası farklılıklar tarım veya orman arazilerinin kentsel servis alanlarına dönüşümü şeklinde olmuştur.

Tablo 33. Yerleşmelere yönelik belirlenen potansiyeller* (1/100.000 ölçekli ÇDP raporu, 2016: 96-107; 1/50.000 ölçekli İl ÇDP raporu, 2017: 151-162)

1/50.000 ölçekli Plan Bölgelemesi	İlçeler	Tarım		Sanayi		Turizm	
		1/100.000	1/50.000	1/100.000	1/50.000	1/100.000	1/50.000
1.Alt Bölge	Ortahisar	+	-	+	+	+	+
	Akçaabat	+	+	+	+	+	+
	Yomra	+	+	+	+	-	+
	Arsin	+	+	+	+	-	-
	Düzköy	+	+	-	-	-	+
2.Alt Bölge	Maçka	+	+	-	-	+	+
	Beşikdüzü	+	+	+	-	-	+
3.Alt Bölge	Vakfikebir	+	+	+	-	+	+
	Çarşıbaşı	+	+	+	-	-	+
	Şalpazarı	+	+	-	-	-	+
	Tonya	+	+	-	-	-	+
	Araklı	+	+	+	+	-	+
4.Alt Bölge	Sürmene	+	+	+	+	+	+
	Köprübaşı	+	+	-	+	-	+
	Of	+	+	+	-	+	+
5.Alt Bölge	Hayrat	+	+	-	-	-	+
	Dernekpazarı	+	+	-	-	-	+
	Çaykara	+	+	-	-	+	+

* Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 34. Yerleşmelere yönelik verilen plan kararları ve ölçekler arası karşılaştırma*
(1/100.000 ölçekli ÇDP, 2017; 1/50.000 ölçekli İl ÇDP, 2017)

Alt Bölgeler	İlçeler	Plan Kararlarının Karşılaştırması	
		1/100.000 ölçekli TR90 ÇDP	1/50.000 ölçekli İl ÇDP
1.Alt Bölge	Ortahisar	Katı atık bertaraf ve geri kazanım tesisi	-
		Çay enstitüsü	-
		Tarım alanı	Kentsel servis alanı
	Akçaabat	Tarım alanı	Kentsel servis alanı
		Sulama alanı	-
		Günübürlük alan	-
	Yomra	Sanayi alanı	Sanayi ve depolama alanı Kentsel servis alanı
	Arsin	Taşkın alan	Kentsel servis alanı
		Orman alanı	Tarım alanı
		Tarım alanı	Kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanı
2.Alt Bölge	Düzköy	Planlar arası farklı kararlar yok	
	Maçka	Makilik fundalık ve çalılık alan	-
		Tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi	-
3.Alt Bölge	Beşikdüzü	Tarım alanı	Kentsel servis alanı
	Vakfikebir	Orman alanı	Sanayi alanı
	Çarşıbaşı	Planlar arası farklı kararlar yok	
	Şalpazarı	Arıcılık faaliyetleri ve bal üretimi	-
	Tonya	Tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi	-
4.Alt Bölge	Araklı	Planlar arası farklı kararlar yok	
	Sürmene	Konut dışı çalışma alanı	Kentsel servis alanı
	Köprübaşı	Planlar arası farklı kararlar yok	
5.Alt Bölge	Of	Orman alanı	Kentsel servis alanı
	Hayrat	Planlar arası farklı kararlar yok	
	Dernekpazarı	Planlar arası farklı kararlar yok	
	Çaykara	-	Kentsel servis alanı
-		Enerji üretim alanı	

*Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2.2.2. 1/50.000 Ölçekli Trabzon İl ÇDP ve 1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP

Dikey dışsal tutarlılığın ikinci testine yönelik 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP ile 1/5000 ölçekli NİP'ler için gerekli bilgiler toplanmıştır. Üst ölçekli bir planın alt ölçekli planlardan sonra yapılması doğrultusunda alt ölçeklerde yıllar önce belirlenmiş kararları göz ardı etmemesi, gerekli durumlarda ise revize etmesi beklenir. Öyle ki Trabzon'da da 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de alt ölçekli planların plan kararlarının kabul edildiği plan raporunda ve plan hükümlerinde belirtilmiştir. Bu doğrultuda, bu ölçekler arasında dikey dışsal tutarlılık testi yapılmıştır. Ancak 1.1.2 Bölümünde, Akyazı ve Söğütlü yerleşimlerinin

1/5000 ölçekli NİP raporları için açıklanan kısıtlılıklar nedeniyle, bu planların dikey dışsal tutarlılık testine yönelik incelemeler; plan, plan hükümleri ve plan lejantlarıyla sınırlı kalmıştır.

Öncelikle planların temel öngörülerinden olan nüfus hedef yılları karşılaştırılmıştır. Bu yılların Trabzon İl ÇDP'de 2040, alt ölçekli planlarda 2030-2035 olduğu ve böylelikle planın erim yılları itibariyle her iki plan ölçeğinin farklılaştığı görülmüştür. Ancak bu farklılaşmanın nedeni üst ölçekli plan raporunda belirtilmemiştir.

Sektörel kararlar yönünden dikey dışsal tutarlılık testinde plan paftası üzerinden incelemeler yapılmıştır. Akyazı yerleşmesine yönelik verilen ve tüm kenti ilgilendiren dolgu alanının kruvaziyer liman ve spor tesisi olarak planlanması kararı bölgesel bir karar olmasına karşın, 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'de çok genel bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, bu karar Akyazı yerleşimine ait 1/5000 ölçekli NİP plan paftasında gösterilmemiştir. Benzer şekilde Söğütlü, Yıldızlı yerleşimlerinin 1/5000 ölçekli NİP plan paftaları üzerinde günübirlik tesis alanları bulunmakta; böylece bu yerleşimlerin turizm potansiyeli ön plana çıkartılmaktadır. Ancak, 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'de plan kararları açısından plan paftasında; bu yerleşimlerin turizm potansiyelleri kapsamında alt ölçek planları yönlendirecek kararlar bulunmadığı belirlenmiştir.

Plan kararları plan, plan hükümleri ve plan paftası üzerinden incelendiğinde, Akyazı ve Yıldızlı 1/5000 ölçekli plan kararlarının 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de değişmesi nedeniyle plan, plan hükümleri ve plan lejantlarında farklılıklar belirlenmiştir.

3.2.2.3. 1/5000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP ve 1/1000 Ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'leri

Dikey dışsal tutarlılığın üçüncü testine yönelik 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP'ler ile 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'ler için gerekli bilgiler toplanmıştır. Bölüm 1.1.2'de Akyazı ve Söğütlü yerleşimlerinin 1/5000 ölçekli NİP raporları için açıklanan kısıtlılıklar nedeniyle, bu planların dikey dışsal tutarlılık testine yönelik incelemeler; plan, plan hükümleri ve plan lejantlarıyla sınırlı kalmıştır. Bu testte ilk inceleme konusu olan nüfus için ise, Bölüm 3.1.4'te Nüfus başlığı altında sıralanan kısıtlılıklar nedeniyle planların öngörü nüfusları yerleşimlerin 1/1000 ölçekli UİP raporlarından alınmıştır.

Planlar nüfus kararları açısından incelendiğinde Akyazı'da; 1/ 5000 ölçekli NİP üzerinden yapılacak nüfus hesabı kapsamında planda; az yoğun, orta yoğun ve çok yoğun mevcut ve gelişme konut alanlarının belirlenmiş olmasına karşılık plan üzerinde bu alanlara yönelik gerekli sayısal değerlerin verilmediği görülmüş ve hesaplama yapılamamıştır. Bu nedenle, 1/5000 ölçekli NİP'e yönelik verilen nüfus kararlarının 1/1000 ölçekli UİP nüfus kararlarıyla karşılaştırılması yapılamamıştır. Ancak 1/1000 ölçekli UİP üzerinden yapılan hesaplarla ortaya çıkan kapasite nüfus 40.115 olarak bulunmuştur. Plan raporunda gerekçelerle öngörülen nüfus ise 31.000 olarak belirtilmiştir.

Yıldızlı'da; 1/5000 ölçekli NİP üzerinden yapılacak nüfus hesabı kapsamında planda; az yoğun, orta yoğun ve çok yoğun mevcut ve gelişme konut alanlarının belirlenmiş olması ve bunlara yönelik yoğunluk kararlarının planda belirtilmesi sonucu bir nüfus hesabı yapılmıştır. Bu plan üzerinden yapılan hesaplamada nüfus 14.480 bulunmuştur. 1/1000 ölçekli UİP üzerinden yapılan hesaplarla ortaya çıkan nüfus ise 35.834 olarak bulunmuştur. Plan raporunda gerekçelerle öngörülen nüfus ise 15.250 olarak belirtilmiştir.

Söğütlü'de ise; 1/5000 ölçekli NİP üzerinden yapılacak nüfus hesabı kapsamında planda; az yoğun, orta yoğun ve çok yoğun mevcut ve gelişme konut alanlarına yönelik yoğunluk kararlarının planda belirtilmesiyle bir nüfus hesabı yapılmıştır. Ancak Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP'de konut yoğunluk kararları aralık olarak verildiğinden ve plan üzerinde veya raporda hangi değer kullanıldığı belirtilmediğinden hesaplamalarda en yüksek değerler kullanılmış ve nüfus 45.867 olarak bulunmuştur. 1/1000 ölçekli UİP üzerinden yapılan hesaplarla ortaya çıkan nüfus ise, 79.747 olarak bulunmuştur. Plan raporunda gerekçelerle öngörülen nüfus ise 40.000 olarak belirtilmiştir.

Her bir yerleşimin 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'leri arasında sırasıyla hektara ve emsale göre yapılan kapasite nüfus hesaplarında farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların üst ölçekten alt ölçeğe, diğer deyişle, 1/5000 ölçekli NİP'ten (nüfus yoğunlukları) 1/1000 ölçekli UİP'e (konut yapılaşma koşullarına) inildikçe artmakta olduğu belirlenmiştir.

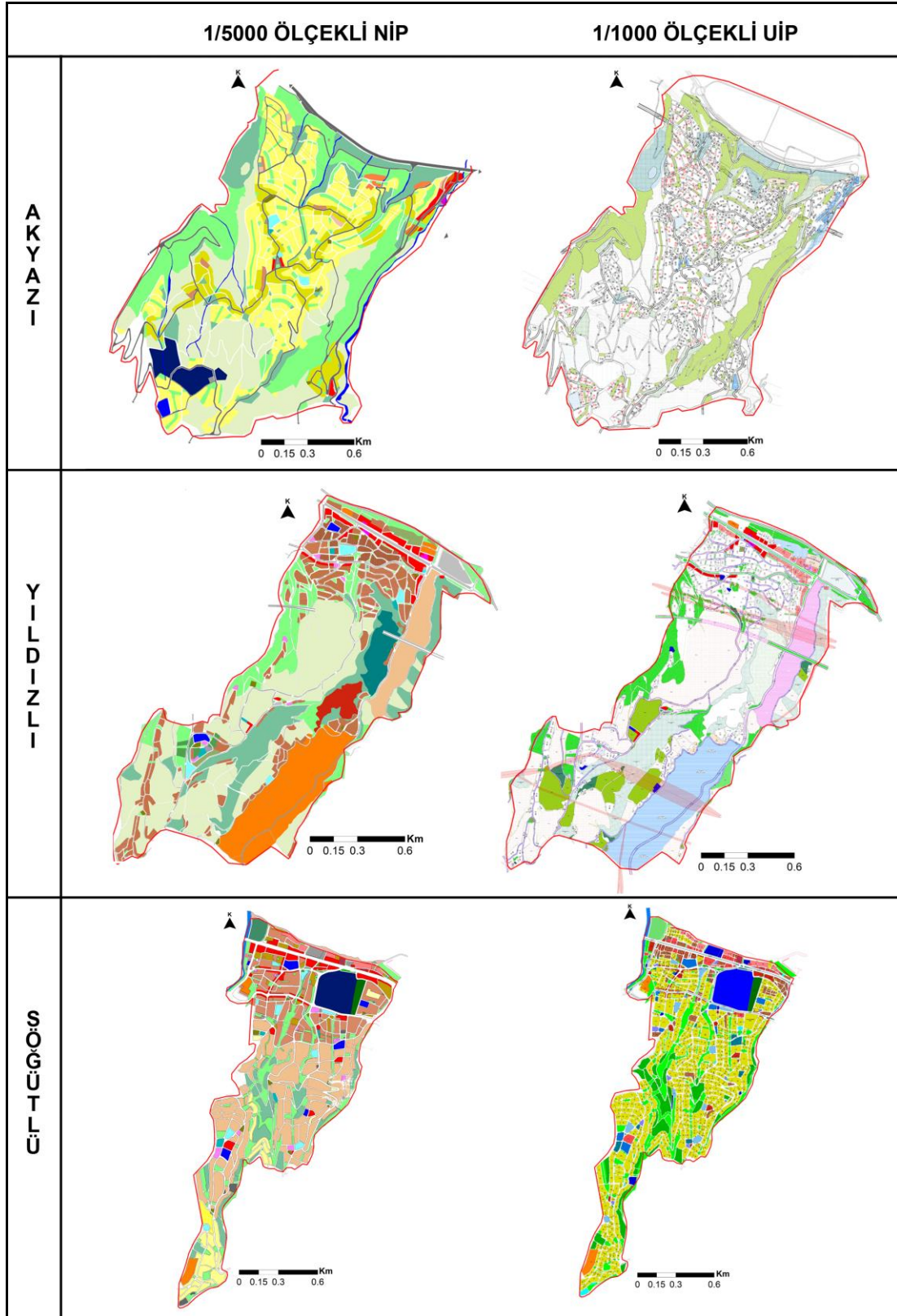
Planlar donatı kararları açısından incelendiğinde, Akyazı'da 1/5000 ölçekli NİP'te olmayan ancak 1/1000 ölçekli UİP'te bulunan dolgu alanının; kruvaziyer liman ve spor tesisi olarak planlandığı belirlenmiştir. Yıldızlı'da 1/5000 ölçekli NİP ile 1/1000 ölçekli UİP arasında bazı yeşil alan, konut alanı, ticaret alanlarının sırasıyla; ağaçlandırılacak alan, ticaret alanı ve turizm alanlarına dönüştüğü; Söğütlü'de ise, özellikle 1/5000 ölçekli NİP'te

park ve yeşil alan olan alanların, 1/1000 ölçekli UİP’te konut alanlarına dönüştüğü belirlenmiştir.

Planlar, plan hükümleri ve plan lejantları ile bir bütün olarak incelenmiştir. Bunun sonucunda, 1/5000 ölçekli Akyazı NİP ve 1/1000 ölçekli Akyazı UİP arasında üst ölçekli planda gösterilmeyen kruvaziyer liman ve spor tesisinin alt ölçekli planda gösterilmiş olması nedeniyle plan paftaları ve de dolayısıyla plan hükümleri ve plan lejantlarında farklılıklar belirlenmiştir. Yukarıda belirtilen donatı alanlarının plan kademelenmesi arasındaki değişimi nedeniyle Yıldızlı yerleşiminde de plan, plan hükümleri ve plan lejantı arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Ancak Söğütlü yerleşiminin 1/5000 ölçekli NİP plan hükümleri olmadığı için 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP arasında plan-plan hükümleri bütünlüğü incelenememiş ancak yine yukarıda açıklanan donatı alanlarındaki değişimden yola çıkılarak plan kademeleri arasında plan-plan lejantı farklılıkları belirlenmiştir.

Planlar ulaşım kararları açısından değerlendirildiğinde ise, 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP arasında Akyazı ve Söğütlü’de taşıt yollarının genişliklerinde planlar arası farklılaşmalar belirlenmiştir. Ayrıca Akyazı’da, 1/5000 ölçekli NİP’te gösterilmeyen kruvaziyer liman ve spor tesisine yönelik ulaşım kararlarının 1/1000 ölçekli UİP’te bulunduğu görülmüştür. Yıldızlı yerleşiminin ise planlar arası ulaşım bağlantılarında yol genişliklerine yönelik farklılaşma yoktur.

Alt ölçekli planlarda, diğer deyişle, 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP’lerde, planlama dili bakımından herhangi farklılık bulunmamaktadır (Şekil 11). Bu konuda planlarda sadece yoğunluk ve yapılaşma koşulları ayırımına gidildiği, iki farklı ölçekte farklı detay düzeylerinde verilmesi gereken kararların aynı düzeyde olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle, bu farklı alt ölçekli planlar birbirlerinin büyütülmüş veya küçültülmüş hallerini yansıtmaktadırlar. Son yıllarda artık neredeyse sadece sayısal ortamda yürütülen planlama çalışmalarının en sorunlu kısmını oluşturan bu durum, Erkan’ın da (2018: 2) belirttiği gibi “...her ölçeğin gerektirdiği karar içeriği, konumsal doğruluk ve gösterim tekniklerinin tutarsızlaşmasına neden olabilmektedir”.

Şekil 11. 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'lerin plan dili bakımından karşılaştırılması*
 *Akyazı 1/5000 ölçekli NİP, 2011; Yıldızlı 1/5000 ölçekli NİP, 2010; Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP, 2011; Akyazı 1/1000 ölçekli UİP, 2011; Yıldızlı 1/1000 ölçekli UİP, 2010; Söğütlü 1/1000 ölçekli UİP, 2011 kullanılarak oluşturulmuştur.

MPDK'ya göre belirlenen ölçütler altında yapılan dikey dışsal tutarlılık testi ile Trabzon için yapılan 1/100.000 ölçekli ÇDP ve 1/50.000 ölçekli İl ÇDP arasında bilgi akışı tutarlılığı, yöntem tutarlılığı ve plan kararları tutarlılığı; 1/50.000 ölçekli İl ÇDP ve 1/5000 ölçekli NİP'ler arasında plan kararları tutarlılığı; 1/5000 ölçekli NİP'ler ve 1/1000 ölçekli UİP'ler arasında plan kararları tutarlılığı ve plan dili tutarlılığı olmadığı belirlenmiştir (Tablo 35, 36 ve 37).

Tablo 35. 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı ve 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı dikey dışsal tutarlılık testi*

3. DİKEY DIŞSAL TUTARLILIK		1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin ÇDP 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı	
Plan Raporu	Plan, Plan Hükümleri, Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç
<p><u>Yasal dayanak</u> -1/100.000 ölçekli ÇDP plan raporunda hangi yasal içeriğe göre yapıldığı belirtilmezken, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP plan raporunda güncel olmayan bir yasal dayanak referans gösterilmiştir.</p> <p><u>Planlama hedefleri</u> -Üst ölçekli planlama hedefleri bir alt ölçeğe geçilirken dikkate alınmamıştır.</p> <p><u>Nüfus erim (projeksiyon) yılı</u> -Üst ölçekte 2026 olan hedef yılı, bir alt ölçekte 2040 alınmıştır.</p> <p><u>Sektörel kararlar</u> -Yerleşmelere yönelik yapılan araştırmalarda bir üst ölçekte belirtilen sektörel gelişmeler bir alt ölçekte dikkate alınmamıştır. Tam tersi olan durumlarla da karşılaşılmıştır.</p>	<p><u>Planlama kararları</u> -1/50.000 ölçekli İl ÇDP'nin 4(d) no.lu; "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak, hizmetler, sanayi ve tarım sektörleri, ulaşım lojistik ilişkileri, konut gibi yerleşme ve arazi kullanım kararlarını belirlemek" plan hükmü doğrultusunda 1/100.000 ölçekli ÇDP ile planlama kararları karşılaştırılmıştır.</p> <p>-Planlar arasında verilen kararlarda üst ölçekte verilen kararların bir alt ölçekli plan kararlarında bulunmadığı ve tersi olan durumlarla karşılaşılmıştır. Bu durum özellikle tarım veya orman arazilerinin kentsel servis alanlarına dönüşümü şeklinde olmaktadır.</p> <p>-Bu durumun sonucu olarak plan hükümleri ve plan lejantında farklılıklar belirlenmiştir.</p>	<p>-Planların yapılış gerekçelerine yönelik yasal dayanakların belirtilmemiş olması, üst ölçekli planlama hedeflerinin alt ölçekli planlarda yok sayılması, -Üst ölçekli-alt ölçekli planların projeksiyon yıllarında farklılık olması, -Analiz ve sentezlere yönelik bilgilerin üst ölçek plan raporunda belirtilmemesi, -Üst ölçekli planda yerleşmelere yönelik yapılan araştırmalarla ortaya konulan sektörel gelişmelerin bir alt ölçekli planda yok sayılması, -Üst ölçekten bir alt ölçeğe kadar birçok planlama kararının değişiklik gösterdiği veya üst ölçekte verilen kararların alt ölçekte hiç üzerinde durulmadığı veya tamamen yok sayıldığı durumların olması.</p>	BKT yoktur
			YT yoktur
			PKT yoktur

* Dikey dışsal tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 28'in 1/100.000 ölçekli ÇDP ve 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP'leri kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

Tablo 36. 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı ve 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planlarının dikey dışsal tutarlılık testi⁽¹⁾

3. DİKEY DIŞSAL TUTARLILIK	1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları		
Plan Raporu	Plan, Plan Hükümleri ⁽²⁾ , Plan Lejantı	Yorumlar	Sonuç
-	<p><u>Nüfus Erim (projeksiyon) yılı</u> -Plan hedef yılı üst ölçekli planda (1/50.000 ölçekli il ÇDP) 2040 yılı iken 1/5000 ölçekli NİP'lerde; Akyazı -2030 Yıldızlı-2030 Söğütlü 2030-2035 yılıdır.</p> <p><u>Planlama kararları</u> -1/50.000 ölçekli İl ÇDP Açıklama Raporu 2.5 no.lu maddedeki; "Trabzon ili 1/50.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı hazırlanmasında, plan kararlarını yönlendiren temel verilerden biri de mevcut plan kararlarıdır..." ifade doğrultusunda plan kararları üst ölçekli ve alt ölçekli planlarda karşılaştırılmıştır:</p> <p>-Akyazı yerleşiminde: planlanan Akyazı Spor Kompleksi 2016 yılı itibarıyla kullanıma açılmış olmasına rağmen bu tarihten sonra yapılan 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de çok genel hatlarıyla belirtilmiş ve 1/5000 ölçekli Akyazı NİP'te plan paftasında ve lejantında bu alana yönelik herhangi bir öneride bulunulmamıştır. Akyazı 1/5000 ölçekli NİP plan hükümlerinin bu doğrultuda 1/50.000 ölçekli İl ÇDP ile farklı olduğu belirlenmiştir.</p> <p>-Söğütlü ve Yıldızlı yerleşimlerinde (Akçaabat ilçesi): 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'de belirtilmeyen kararların 1/5000 ölçekli NİP'lerde dikkate alındığı belirlenmiştir. Ayrıca benzer şekilde Yıldızlı 1/5000 ölçekli NİP plan hükümlerinin de 1/50.000 ölçekli İl ÇDP ile farklı olduğu belirlenmiştir.</p>	<p>-1/50.000 ölçekli İl ÇDP ve 1/5000 ölçekli NİP'ler; plan raporları kapsamında değerlendirilememiştir.</p> <p>-Birbirlerini her kararda tamamlaması gereken planların; hedef yıllarında dahi farklılaşmanın olması,</p> <p>-Planlama kararlarının planlar üzerinden karşılaştırılmasıyla; alt ölçekli planların üst ölçeğe girdi oluşturacağı kritik kararlarda üst ölçekli planda bu kararlar üzerinde durulmaması veya tamamen yok sayılması, böylelikle planlama süreciyle sağlanması gereken geri beslemelerin ve revize aşamalarının yapılmaması,</p> <p>-Plan hükümlerinin ölçekler arasındaki plan kararlarındaki değişim nedeniyle uyumlu olmaması</p>	PKT yoktur

⁽¹⁾ Dikey dışsal tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 28'in 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP ve 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP'leri kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

⁽²⁾ Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP'in plan hükümleri olmadığından bu planın 1/50.000 ölçekli İl ÇDP'ye ait plan hükümleri ile dikey karşılaştırması yapılmamıştır.

Tablo 37. 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları ve 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları dikey dışsal tutarlılık testi ⁽¹⁾

3. DİKEY DIŞSAL TUTARLILIK	1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Nazım İmar Planları 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü Uygulama İmar Planları					
Plan Raporu	Plan, Plan Hükümleri, Plan Lejantı				Yorumlar	Sonuç
-	<u>Nüfus</u>				<p>-1/5000 ölçekli NİP'ler ve 1/1000 ölçekli UİP'ler; plan raporları kapsamında değerlendirilememiştir.</p> <p>-Planlar üzerinden yapılan değerlendirmede; nüfus kararları açısından üst ölçekli plan ile alt ölçekli plan raporlarında belirtilen ve planlar üzerinden hesaplananlar arasında farklılık olması, özellikle bu farklılıkların planların uygulanmasını yönlendiren son plan olan 1/1000 ölçekli UİP'lerde fazlalaşması,</p> <p>-Planlar üzerinden yapılan donatı alanlarına ilişkin değerlendirmede; üst ölçekli plan ile alt ölçekli plan arasında temel donatı alanlarında farklılıklar olması,</p> <p>-Planların ulaşım bağlantılarında yol genişlikleri ve düzenlemeleri üzerine yapılan değerlendirmede; iki yerleşimde üst ölçekli plan ile alt ölçekli plan arasında farklılıklar olması</p>	<p>PKT yoktur</p> <p>PDT yoktur</p>
	1/5000 NİP üzerinden hesaplanan	- ⁽²⁾	14.480	45.867		
	1/1000 UİP gerekçeli öngörü nüfus	31.000	15.250	40.000		
	1/1000 UİP üzerinden hesaplanan	40.115	35.834	79.747		
<p>-Planlar üzerinde yapılan hesaplarda birbirine komşu üç yerleşmeye yönelik 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'te nüfus kararları açısından farklılıklar belirlenmiştir.</p>						
<p><u>Donatı kararları</u></p> <p>-Planlar arası önerilen donatı kararlarında Yıldızlı ve Söğütlü yerleşimlerinde 1/5000 ölçekli NİP'te yeşil alan veya park alanı olan alanların 1/1000 ölçekli UİP'te konut alanlarına, turizm alanlarına dönüştüğü belirlenmiştir. Akyazı yerleşiminde 1/5000 ölçekli NİP'te bulunmayan kruvaziyer liman ve spor tesisi; 1/1000 ölçekli UİP'te bulunmaktadır.</p> <p>-Dolayısıyla planlar arasındaki donatı açısından bu farklılıklar plan hükümleri⁽³⁾ ve plan lejantlarında da eksikliklere yol açmaktadır.</p>						
<p><u>Ulaşım kararları</u></p> <p>-Planlar üzerinden yapılan incelemede, önerilen ulaşım bağlantılarının genişlikleri Söğütlü ve Akyazı'da 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP arasında farklılık göstermektedir.</p>						

⁽¹⁾ Dikey dışsal tutarlılık testlerini bütüncül olarak içeren Tablo 28'in 1/5000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü NİP'leri ve 1/1000 ölçekli Akyazı-Yıldızlı-Söğütlü UİP'leri kapsamında detaylandırılmasıyla oluşturulmuştur.

⁽²⁾ Akyazı'da; 1/ 5000 NİP üzerinden yapılması düşünülen nüfus hesaplamaları kapsamında planda; az yoğun, orta yoğun ve çok yoğun; mevcut ve gelişme konut alanlarının belirlenmiş olmasına karşılık plan üzerinde bu alanlara yönelik gerekli sayısal değerlerin verilmediği görülmüş ve bu hesaplamalar yapılamamıştır.

⁽³⁾ Söğütlü 1/5000 ölçekli NİP'in plan hükümleri olmadığından bu planın 1/1000 ölçekli UİP'ine ait plan hükümleri ile dikey karşılaştırması yapılamamıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentte ortak sorunları çözenin ve imgelenen geleceğe ulaşmanın aracı olan planların yaşama geçirilmesi, hedef ve amaçlarının birliktelikle kararlaştırılması durumunda mümkün olabilir (Ersoy, 2005: 143). Plan hedef ve amaçlarının belirlenmesinde kentlilerin sürece katılımının önemli olması kadar, bu amaç ve hedeflerin kendi aralarında ve planın öngördüğü kararlarla bütünlük göstermesi de planın uygulanabilirliği için bir o kadar önemlidir. Buradan hareketle çalışmada, iki aşamalı bir inceleme yapılmıştır.

İlkinde, temelde bu bütünlükleri esas alan değerlendirme aşamasının planlama sürecindeki yeri ve bu süreçteki değişimi klasik, kapsamlı, çoğulcu, savunucu ve stratejik planlama yaklaşımları üzerinde yapılan incelemelerde ortaya konulmuştur. Değerlendirmenin; bu yaklaşımların süreçlerinde nasıl yer bulduğu ve sırasıyla; estetik, rasyonel, kurumsal (çoğulcu ve savunucu planlama yaklaşımı) ve yatırım öncelikli boyutlarda hâkim olduğu görülürken; planlama sürecinde ayrı bir aşama şeklinde tanımlanmadığı -özellikle klasik planlamada- ve buna yönelik herhangi bir ölçütün, tanımın veya içeriğin doğrudan bulunmadığı tespit edilmiştir. Son dönemde ise önemli bir hale gelen stratejik planlama yaklaşımında hem süreç içinde hem de uygulamalarda yer bulduğu görülmüştür.

İkinci aşamada Türkiye'deki planlama sistemine ve mevzuata ilişkin araştırmada özellikle planlamaya temel olan 3194 sayılı İmar Yasası, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmaların eksikliğinin ve imara yönelik mevzuatın sadece planların hazırlanması ve uygulanması üzerindeki eğiliminin, planların yapım sürecindeki değerlendirme aşamasının, başka deyişle, planların denetiminin göz ardı edilmesindeki nedenler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ülkede planlama hiyerarşisinin bütünlük göstermemesi ve planların kademeli birlikteliğine yönelik ilişkilerinin mevcut yasalarda tam olarak açıklanmaması ve tanımlanmaması gibi aşılamayan sorunlar planlama sürecinin devingen yapısını olumsuz etkilemektedir. Türkiye planlama sisteminde henüz yer bulamayan değerlendirme aşaması için Ersoy (2005: 139), “[y]ürürlükteki planlama sistemimizin en temel sorunlarından birisi de plan yapım sürecinde denetim ve katılım mekanizmalarına hemen hiç yer verilmemesidir” ifadesinde bulunmaktadır.

Yapılan yazın ve mevzuat incelemesi sonucu, çalışmada planlama sürecinde önemli bir aşama olan ve bu süreçte nihai ürüne ulaşmadan önce planların değerlendirilmesine yönelik ölçütlerin neler olması gerektiği temel araştırma sorusundan yola çıkılmıştır. Bu amaçla, planların onaydan bir önceki aşama olan “ön değerlendirmenin” ölçütlerinin neler olabileceği tartışılmış, “tipik” ve “tekil olay” niteliğindeki bir örnek alan incelemesi kapsamında uygulanması çalışmanın odağını oluşturmuştur. Plan yapımı sırasında dikkate alınması gereken değerlendirme aşamasının öneminden hareketle ve bunun somut ölçütlerle yapılabilmesi amacıyla çalışmada bir kılavuz (Mekânsal Planlar Değerlendirme Kılavuzu-MPDK) önerilerek, örnek yerleşim planları üzerinden test edilmiştir. Bu testler tarifeli (prescriptive) çerçevesi sunmakta olup bu biçimiyle planlama kuramlarının açıklayıcı (explanatory) olanlarından ayrılmaktadır. Çalışmada belirlenen çerçevede incelenen yazın ve mevzuat araştırması da kılavuzun hazırlanmasında etkili olmuştur. Ulusal yazında yapılan araştırmalarda planların değerlendirilmesine yönelik çalışmaların eksik olduğu, yabancı yazında bu konunun üzerinde önemle durulduğu görülmüştür. Değerlendirmeyi planlama sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak gören yabancı yazın çalışmalarında planların değerlendirilmesine yönelik çeşitli yöntemler önerilmiştir. Ancak her ülkenin kendine özgü bir planlama sistemi, çeşitliliği ve yönetim yapısının olması, bu yöntemlerin Türkiye’deki mekânsal plan çalışmalarına aynı biçimde uyarlanmalarına olanak tanımamıştır.

Alt araştırma sorularının incelenmesinde ise, planların onaylanma aşamasından önce yapılan çalışmaları; “planların plan ve plan raporu bütünselliği” sorununa yönelik oluşturulan içsel tutarlılık testleri, “planların idari sınırları”na yönelik sorunları ele alan yatay dışsal tutarlılık testleri ve “planların kademeli birlikteliği” sorununu ele alan dikey dışsal tutarlılık testleri ile MPDK detaylandırılmıştır. Bunlar sırasıyla; her bir planın; “tekil olarak”, “komşu yerleşme planıyla birlikte” ve “üst veya alt ölçek planıyla birlikte” teste tâbi tutulmasına ve böylece planın kendi içinde, komşu yerleşmeler arasında ve ölçekler arasında uyumunun, tutarlılığının incelenmesine karşılık gelmektedir. Bu inceleme teknik olarak yapılmakta, tutarlılık sonuçları ise gerekirci (deterministic) bir ortam kabulüne göre verilmektedir. Diğer bir deyişle test sonuçları; olasılık, hata payları ya da tutarlılığın ölçüsüne yönelik ifadeler içermemekte, belirlenen ölçütler kapsamında tutarlılığın olup olmadığını aktarmaktadır. Bu durum çalışmanın genel olarak sınırlılığını oluşturmaktadır. Ancak bundan sonra yapılacak çalışmalarda tutarlılık düzeyleri belirlenebilir, hata payları ve içinde olasılığın olduğu şekliyle model geliştirilebilir.

Bu kılavuz, planların içsel ve yatay-dikey dışsal tutarlılıklarını değerlendirmeye yönelik olarak nicel verileri de içeren niteliksel ölçütlerden oluşmaktadır. Planların süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılığı temel ölçütleri kapsamında alt ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlerle yapılan testlerin sonuçları farklılaşabilir. Örneğin bir plan, içsel tutarlılık testleri sonucunda, süreç tutarlılığı gösterirken yöntem tutarlılığı göstermeyebilir. Burada hedeflenen, bu kılavuzun Türkiye’de belirlenen ölçeklerdeki yerleşimler ve içinde yer aldıkları bölgelerin 1/100.000 ölçekli ÇDP, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP, 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP planlama çalışmalarına uygulanabilir olmasıdır.

Örnek alan incelemesinde, Trabzon’un üst ölçekli planları (1/100.000 ölçekli ÇDP ve 1/50.000 ölçekli İl ÇDP) ve içinde yer alan birbirine komşu yerleşmelere ait alt ölçekli planları (1/5000 ölçekli NİP’ler ve 1/1000 ölçekli UİP’ler) öneri kılavuz ile test edilmiştir. Çalışmanın başında ortaya konulan sınırlılıklar ve test için mekânsal gereklilikler doğrultusunda alt araştırma sorularına yönelik yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sıralanmaktadır.

İçsel tutarlılık testlerine göre;

- 1/100.000 ölçekli ÇDP’de süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur,
- 1/50.000 ölçekli İl ÇDP’de süreç, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur, ancak bilgi akışı tutarlılığı vardır,
- 1/5000 ölçekli Yıldızlı NİP’te süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur,
- 1/1000 ölçekli Akyazı UİP’te, süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur,
- 1/1000 ölçekli Yıldızlı UİP’te, süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur,
- 1/1000 ölçekli Söğütlü UİP’te süreç, bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur,

Yatay dışsal tutarlılık testlerine göre;

- 1/100.000 ölçekli Doğu Karadeniz ÇDP ve 1/50.000 ölçekli Trabzon İl ÇDP’nin yatay dışsal tutarlılık testine yönelik ölçüt ve alt ölçütleri belirlenmiş ancak çalışmanın belirlenen kapsamı nedeniyle üst ölçekli bu planlar test edilmemiştir.

- 1/5000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü komşu yerleşmelerinin NİP'leri arasında bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur. Süreç tutarlılığı testi bu ölçek planların yatay dışsal tutarlılıklarında bir ölçüt olmamıştır.
- 1/1000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü komşu yerleşmelerinin UİP'leri arasında bilgi akışı, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur. Süreç tutarlılığı testi bu ölçek planların yatay dışsal tutarlılıklarında bir ölçüt olmamıştır.

Dikey dışsal tutarlılık testlerinin;

- 1.'sinde, 1/100.000 ölçekli ÇDP ile 1/50.000 ölçekli İl ÇDP arasında süreç, yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur. Bilgi akışı testi bu ölçek planların dikey dışsal tutarlılıklarında bir ölçüt olmamıştır.
- 2.'sinde, 1/50.000 ölçekli İl ÇDP ile 1/5000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü NİP'leri aralarında yöntem ve plan kararları tutarlılıkları yoktur. Bilgi akışı testi bu ölçek planların dikey dışsal tutarlılıklarında bir ölçüt olmamıştır.
- 3.'sünde, 1/5000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü NİP'leri ile 1/1000 ölçekli Akyazı, Yıldızlı, Söğütlü UİP'leri aralarında yöntem, plan kararları ve plan dili tutarlılıkları yoktur. Bilgi akışı testi bu ölçek planların dikey dışsal tutarlılıklarında bir ölçüt olmamıştır.

Özetle, MPDK'ya göre yapılan içsel tutarlılık testlerinde; incelenen üst ve alt ölçekli planların testleri geçemediği, yatay ve dikey dışsal tutarlılık testlerinde ise, bu planların testlerin büyük çoğunluğunu geçemediği tespit edilmiştir.

“Tipik” ve “tekil olay” niteliğinde bir örnek incelemesi olan Trabzon ve planlama çalışmalarının üzerinde yapılan tutarlılık testlerinden hareketle, bu kılavuzun benzer ölçekteki diğer yerleşimler ve bölgeleri üzerinde tekil ya da karşılaştırmalı olarak uygulandığında da benzer sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Çünkü genel olarak, Türkiye’de planlama sürecinin şu an mevzuatta yer aldığı kadarıyla dahi tüm aşamalarının tam anlamıyla eksiksiz ve gerektiği biçimde uygulandığını söylemek mümkün olamamaktadır. Bu durumda yerleşimler ve içinde yer aldıkları bölgelerin sürekli bir kısır döngü içerisinde olduğu belirtilebilir. Üst ölçeklerde yapılan ve bu planların denetlenmeyen “içsel” tutarsızlıklarının revize edilmeyişiyle bunların “dikeyde” alt ölçekli planlara kadar ulaştığı, alt ölçekli planlardaki “içsel” ve komşularıyla “yataydaki” tutarsızlıklarının ise, sonradan üst ölçekli kararları olumsuz etkilediği ve bu döngünün bu şekilde sürdüğü söylenebilir. Çalışmada onaylanmış planlar üzerinden ortaya konulan bu durumun; yerleşimlerin ve bölgelerinin değişmez sonu olmasının, bunların yeni veya yeniden

yapılacak planlarına; yapımları esnasında (onama öncesinde) önerilen kılavuzun kullanılmasının yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Planlamanın bir disiplin veya meslek olarak güvenilirliğe sahip olması gerekiyorsa, değerlendirme ölçütleri ile planlama etkinliğinin gerçek bir değerlendirmesi sağlanmalıdır (Alexander ve Faludi, 1989). Bu nedenle, MPDK’da somut ölçütler kullanılarak planların nesnel değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Öyle ki, günümüzde yapılan planların Belediye Meclisi tarafından onaylanmasından önce belediye himayesi altında kurulan imar komisyonunca değerlendirildiği bilinmektedir. Ancak bu komisyonlarda yapılan incelemelerde öznel tartışmalar ve parsel bazlı değerlendirmeler hâkimdir (Ersoy, 2005). Bu da planlamanın nesnel ve bütüncül doğasına aykırıdır. Hazırlanan kılavuz, imar komisyonlarının, planları yansız ve nesnel değerlendirmeleri için bir altlık olması bakımından bir başlangıçtır. Ancak bu kılavuzun imar mevzuatında tanımlanması ve gerekirse revizyonlarla daha kapsamlı hale getirilerek uygulamanın içine alınması gereği önemli bir vurgu olmalıdır. Böylelikle planlama sisteminde temel sorun olan planların denetlenmesi veya değerlendirilmesi aşaması konusu zorunlu hale getirilerek sistemli ve nesnel bir süreçle işletilebilecektir.

Bundan sonra bu konuda yapılacak çalışmalarda, mevcut çalışmanın sınırlılıkları göz önüne alınmak suretiyle çıktıları geliştirilip kullanılabilir. Özellikle Türkiye planlama sistemi mevzuatında yeni tanımlanmış olan Mekânsal Stratejik Planların gelecekte yapılmasıyla bu planın genel stratejik kararlarının diğer planlarla tutarlılığı geliştirilecek kılavuz ile test edilebilir. Benzer şekilde, kılavuzun geliştirilmesiyle, bir kentin içinde yer alan komşu yerleşmeler ve kentin üst ölçekli planları arasında yapılan bu çalışma; başka kentlerin komşu olmayan yerleşim planları arasında veya iki kentin üst ölçekli ve alt ölçekli planları arasındaki tutarlılıkların testinde kullanılabilir. Böylelikle, önerilen kılavuz, kentlerin ve içinde yer aldıkları bölgelerin planlama süreçlerinin iyileştirilmesi ve planlar arasındaki tutarsızlıkları önlemede önemli bir araç haline gelebilir.

Çalışma kapsamında değerlendirmenin hangi sıklıkla ve kim tarafından yapılacağı ve aktörler boyutu üzerinde durulmamıştır. Ancak bundan sonra yapılacak çalışmalarda “Planlar değerlendirildikten sonra ne yapılmalı?” sorusuna yanıtlar aranması çalışmanın bu konudaki eksikliğini giderici içerikte olacaktır. Çok boyutlu bir yapısı olan planlama disiplininde elbet birçok aktör söz sahibidir. Bu nedenle planların “ön değerlendirilmesi” yapıldıktan sonra sonuçların ilgili tüm paydaşlara aktarılması ve olumsuz sonuçların sorgulanarak planın buna göre revize edilmesi, süreçte tutarlılıkların test edildiği bu

değerlendirmeyi takip eden bir diğer önemli aşama olacaktır. Bu nedenle planların ön değerlendirmesi yapıldıktan sonra katılım ile desteklenmesi, bu değerlendirmenin sadece teknik boyutta kalmasını önlemede etkin bir çözüm olabilir. Bu durum, yukarıda ilk cümlede belirtilen ve planlama sürecine katılımın, planların yaşama geçirilmesindeki önemiyle de uyumlu olup, buna tekrar vurgu yapılmasını gerektirmektedir.

Mekânsal planların değerlendirme aşamasına yönelik Türkiye'deki az sayıda çalışmaya katkıda bulunmak amacıyla yapılan bu çalışmanın yukarıda açıklanan biçimde ortaya konan hedefleri doğrultusunda bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Agah, H., İzleme ve Değerlendirme, Slayt sunumu
<http://docplayer.biz.tr/12555896-Izleme-ve-degerlendirme-halil-agah-antalya-2012.html> 08.06.2017.
- Akay, A. ve Akgün, F., K., 2014. Türkiye’de Planlamada Dönüşüm Süreci: Çevre Koruma mı? Kentleşme ve Yapılaşma mı?, Amme İdaresi Dergisi, 47, 4, 93-115.
- Alexander, E., R. ve Faludi, A., 1989. Planning and Plan Implementation: Notes on Evaluation Criteria, Environment and Planning B Planning and Design, 16, 2, 127-140.
- Alexander, E., 2006. Dilemmas in Evaluating Planning, or Back to Basics: What is Planning for?, 2nd World Planning Schools Congress, Mexico City.
- Alterman, R. and Hill, M., 1978. Implementation of Urban Land Use Plans , Journal of the American Institute of Planners, 44, 3, 274-285.
- Ayrancı, İ., 2013. Metropolitan Alanlarda Planlama- Kentsel Gelişimin Yönetimi İlişkisi ve Bir İzleme Değerlendirme Model Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayrancı, İ. ve Zeren Gülersoy, N., 2009. Kentsel Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Kavramı, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara Bülteni, "Çevre Ölçeğinde Koruma" Dosyası, Ankara.
- Avcı, S., 2003. Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye’de Şehirleşme, Sırrı Erinç Sempozyumu-Coğrafya, İstanbul, 218-224.
- Baer, W., 1997. General Plan Evaluation Criteria: An Approach to Making Better Plans, Journal of the American Planning Association, 63, 3, 329-342.
- Bademli, R., 2007. Mersin Kentsel Planlama İşliğı Notları, Kentsel Planlama Kuramları içinde, Der., Ersoy, M., İmge Yayınevi, Ankara, 35-58.
- Berk, A., 2003. Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri, Sayıştay Dergisi, 49, 47-63.
- Berke, P., Ericksen, N., Crawford, J. ve Dixon, J., 2002. Planning and Indigenous People: Human Rights and Environmental Protection in New Zealand, Journal of Planning Education and Research, 22, 2, 115-134.

- Berke, P., Backhurst, M., Day, M., Ericksen, N., Laurian, L., Crawford, J. ve Dixon, J., 2006. What Makes Plan Implementation Successful? An Evaluation of Local Plans and Implementation Practices in New Zealand, Environment and Planning B: Planning and Design, 33, 4, 581-600.
- Bryson, J., M., 1995. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement, Rev. ed. San Francisco: Jossey-Bass.
- Camillus, J., C. ve Datta, K., D., 1991. Managing Strategic Issues in a Turbulent Environment, Long Range Planning, 24, 2, 67-74.
- CDC-OSH-DNPAO, 2011. Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health; Division of Nutrition, Physical Activity, and Obesity, Developing an Effective Evaluation Plan, Atlanta, Georgia.
- Coşkun, B., 1996. Türkiye’de İdari Vesayet Denetimi ve Yerel Yönetim Özerkliği, Çağdaş Yerel Yönetimler, 5, 3, 35-47.
- Çolak, N., Çelik, O., Uyaniker, G., Doğanç, A. ve Güven, E., Planlama Alanında Yetki-Otorite-Sınır Çatışmaları ve Öneri Planlama Süreci <https://www.academia.edu/11697874/> 11.02.2017.
- Çubukçu, K., M., 2015. Planlamada Klasik Sayısal Yöntemler, 2. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dede, O., M., The Analysis of Turkish Urban Planning Process Regarding Sustainable Urban Development, Sustainable Urbanization, Chapter 12, 260-290 <https://www.intechopen.com/books/how-to-link/sustainable-urbanization> 11.02.2017.
- Demirci, M., 2004. Kent Planlamada Uygulama Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım: Dikmen Vadisi Projesi Örneği, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duyguluer, F., 2014. İmar (Sürecinin Yeni) Araçları, Mimarlık Dergisi, 375
- D.P.T., 2006. Kamu Kurumları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, Ankara: DPT Yayınları.
- Eadie, D., C., 1983. Putting a Powerful Tool to Practical Use: The Application of Strategic Planning in the Public Sector, Public Administration Review, 43, 5, 447-452.
- Ekiz, C. ve Somel, A., 2005. Türkiye’de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi, A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri, 81.
- Erbaşlı, A., 2010. Stratejik Planlama Sürecinin Belediyelerde Uygulanmasına Yönelik Model Bir Yaklaşım, Akademik Bakış Dergisi, 22, 10, 1-14.

- Erkan, H., G., 2018. Planlama Öğrencilerine Zihinsel Egzersizler - Bir Davet, Planlama Dergisi, 28, 1, 1-5.
- Erses, S., M., Mutlu, A., Şenol, P., Sertel, S. ve Kamiller, T., T., 1998. Planlama ve Uygulamada Katılım ve Denetim, İzmir Yerel Gündem 21, İzmir'in Kentleşme-Çevre-Göç Sorunları ve Çözüm Önerileri, Kentleşme Raporu, I. Cilt, Haziran.
- Ersoy, M., 1989. Türkiye'de Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri, METU Journal of Faculty of Architecture, 9, 1, 45-66.
- Ersoy, M., 2005. Türkiye'de Kent Planlamasının Güncel Sorunları, 9. Ulusal Halk Sağlığı Günleri, Bildiri Özet Kitabı, Ankara, 137-144.
- Ersoy, M., 2007a. Planlama Kuramına Giriş, Kentisel Planlama Kuramları içinde, Der., Ersoy, M., İmge Yayınevi, Ankara, 9-340.
- Ersoy, M., 2007b. Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü, Kentisel Planlama Kuramları içinde, Der., Ersoy, M., İmge Yayınevi, Ankara, 115-170.
- Ersoy, M., 2013. 6360 Sayılı Yasa ve Mekânsal Planlama Sorunları, GAP Belediyeler Birliği Dergisi, Mayıs-Haziran-Temmuz sayısı, 20-32.
- Faludi, A. ve Korthals Altes, W., 1994. Evaluating Communicative Planning: A Revised Design for Performance Research, European Planning Studies, 2, 4, 403-418.
- Friedmann, J., 1987. Planning in Public Domain: From Knowledge to Action. USA. Princeton.
- Gölbaşı, İ., 2014. Kentisel Planlama Deneyimlerinin Plan Başarı Ölçütleri Çerçevesinde Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi-İstanbul Örneği, Planlama Dergisi, 24, 1, 18-25.
- Guyadeen, D. ve Seasons, M., 2016. Plan Evaluation: Challenges and Directions for Future Research, Planning Practice and Research, 31, 2, 215-228.
- Güneri, S., 2013. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Kurulması (644 Sayılı KHK) İle Planlama Yetkilerinin Merkezileşmesi ve Kent Mekânına Etkileri-Çorlu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güredin, E., 2000. Denetim, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Gürsoy, N., 2015. Stratejik Planlama Yaklaşımının Düzenleyici Plan Sistemine Entegre Edilmesi: Fikirtepe Kentisel Dönüşüm Alanındaki Planlama Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- IUCN, Evaluating Effectiveness A Framework for Assessing Management Effectiveness of Protected Areas, second edition, Ed., Valentine, P., World Commission on Protected Areas Best Practice Protected Area Guidelines, 14, 87
<https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/pag-014> 10.10.2017.

- Kaufman, J., L. ve Jacobs, H., M., 1987. A Public Planning Perspective on Strategic Planning, Journal of the American Planning Association, 53, 1 , 23-33.
- Kentleşme Şurası, 2009. Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma Komisyonu Raporu, T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Nisan, Ankara.
- Keleş, R.,1972. Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R., 1993. Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- Keleş, R., 2006. Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, 9. Basım, Ankara.
- Kılınçaslan, T., Elker, C. ve Sutcliffe, E., 2012. Ulaşım Sistemi ve Yol Ağları, Kentssel Ulaşım içinde, (der.) Kılınçaslan, T., Ninova Yayınları, İstanbul, 49-115.
- Köroğlu, T., 2012. Bölge Planlama, Kentssel Planlama Ansiklopedik Sözlük içinde, Der., Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul, 31-34.
- Laurian, L., Day, M., Berke, P., Ericksen, N., Backhurst, M., Crawford, J. ve Dixon, J. 2004a. Evaluation Plan Implementation: A Conformance-based Methodology, Journal of the American Planning Association, 70, 4, 471-480.
- Laurian, L., Day, M., Backhurst, M., Berke, P., Ericksen, N., Crawford, J., Dixon, J. ve Chapman, S., 2004b. What Drives Plan Implementation? Plans, Planning Agencies and Developers, Journal of Environmental Planning and Management, 47, 4, 555-577.
- Lichfield, N., Kettle, P. ve Whitbread, M., 1975 Evaluation in the Planning Process, Oxford, UK: Pergamon.
- Lichfield, N. ve Prat, A., 1998. Linking Ex-ante and Ex-post Evaluation in British Town Planning, Ed., Lichfield, N., Barbanente, A., Borri, D., Khakee, A. and Prat, A., In Evaluation in planning: facing the challenge of complexity, Dordrecht: Kluwer, 283-298.
- Massey, D., 1984. Spatial Divisions of Labour, 2nd edition, Macmillan, 339 s.
- Meyerson, M. ve Banfield, E., 1955. Politics, Planning and the Public Interest: The Case of Public Housing in Chicago, Glencoe, IL: Free Press.
- Niyazoğlu, Z., 2008. İmar Hukuku'nda Kazanılmış Haklar Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- ODTÜ-DMAM, 1999. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi, 3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yönetmeliklerinin Yeni Bir Kontrol Sistemi ve Afetlere Karşı Dayanıklılığı Sağlayacak Önlemleri İçermek Üzere Revizyonu Araştırması Müşavirlik Hizmetleri- Kesin Rapor, Ankara.

- Oliveira, V. ve Pinho, P., 2008. Evaluation in Urban Planning: From Theory to Practice, Research Centre for Territory, Transports and Environment, 61, 1, 31-49.
- Oliveria, V. ve Pinho, P., 2010. Measuring Success in Planning Developing and Testing a Methodology for Planning Evaluation, The Town Planning Review, 81, 3, 307-332.
- Orta, E., 2005. İmar Hukukunda Plan Hiyerarşisi ve Planların Çatışması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ouf, A., M., S., 2007. Non-comprehensive Planning Approaches for Rapidly Urbanizing Communities, Planning Theory and Practice, 8, 1, 51-67.
- Özkal Sayan, İ., 2013. Türkiye’de İdari Sistem ve Örgütlenme, Konrad-Adenauer-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 1-18.
- Öztürk, M., Sulak, B. ve Erdoğan, A. 2015. Kente Müdahalenin Aracı Olarak (!) Planlama: Trabzon-Çukurçayır Kentsel Gelişim Süreci, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 39. Kolokyumu, Trabzon, 483-501.
- Patton, M., Q., 2008. Utilization-Focused Evaluation, 4th edition, Thousand Oaks CA: Sage Publication.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2017. 1/100.000 ölçekli Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Gümüşhane-Artvin Çevre Düzeni Planı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2017. 1/50.000 ölçekli Trabzon İl Çevre Düzeni Planı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2010. 1/5000 ölçekli Yıldızlı Nazım İmar Planı, Akçaabat Belediyesi.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2010. 1/1000 ölçekli Yıldızlı Uygulama İmar Planı, Akçaabat Belediyesi.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2011. 1/1000 ölçekli Akyazı Uygulama İmar Planı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi.
- Plan Açıklama Raporu ve Plan, 2011. 1/1000 ölçekli Söğütlü Uygulama İmar Planı, Akçaabat Belediyesi.
- Puiu, C., Stanciu, M. ve Sirbu, M., 2009. Understanding the Strategic Planning Process, Revista Academiei Fortelor Terestre, 1, 53, 68-73.
- Ramezani, M., Naghib, A. ve Akbarzadeh, N., 2015. Strategic Planning Strategic Management Problems in Urban, Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences, 5, 2, 750-757.
- Ratcliffe, J., 1974. An Introduction to Town and Country Planning, 2nd edition, Hutchinson Educational, London, 378 s.

- Roeseler, G., W., 1982. Successful American Urban Plans, Free Press: USA.
- Rossi, P., Freeman, H. ve Lipsey, M., 1999. Evaluation, A Systematic Approach, 6th edition, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sadioğlu, U., Özacit, İ. ve Ömürgönülşen, U., 2015. Yeni Büyükşehir Belediyesi Modeli: Türkiye’de Değişen/Değişmeyen Merkezileşme ve Adem-i Merkezileşme Politikaları, Yasama Dergisi, 30, 70-92.
- Seasons, M., 2003. Monitoring and Evaluation in Municipal Planning, Journal of the American Planning Association, 69, 4, 430-440.
- Sera, Y. ve Beaudry, S., 2007. Monitoring and Evaluation, World Bank Small Grants Program.
- Sezen, S., 1999. Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama, Ankara: TODAİE.
- Sulak, B. ve Erdoğan, A., 2015. Bölgesel Ölçekli Plan Kararları ile Alt Ölçekli Kentsel Gelişmeler Arasındaki Uyumun İrdelenmesi: Trabzon Örneği, 15. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi, Trabzon, 311-338.
- Şahin, S., Z., 2016. Yeni Büyükşehir Kanununun Mekânsal Planlamaya Etkileri: Ankara Örneđinde Çatışma ve Çelişkiler, KAYSEM 2016 Bildiriler Kitabı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 362-385.
- Talen, E., 1996. Do Plans Get Implemented? A Review of Evaluation in Planning, Journal of Planning Literature, 10, 3, 248-259.
- Taylor, J., I. ve Williams, D., G., 1982. Urban Planning Practice in Developing Countries, Oxford: Pergamon Press.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,1982
- T.C. Resmi Gazete, 3194 Sayılı İmar Kanunu, Başbakanlık Basımevi, 18749.
- T.C. Resmi Gazete, İl Özel İdaresi Kanunu, Başbakanlık Basımevi, 25745
- T.C. Resmi Gazete, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Başbakanlık Basımevi, 18916 mükerrer.
- T.C. Resmi Gazete, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Başbakanlık Basımevi, 29030
- T.C. Resmi Gazete, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, Başbakanlık Basımevi, 18916 mükerrer.
- T.C. Resmi Gazete, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Başbakanlık Basımevi, 18916 mükerrer.
- T.C. Resmi Gazete, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Başbakanlık Basımevi, 30113

- Tian, L. ve Shen, T., 2007. Evaluation of Plan Implementation in the Transitional China, 43rd ISOCARP Congress, 1-18.
- Tong, Z. ve Zhang, Q., 2016. Urban Planning Implementation Evaluation: A Multilevel Fuzzy Comprehensive Evaluation Approach, The Open Civil Engineering Journal, 10, 200-211.
- Türk, Ş., Ş., 2003. Türkiye’de İmar Planı Uygulamalarında Yeni Bir Sistem Yaklaşımı, Doktora Tezi, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- UN-HABITAT, 2001. The State of the World’s Cities Report 2001, United Nations Human Settlements Programme, New York.
- Urhan, V., F., 2008. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması, Sayıştay Dergisi, 70, 85-102.
- Ünal, Y., 1991. Kentleşme ve Kentleşme Politikaları, TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Araştırma Vakfı. İstanbul.
- Ünsal, F., 2009. Critical Evaluation of Legal and Institutional Context of Urban Planning in Turkey: The Case of Istanbul, International Academic Group on Planning, Law and Property Rights, Aalborg, Denmark.
- Üstündağ, Ö. ve Şengün, M., T., 2011. Türk imar Mevzuatındaki Plan Türleri ve Fiziki Planlama-Coğrafya İlişkisi üzerine Genel Bir Değerlendirme, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 4, 1-25.
- Yıldız, F., 1995. İmar Bilgisi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 563 s.
- Yılmaz, H., 2007. Çevre Düzeni Planına İlişkin Güncel Düzenlemeler ve Sorunlar, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 73, 78-94.
- Yiftachel, O., 1989. Towards a New Typology of Urban Planning Theories, Environment and Planning B: Planning and Design, 16, 1, 23–39.
- Yöntembilim Terimler Sözlüğü, 1981
- Zhang, B., 1996. Several Questions about Evaluating Urban Planning’s Effectiveness, Urban Planning, 2, 11 s.

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve ortaokul eğitimini Cudibey İlköğretim Okulu'nda, Lise öğrenimini ise Trabzon Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında kazandığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden 2015 yılında mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Halen aynı kurumda akademik çalışmalarını sürdürmekte olup İngilizce bilmektedir.

